

Anul XIII nr. 3/2021

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

<i>The argument for a NATO unmanned aerial systems (UAS) Center of Excellence (COE) in Romania</i>	3
David H. CARSTENS	
<i>Coșmarul încheierii unui război lung. Afganistan 2021 relansează terorismul și războiul civil în centrul Asiei</i>	17
Iulian CHIFU	
<i>Amenințarea tăcută – jocul geopolitic al Chinei în regiunea Mării Negre</i>	28
Alba Iulia Catrinel POPESCU	
<i>Integrarea euro-atlantică a Balcanilor de Vest: un imperativ geostrategic pentru stabilitatea regională și continentală</i>	46
Florin-Vasile GROZA	
<i>Serviciile de informații și consolidarea culturii de securitate în România</i>	56
Tiberiu TĂNASE	
<i>Analiza de informații. Perspective psihologice contemporane</i>	65
Cristian ILIE	
<i>Integrarea tehnologiilor emergente și disruptive în arhitectura militară modernă</i>	73
Rareș-Bogdan TĂBLEȚ	
<i>Suveranitatea în spațiul cibernetic - o nouă paradigmă în relațiile internaționale</i>	84
George-Daniel BOBRIC	
Cornel ARGINT	
<i>Aportul informațiilor militare la succesul armatei române în operațiunea Plevna (august – noiembrie 1877)</i>	93
Ioan Codruț LUCINESCU	
<i>Recenzie: Francis Dvornik: Începuturile serviciilor de informații</i>	101
Tiberiu TĂNASE	

THE ARGUMENT FOR A NATO UNMANNED AERIAL SYSTEMS (UAS) CENTER OF EXCELLENCE (COE) IN ROMANIA

David H. CARSTENS*

Abstract

Military operations over the last decade have highlighted the importance of Unmanned Aerial Systems (UAS) as a combat multiplier and essential component of National security. The time is now for the NATO Alliance to invest substantially in UAS: it is tomorrow's combat multiplier of choice.

In doing so, NATO should develop a Center of Excellence (COE) within the existing NATO COE framework, to focus on UAS (and counter UAS) technologies. Romania is the ideal location for this UAS COE. First, Romania is a valued NATO Ally which demonstrated unquestionable professionalism in the construct, build and executive leadership of the NATO Human Intelligence (HUMINT) COE in Oradea, Romania. Second, one of Romania's most valuable assets is the airspace above this expansive country which is not nearly as crowded as the skies belonging to its Western European neighbors. Third, Romania has perhaps the most diverse terrain options in Europe (mountains, plains, fluvial delta, coastline, sea, thickly vegetated forests) to train UAS operators and test the various day/night electro-optical payloads which make UAS a key component in Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, and Reconnaissance (ISTAR) missions. Fourth, Romania has the technical education platform, IT infrastructure backbone, rapid commercial internet speeds, growing cyber security industry, and demonstrated advances in nationally developed UAS technology needed to sustain a NATO UAS COE. Fifth and finally, Romania is close to the Russian threat and the aggressive military activities of Russian forces in the Black Sea, Donbas, Crimea, Transnistria, and Georgia. A NATO UAS COE in Romania could, as Lieutenant General (retired) "Ben" Hodges suggests, provide the "unblinking eye focused on Russian activities in the Black Sea region."

Keywords: *Unmanned Aerial Systems, Center of Excellence, NATO COE framework, UAS technology, airfields, military-civilian industrial cooperation.*

NATO COE Framework

NATO COE are nationally or multi-nationally funded and resourced institutions which are accredited by NATO. Once established, COE train and educate leaders and specialists from NATO member and partner countries, assist in doctrine development, identify lessons learned, improve interoperability and capabilities, and test and validate concepts through experimentation. COEs offer recognized expertise and experience that is of benefit to the Alliance and support the transformation of NATO.¹

There are currently twenty-seven (27) accredited NATO COE. *None are currently focused on unmanned systems.* Contributing to this absence is no doubt the financial burden that a COE places on the hosting nation(s).

Romania is already very familiar with the NATO COE framework. Romania sponsored the NATO Human Intelligence (HUMINT) COE, which was fully accredited in 2010. Romania knows how to navigate the bureaucratic process required to gain the approval of Allied Command Transformation (ACT). Romania could partner

---

*Colonel (retired), US Army

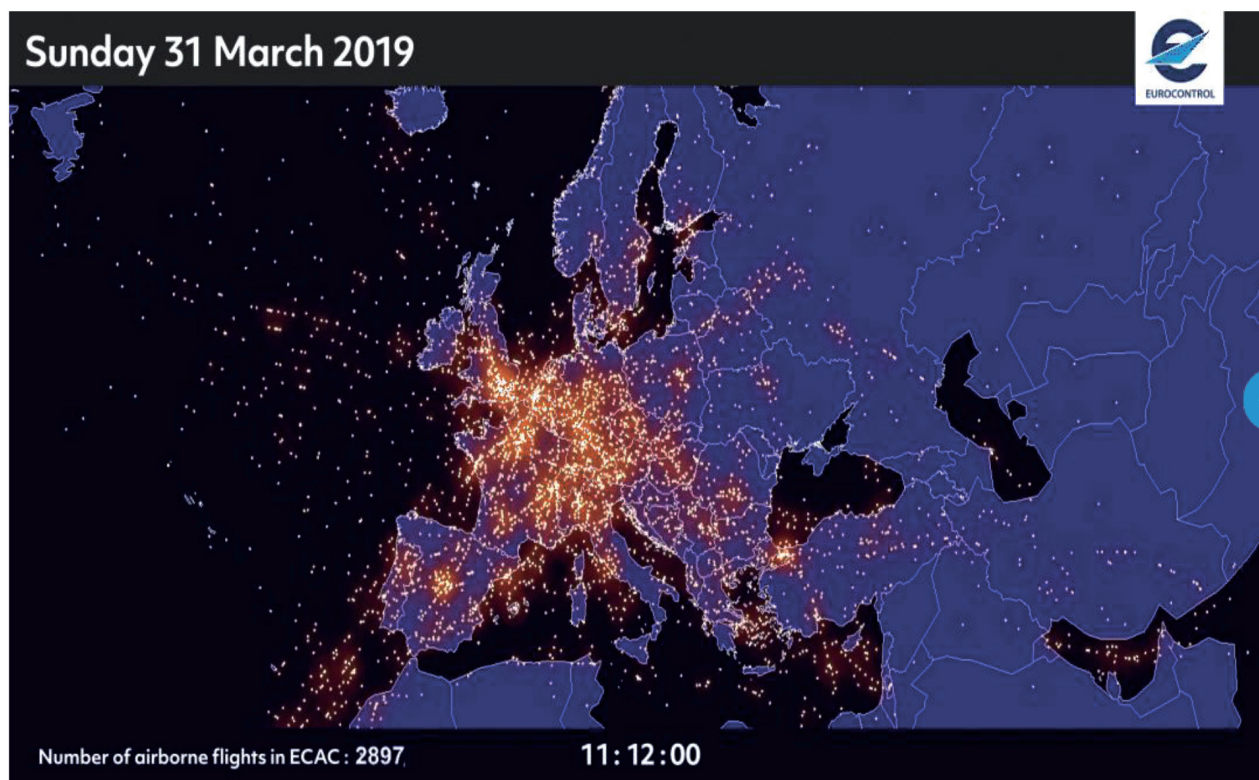
Air Space Constraints

A limiting factor for the construct of a NATO UAS COE is airspace competition in the overly crowded Western European and U.S. commercial flight corridors. On 28 June 2019, just before the COVID-19 pandemic's catastrophic impact on global commercial air transit, EUROCONTROL (the pan-European civil-military organization dedicated to supporting European aviation) announced a new record of 37,228 flights logged in a single day over the European continent. This was an all-time record and another indicator of how crowded the skies above Europe have become.⁴ The following graphic is a snapshot in time of flights over Europe on Sunday, 31 Mar 2019. With this type of congested airspace to contend with, the geographic options to establish a UAS focused training center are limited. Certainly, Eastern Europe (and most notably Romania) provide the air space options to sustain a high number of UAS flights at varying altitudes.

Listing and Locations of NATO COEs³

Combined single flights over Europe in a snapshot of time on Sunday, 31 Mar 2019.⁵

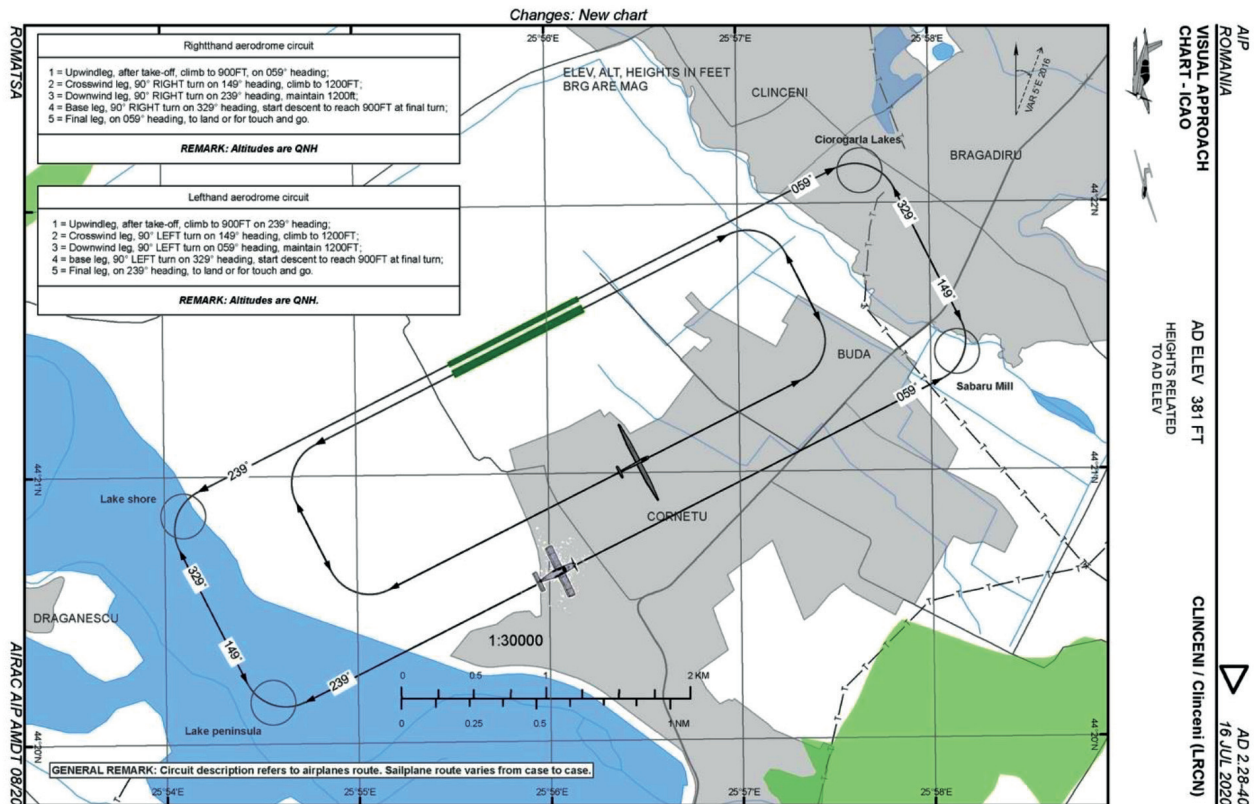
In navigating this complicated and increasingly busy airspace control structure, it is essential for the host nation sponsoring a NATO UAS COE to have established UAS protocols with the governing air traffic control administration. Romania has already demonstrated the ability to do this effectively. The air traffic control task falls on the Romanian Air Traffic Services Administration (ROMATSA): an autonomous and self-financing public enterprise under the authority of Romania's Ministry of Transportation. ROMATSA has adhered to the provisions of the European Organization for the Safety of Air Navigation (EUROCONTROL) since 1996. At least three active Romanian airfields have been successful in coordinating with ROMATSA for consistent UAS flight corridors in Romanian airspace.

One of these airfields (*Aerodrom Clinceni*) is in the county of Ilfov, south of Bucharest. *Aerodrom Clinceni* belongs to Romania's Ministry of National Defense (MoND) but is leased to a number of civilian skydiving and small aircraft pilot instruction clubs. Clinceni also hosts numerous small to medium-size

UAS flights conducted by Autonomous Flight Technologies (AFT)⁶: a 13-year old Romanian UAS developer and producer hoping to advance into larger UAS markets by partnering with U.S. and EU defense contractors. Moreover, AFT is consistently successful working with ROMATSA for airspace clearance.

Another Romanian airfield extremely successful in working with ROMATSA for UAS airspace clearance is *Aeroportul Banat-Caransebeș*. Located in western Romania, approximately 90-minutes southeast of Timisoara, this civilian-owned airfield managed to coordinate with ROMATSA for a sizeable 40-kilometer long corridor for UAS flight test operations.

Finally, but perhaps most importantly, Romania's 71st Air Base at Câmpia Turzii now permanently hosts the U.S. Air Force's 31st Expeditionary Operations Group (Detachment 1) and the formidable MQ-9 Reaper UAVs. In addition to exercising ISTAR capabilities, the MQ-9s flying out of Câmpia Turzii support U.S. Air Force Agile Combat Employment concepts, fly freedom of maneuver missions, and integrate

Visual Approach Chart, Aerodrome Clinceni, Ilfov, Romania⁷

with joint and NATO Coalition forces in the region.⁸ Câmpia Turzii, Clinceni and Caransebeș are examples of ROMATSA's willingness to dedicate valuable airspace to UAS flight operations: the most important resource of any future NATO UAS COE.

Diverse Terrain for UAS Training and ISTAR Application Testing

Romania is Europe's twelfth largest country, with 230,080 square kilometers of land⁹ (slightly smaller than the U.S. State of Oregon) and boasts some of the most diverse terrain conditions in Europe. The country forms a complex geographic unit centered on the Transylvanian Basin, around which the peaks of the Carpathian Mountains and their associated subranges form a series of crescents.¹⁰ Beyond this mountainous zone, there are extensive and sparsely populated plains in the south and east side of the country.

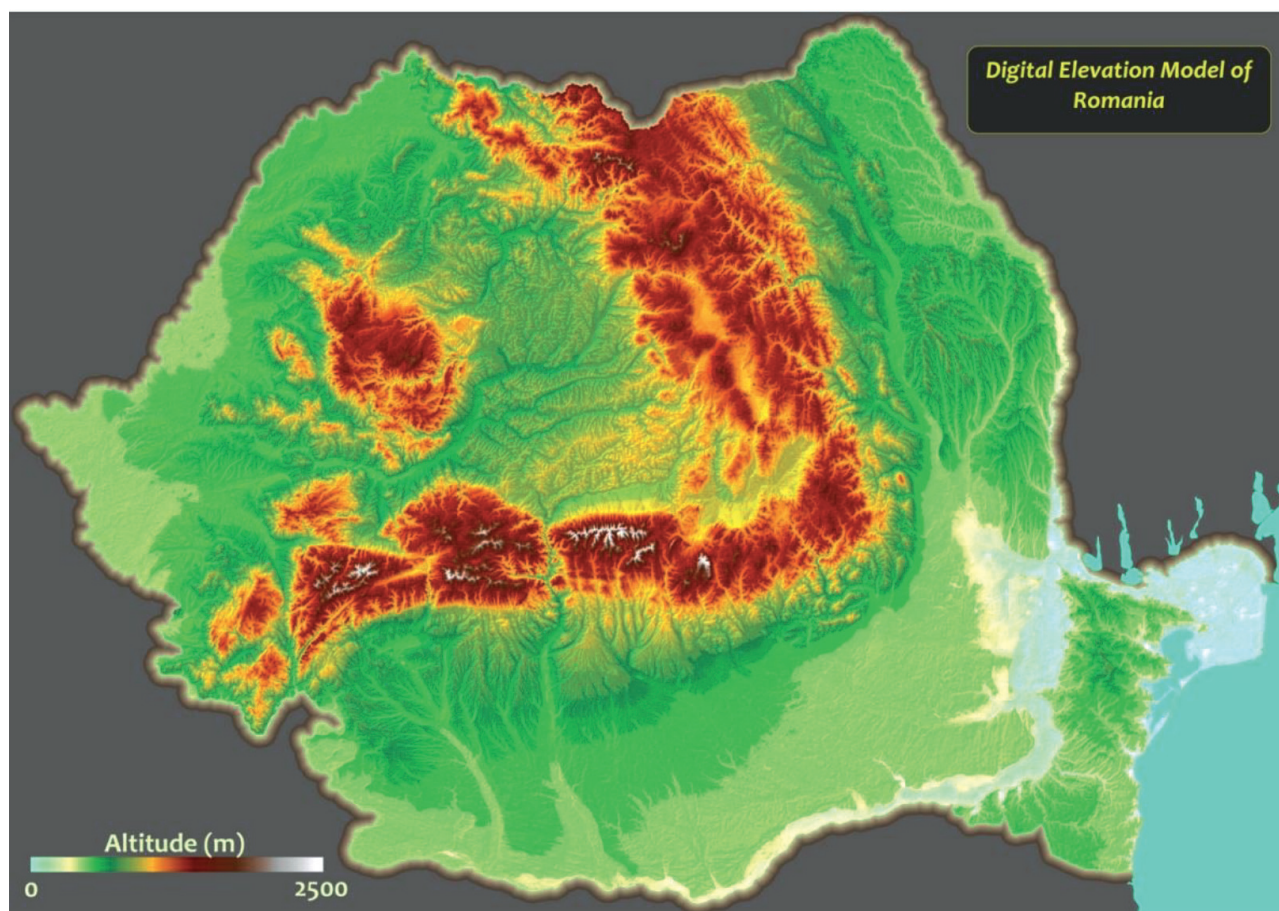
The Danube River and its tributaries form the Danubian Plain which enters Romania at its western border from Serbia and extends

eastward, following the border with Bulgaria. The great "swampy triangle" of the Danube Delta is a unique physiographic region covering 5180 square kilometers, of which the majority is in Romania.¹¹ Romania also has 245 kilometers of coastline on the Black Sea, which includes the Black Sea's largest port, the Port of Constanta. The Port of Constanta has 140 operational berths giving it the theoretical capacity to handle 100 million tons of cargo per year.¹²

The incredible diversity of the topography, geology, climate, hydrology and flora of Romania would make this country an ideal location to fly and test UAS under various terrain and weather conditions. It would also prove extremely useful in the development and refinement of the electro-optical packages used by UAS for ISTAR under both daytime and nighttime conditions.

Adding to the benefits of the diverse terrain is the fact that Romania is in the bottom third of the least densely populated countries in the EU. As of 2016, Romania had only

Digital Elevation Model of Romania¹⁴

85 inhabitants per 1000 square kilometers of land, compared to the EU average of 110 inhabitants per 1000 square kilometers.¹³ In a UAS developing environment where mishaps leading to emergency landings are inevitable, Romania has plenty of open terrain to support such situations: one more reason to support a NATO UAS COE.

Made in Romania

Just outside the southern ring of Bucharest is a company called Autonomous Flight Technologies (AFT). As their company's web homepage proudly states, they are a pioneer in the UAS industry in Romania, having developed and produced aerial platforms since 2004. AFT is well known by Romania's MoND: they have been producing target drones for Romanian air defense units since 2005. In 2017, AFT achieved NATO recognition for the best implementation of STANAG (Standardization Agreement)

4609, which addresses digital motion imagery standards for NATO. A STANAG defines processes, procedures, terms, and conditions for common military and technical procedures and equipment between the member countries of the Alliance.

AFT UAS models range from the smaller *Hirrus* (electric propulsion) to the larger *Signus* (internal combustion engine or EFI) series of UAS. AFT offers a large range of services from conducting photogrammetry missions to target drone production/operations to UAS training and consulting. AFT has its eyes on growing UAS markets in the U.S. and the EU.

As adversaries continue to modernize and equip their force structure at an alarming rate, NATO must redefine and resource its own research and development strategy to remain on the cutting edge of emerging technologies. A very important part of this strategy requires rapid transition of technology from private industry into

	HIRRUS L	HIRRUS XL	SIGNUS 35V	SIGNUS 150
Wingspan	3.3 m	4.1 m	up to 5.0 m	5.2 m
MTOW	9 kg	18 kg	25-45 kg	150 kg
Payload	900 g	2000-3800 g	4-6 kg	15-25 kg
Take off	Automatic launcher	Automatic launcher	Automatic launcher/ VTOL	Runway (grass, dirt)
Recovery	Parachute	Parachute + Airbag	Parachute + Airbag/ VTOL	Runway (grass, dirt)
Propulsion	Electric	Electric	Internal combustion engine (EFI)	Internal combustion engine (EFI)
Max speed	110 km/h	100 km/h	150-230 km/h**	210 km/h
Cruise speed	70 km/	70 km/h	90-120 km/h	140 km/h
Endurance	180 min	210 min*	12-24 H	24 - 48 H
Video Datalink range:	15 km	15 km	80+ km	100+ Km
Telemetric datalink range:	20 km	20 km	80+ km	100+ Km
Status	Maturity TRL8-9; 1000+ flights	Final stage of development	Under development (ready for testing)	Under development

AFT UAS Series Technical Specifications¹⁵

the development of combat capable prototypes for the military. That being said, the future NATO UAS COE should embrace the innovation and lessons learned offered by the private sector.

AFT and their Romanian industry partners like Interactive Systems¹⁶ which provides the technical know-how required to integrate UAS and sensor information in AFT’s sophisticated ground control stations, could be the Romanian cornerstone on which to build private sector

cooperation. AFT was engaged with Airbus on a UAS research and development project. Further, AFT is involved with other NATO countries on future UAS designs. The NATO UAS COE should house both military and cleared private sector UAS experts under one roof.

In Romania, this will mean adapting a military-civilian industrial cooperation model similar to what currently exists in the U.S. Department of Defense. Approved Romanian military defense

AFT engineers prepare UAS for flight on the rooftop of their Clinceni, ROU headquarters

contractors should be security cleared for certain levels of access so they can work side-by-side with their military counterparts: this includes taking contractors on worldwide deployments. An example of this relationship exists at U.S. Air Forces Europe (USAFE) 52nd Expeditionary Operations Group-Detachment 2 at Miroslawiec Air Base, Poland. The MQ-9 Reaper UAVs flown out of Poland are contract-owned and contract-operated (COCO) by General Atomics.¹⁷

Counter-UAS and Other NATO UAS COE Tasks

In addition to the obvious advantages of integrating private sector technical experts into the NATO UAS COE footprint, partnerships of this nature are also essential for the development of Counter-UAS technologies. The key to a sophisticated counter UAS system is the ability to acquire and track UAS systems in flight. Not all counter-UAS systems are kinetic: many achieve the desired endstate of disabling a UAS threat by severing the link between the UAS and its ground station via electronic countermeasures

or “jamming.” The constant UAS flight presence at the NATO UAS COE would provide ample physical and electronic signatures to develop and test (non-kinetic) counter-UAS technologies.

For this reason, the future NATO UAS COE should focus on doctrine development, interoperability, lessons learned and concept development through experimentation related to: (1) safe launch, flight and recovery of NATO UAS platforms; (2) ground station operations to include the use of ISTAR payloads; (3) integration of UAS and sensor information into command and control systems; (4) shielding/encryption of UAS links to prevent jamming and ensure stable and consistent communications between aircraft and ground station; and (5) non-kinetic means of defeating UAS threats.

Deterrence and an “Unblinking Eye”

Lieutenant General (ret) “Ben” Hodges, Pershing Chair of the Center for European Policy Analysis (CEPA), speaks often about the need for increased intelligence fusion and an “unblinking eye” focused on the ever-increasing Russian

AFT Romanian UAV Prototype Built in Partnership with Airbus

military activities in the Black Sea Region. A NATO COE in Romania could help provide just that: live environment training where UAS operators could run UAS missions along Romania's Black Sea coast line and beyond.

A strategically important destination to commit consistent ISTAR presence would be Snake Island (45°15'18"N 30°12'15"E). A small limestone out-cropping in the Black Sea, 0.17 square kilometers in size and 35 kilometers east of the mouth of the Danube River. The status of Snake Island (or *Insula Șerpilor* in Romanian) has been under intense debate since the end of the Cold War when the island became a possession of Ukraine. In 2009, the International Court of Justice (ICJ) issued final judgment that 80% of the exclusive economic zone which encompasses the waters and sea shelf around Snake Island, does belong to Romania.¹⁸ Nevertheless, Snake Island itself is still part of Ukraine: a non-NATO member. Legend has it that the great Greek warrior Achilles was buried on this island. In keeping with the myth, Snake Island could in fact be NATO's *Achilles heel* in a future showdown with Russia.

The strategic importance of Snake Island became even more evident following Russia's 2014 invasion of Crimea and eastern Ukraine. Lieutenant General Hodges and strategic think tanks like Romania's New Strategy Center, often ruminate about Russia's next hostile takeover in the Black Sea Region. Ukraine's Port of Odessa and Snake Island figure prominently in this analysis.¹⁹ Should Russia seize Snake Island and deploy modern air defense weapons like the S-400 to reinforce its decision, Romanian airfields and NATO aircraft launching from eastern Romania would be within short striking distance. Targets of opportunity would include Mihail Kogălniceanu Air Base, which hosts the largest contingent of U.S. forces in Romania as well as NATO's rotational Air Policing squadron. Given Russia's recent testing of S-400s and other air defense weapons from occupied Crimea during the recent NATO SEA BREEZE exercise in June 2021²⁰, this is not a difficult scenario to envision.

UAS operations in the Black Sea focused on Snake Island would not be the only operational advantage of a NATO UAS COE located in Romania. Other ISTAR named areas of interest could include the Danube Delta, the porous border with Serbia, and even vulnerable Romanian owned gas-and-oil platforms on shore and in the Black Sea.

Notwithstanding the obvious ISTAR advantages, a NATO UAS COE in Romania would provide more deterrent effect desperately needed on NATO's eastern flank. NATO forces would consistently deploy to Romania with UAS systems and personnel to take advantage of UAS dedicated airspace. NATO UAS units operating in Romania could take part in flight crew certification, testing, live environment training, and support to large-scale, multi-national NATO exercises such as STEADFAST DEFENDER 21, conducted at Romania's Joint National Training Center (JNTC) Cincu and involving 13 NATO Nations, which successfully demonstrated rapid reaction and collective defense capabilities.²¹

Where to Locate the NATO UAS COE in Romania

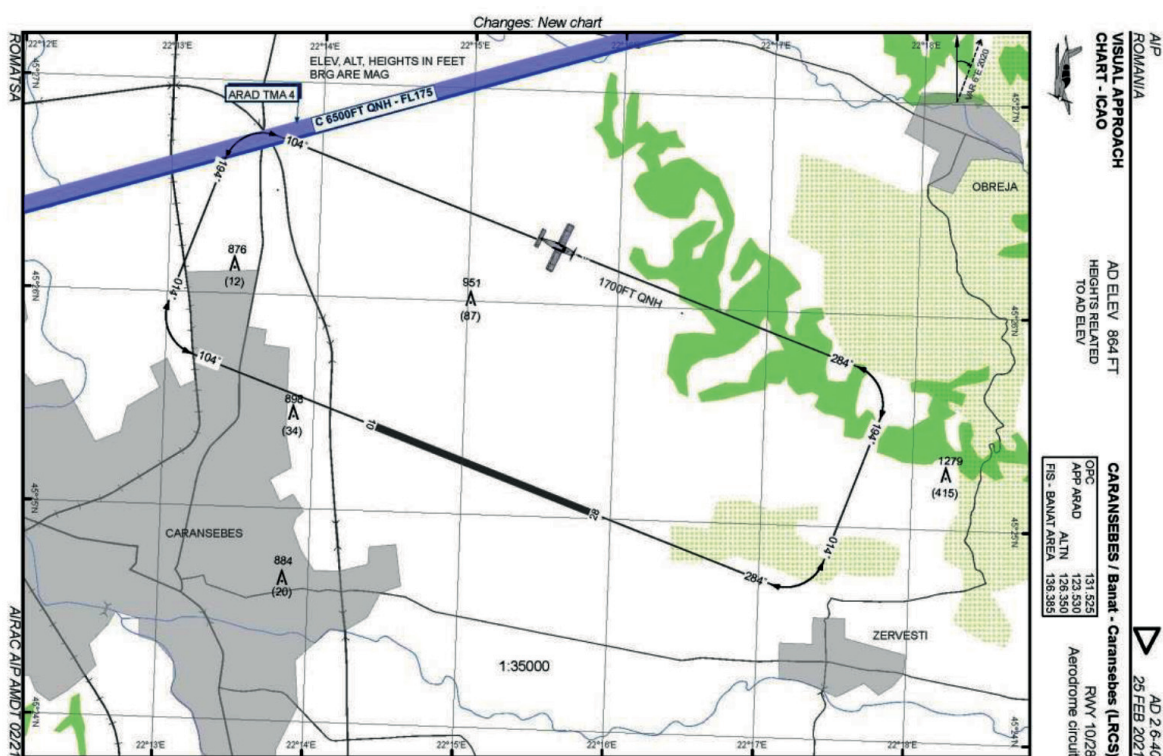
While the decision to commit to a NATO UAS COE and if so, in what specific location, are clearly in the hands of Romania's Ministry of National Defense, there are three possible options for consideration. The first, as previously mentioned, is *Aerodrom Clinceni* in the county of Ilfov, just south of Bucharest. The advantages are numerous: already established and frequently used UAS flight paths, growing UAS private industry in the area (Autonomous Flight Technologies) and the airfield is a short drive to NATO's Headquarters, Multinational Division Southeast. There are some logistics considerations were this option to be selected. NATO forces deploying aircraft and personnel to the UAS COE could deploy by sea into the Port of Constanta or by air into the Romanian Air Force 90th Airlift Base, adjacent to Henri Coanda International Airport in Bucharest. Either way, they would need to transload to vehicles to complete the deployment to Clinceni.

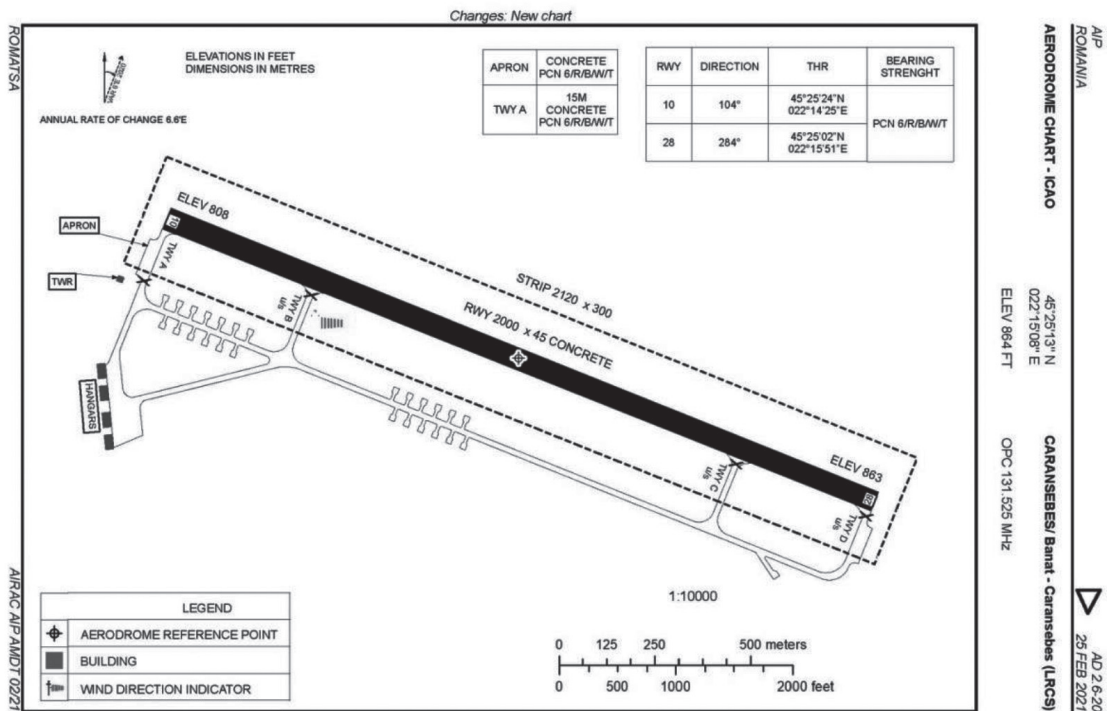
There are several drawbacks in establishing the NATO UAS COE in Clinceni. Given the proximity to southern route flight paths into Bucharest (for example, international flights arriving from Turkey, Bulgaria and the Middle East), consistent access to higher altitude UAS flight paths would be a restrictive consideration. Additionally, *Aerodrom Clinceni* has a hardened grass/dirt landing strip that would need considerable improvement for some types of UAS launch and recovery operations. There is room to grow and there are plans to expand, but not much in the way of building infrastructure exists at the moment.

A second option is Banat Airport Caransebeş or *Aeroportul Caransebeş* (45°25'13"N 22°15'08"E). This was a former Romanian military air base and the only commercial airport in Romania not located in the proximity of a large urban area.²² The airfield was reopened in May 2020 and is under private ownership. Nevertheless, there is still significant Romanian military current and former infrastructure in reasonable repair inside the airport perimeter that can be renovated into the administrative area needed to house the NATO UAS COE.

What makes Caransebeş a possible area of choice for the NATO UAS COE is location. Caransebeş is a 2.5 hour drive southwest from Sibiu (home of the Headquarters, Multi-National Corps Southeast) and a 1.5 hour drive southeast from Timisoara. The airfield is located in one of the least densely populated parts of Romania, in between the expansive Semenic-Cheile Carasului National Park and the Retezat National Park. From an airspace clearance perspective, flying UAS at multiple altitudes within 100 square kilometers of Caransebeş is a best case scenario.

Given Caransebeş' proximity to Romania's western border, it would also make ground deployment of UAS equipment and personnel into Romania easier for NATO Allies wishing to take full advantage of the UAS COE. Additionally, Timisoara is the home of the Headquarters, 18th Intelligence Surveillance and Reconnaissance (ISR) Brigade: a direct reporting unit to Romanian Land Forces which is task organized with a UAV company. While the 18th ISR Brigade is still awaiting future acquisition of as-yet-to-be-determined UAV systems, the possible future linkage between this unit and a NATO UAS COE is a match that cannot be overlooked.

Aerodrome Chart, Banat Airport, Caransebeș, Romania²⁴

Caransebeș’ current administration opened the airport to small, private aircraft traffic. As previously mentioned, airport management also successfully coordinated with Romania’s air traffic control authority (ROMATSA) for a 40-kilometer long flight path dedicated to UAS flight testing. There is ample hangar space to use for UAS storage, maintenance and pre-flight/post-flight checks.

The airstrip at Caransebeș is two-kilometers long with a concrete surface. It can support U.S. C-130 Hercules and (upon U.S. Air Force safety certification) C-17 Globemaster transport aircraft. There is adequate apron space for aircraft parking. Therefore, NATO allies flying personnel and equipment to the future UAS COE could deploy directly in to the airport, off-load, and begin training and operations.

The fact that the airport is currently under civilian administration makes this an ideal location to expand private sector and military partnerships. The Romanian Ministry of National Defense could lease (or buy back) the (former) military buildings and hangar(s) which could house the NATO UAS COE. The civilian side of the airfield is ideal for the establishment of a

UAS “industrial park” on the same airfield which could work with the military on future concepts and/or conduct maintenance on UAS systems.

Once established as the NATO UAS COE, Caransebeș could also serve as an alternate launch and recovery site for U.S. Air Force MQ-9 Reapers being flown 230 kilometers north, out of Câmpia Turzii Air Base. The bases are far enough part (and separated by the Carpathian Mountains) that the weather in Câmpia Turzii may be altogether different than the weather in Caransebeș on any given day. Terrain diversity flying out of Caransebeș is plentiful: mountains, sparsely populated plains, dense forests, and river beds are all within NATO Class I (small UAS) flight range.²⁵

There is a sole disadvantage to a Caransebeș based NATO UAS COE: distance to the Black Sea (approximately 600 kilometers). This would prohibit UAS vehicles with limited range from conducting live environment training over the Black Sea.

A third and final recommended option for locating the NATO UAS COE would be the Flight Test Center (FTC) for Romania’s Military Equipment and Technologies Research Agency,

located in Craiova. Established in 1974, the center is a research and test-evaluation hub for military aeronautic platforms.²⁶ Advantages to this location are numerous: it is near NATO's Headquarters, Multi-National Brigade Southeast as well as the *Avioane Craiova* factory, which produces the IAR-99 ground attack and advance trainer aircraft. *Avioane Craiova* could serve as a launch pad for civilian and military partnership in UAS research and development given their history of specialized aviation engineering, maintenance, testing, certification and production of advanced aviation platforms.²⁷ As previously mentioned, the flat plains of southern Romania are sparsely populated, therefore UAS flight corridors in the south (on a west to east line from Craiova), could be easy to coordinate for UAS flight space.

The ultimate decision on if and where to develop a UAS COE belongs to Romania's Ministry of National Defense. Clearly, any of the aforementioned options would create the NATO emphasis, positive economic momentum, and deterrent effect necessary on NATO's eastern flank.

A Stepping Stone to Romanian UAS Economic Leap

An established NATO UAS COE in Romania could be one small step on the path to expansion in a growing economic sector: commercial transport using UAS. In August 2020, retail giant Amazon received U.S. Federal Aviation Administration (FAA) approval for the operation of its Prime Air delivery drones.²⁸ Nevertheless, U.S. skies have yet to be filled with drones delivering Amazon goods. Why? Simply put, UAS equipment will need to prove long-term reliability and airworthiness to gain the FAA certifications needed to fly over densely populated areas. This must occur before large-scale commercial drone delivery operations can commence in the United States or Western Europe, for that matter.²⁹ Romania could serve as a test-bed for cutting-edge UAS delivery technology, create a UAS educated and focused work force that would keep young

Romanians working at home, while improving hard-to-reach rural delivery of consumer goods and emergency medical supplies.

There is industry precedent in the profitability of this sector. Zipline, a U.S. owned autonomous drone company, runs one of the world's largest UAS delivery operations in Africa. Zipline is currently valued at \$1.2 billion USD³⁰ and is dedicated to the rapid transportation of emergency medical supplies to rural hospitals in Rwanda and Ghana. The homepage for Zipline says it all: 161,341 commercial deliveries, 944,392 products delivered, 11,146,708 miles flown.³¹ The company has clearly proven that UAS deliveries can be conducted safely, efficiently and profitably.

A UAS transport network makes services and deliveries more accessible, particularly in countries that lack modern road networks. Plus, the COVID-19 pandemic continues to remind us that delivering goods with automated systems is yet one more way to maintain social distance while continuing to provide medical supplies and on-demand consumer goods to a population in lockdown. While Romania continues to improve its roads, many of Romania's rural areas still remain out of reach and far less advanced than thriving urban centers such as Bucharest, Cluj, Sibiu, and Timisoara. This is both a sad reality and an opportunity that could spark rapid Romanian economic growth driven in part by the UAS delivery market.

Without question, Romania badly needs the economic boost. From 2000-2018, Romania's population shrank from 22.8 to 19.6 million. Approximately 4 million Romanian live abroad: most of these individuals of prime working age are living in other parts of the European Union. Romanian labor work force participation in 2018 was a stagnate 66 percent (and only 56 percent for Romanian women): far too low to offset aging and emigration.³² Adding to the concern is that at 25.6 percent, Romania's tertiary education attainment level is the lowest in the EU. Hard and soft skills are lacking across Romania's private sector. Romania lags in the number of graduates in STEM disciplines

(sciences, technologies, engineering and mathematics), while non-technical vocational training is far less than the demand required to sustain the economy.³³

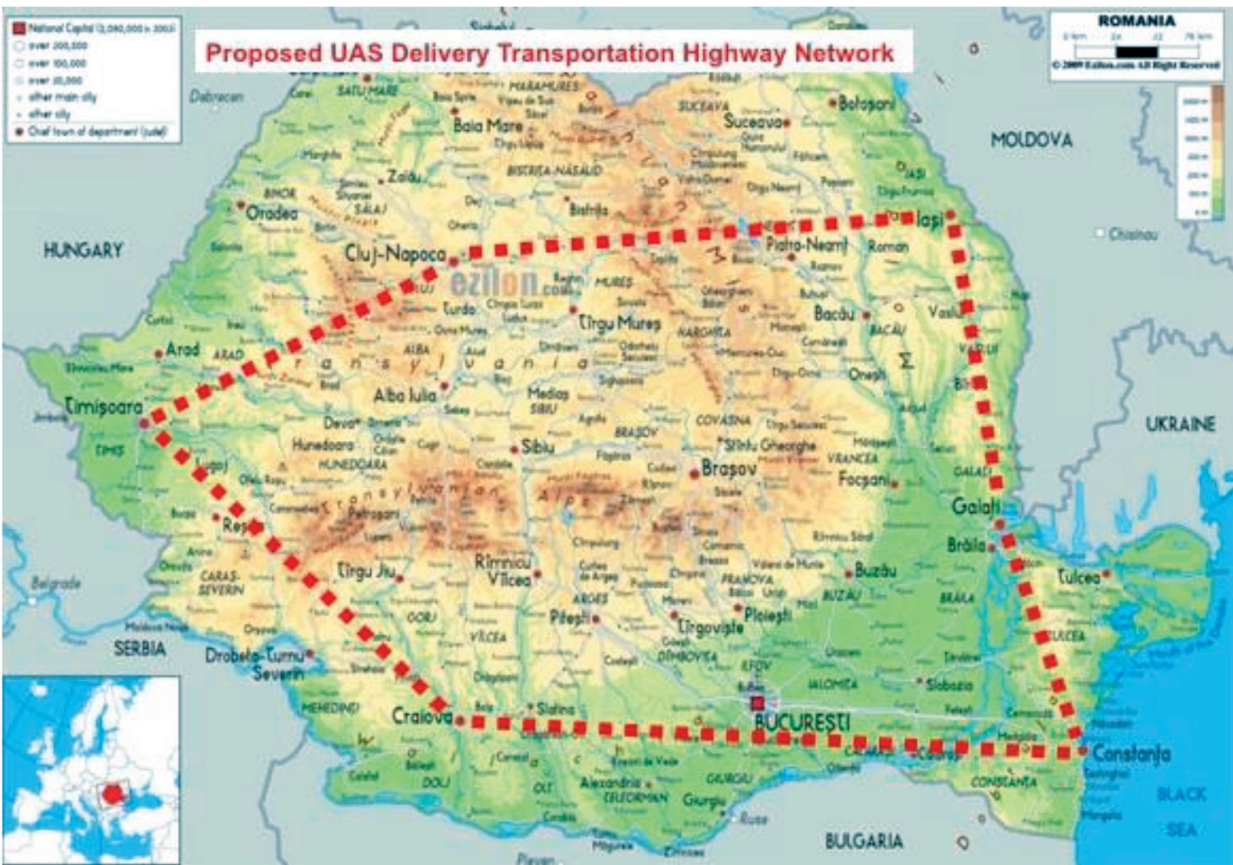
With these dynamics in mind, consider the advantages of creating a nation-wide UAS delivery network and workforce in Romania. Romania’s response to Amazon, the electronic retail store EMag, could adapt its nationwide model of regional warehouses and delivery kiosks to accommodate UAS delivery. eMag could also extend delivery services to Romanian rural hospitals and medical clinics in need of urgent medications and supplies. Much of the technological advances and lessons learned for this effort could come from the private sector and military partnership put in place at the NATO UAS COE.

A *UAS Delivery Transportation Highway* could be established connecting logistics hubs in Constanta, Craiova, Timisoara, Cluj-Napoca, Iasi, Galati, and back to Constanta. From this

ring, smaller UAS deliveries could be made with on-demand consumer goods and emergency medical supplies to those Romanians who lack the access afforded to Romania’s large, urban populations.

By partnering with international retail and delivery companies betting their future on UAS technologies, Romania could be on the cutting edge of establishing European and U.S. viability and reliability of a large-scale UAS transportation network which could ultimately include the transportation of people using unmanned systems.

According to European Union Aviation Safety Agency (EASA), by 2030, the value of the European urban (unmanned) air mobility market will reach 4.20 billion Euros and 90,000 new jobs will be created. EASA also estimates that about 31% of the global technology market for UAS delivery could be based in Europe.³⁴ The vast economic potential of this fledgling market clearly exists.

Proposed UAS Delivery Transportation Highway in Romania

Conclusion

The time is now for NATO to invest in a Center of Excellence (COE), within the existing NATO COE framework, focused on UAS and non-kinetic, counter UAS technologies. NATO's reliance on UAS continues to grow as a combat platform of choice for both intelligence, surveillance, target acquisition, and reconnaissance (ISTAR) and fire support. Further, NATO's adversaries are advancing their use of UAS technology at an alarming rate, which must be addressed through the sharing of lessons learned and development of counter-UAS systems and policies across the Alliance. Romania possesses the subject matter expertise to lead this initiative as demonstrated by their successful establishment and continued operational leadership of the NATO HUMINT COE in Oradea, Romania, which became fully accredited in 2010.

Romania is the ideal location to establish this NATO UAS COE. One of Romania's most valuable resources, vast amounts of unencumbered airspace over varying, often sparsely populated terrain, would provide ample opportunity for NATO forces to train and certify UAS flight crews and test ISTAR payloads under daytime and nighttime conditions. Romania's airspace authority (ROMATSA) has proven its willingness to open its airspace to UAS restricted

flight paths in various parts of the country to include Câmpia Turzii Air Base, the new home to a squadron of U.S. Air Force MQ-9 Reaper UAVs. Further, NATO forces deploying to Romania to test UAS systems at an established NATO UAS COE would provide a badly needed deterrent effect and live environment training over areas like the Black Sea and specific areas of strategic interest such as Snake Island and Romania's gas-and-oil platforms. A constant NATO UAS presence in Romanian airspace could provide the "unblinking eye" needed to inform NATO of Russia's next hostile move in the Black Sea Region.

Were Romania to totally embrace this concept, the ultimate economic and social benefits could be significant. Romania could sponsor a UAS commercial industrial park adjacent to the UAS COE that would assist the Romanian military (and NATO) with international and home grown technical solutions for UAS advancement. Further, Romania could test concepts that would be essential for future UAS commercial delivery systems. Ultimately, Romania could become a European leader in the testing and concept development of the UAS delivery market, which EASA estimates will grow to 4.2 billion Euro in value, bringing tens-of-thousands of new jobs to Europe with potential growth emphasis on Romania.

¹ "NATO Centres of Excellence," last modified May 2021, <https://www.act.nato.int/centres-of-excellence>

² Daily Sabah, "Poland to Purchase Turkey's Combat Drones in 1st NATO Sale," last modified 22 May 2021, <https://www.dailysabah.com/business/defense/poland-to-purchase-turkeys-combat-drones-in-1st-nato-sale>

³ Colonel A. Marinin, "NATO Cooperative Cyber Defense Center of Excellence in Estonia," translated for SouthFront, last modified 2 Feb 2021, <https://southfront.org/nato-cooperative-cyber-defense-center-of-excellence-in-estonia/> NOTE: Chart is MISSING Stability Policing COE (Vicenza, Italy) and Strategic Communications COE (Riga, Latvia).

⁴ "New Traffic Record Set: 37,228 Flights in One Day," last modified 3 July 2029, <https://www.eurocontrol.int/news/new-traffic-record-set-37228-flights-one-day>

⁵ Mathew Holroyd and Marta Rodriguez, "Coronavirus in Europe: See how flights have plummeted over the continent amid COVID-19 lockdown," last modified 4 Sep 2020, <https://www.euronews.com/2020/04/09/coronavirus-in-europe-see-how-flights-have-plummeted-over-the-continent-amid-covid-19-lock>

⁶ "Autonomous Flight Technologies," last modified May 2021, <https://aft.ro/en/>

⁷ ROMATSA, "LRCN Visual Approach Chart ICAO Clinceni," last modified 16 Jul 2020, http://aisro.ro/aip/2021-05-22/html/en/aip_frames.html

⁸ U.S. Air Force, "MQ-9s Execute New Mission in Romania," last modified 5 Feb 2021, <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/2495031/mq-9s-execute-new-mission-in-romania/>

⁹ The World Bank, "Land Area – Romania," last modified May 2021, <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.TOTL.K2?locations=RO>

- ¹⁰ Britannica, “Land of Romania,” last modified May 2021, <https://www.britannica.com/place/Romania/Land>
- ¹¹ Ibid.
- ¹² Harbours Review, “Constantza Port,” last modified May 2021, <http://harboursreview.com/port-constantza.html>
- ¹³ The World Bank, “Population Density – European Union,” last modified 2018, <https://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST?locations=EU>
- ¹⁴ Posted by Adrian Judu, “Topographic Map of Romania, last modified 2018, https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/8d7d3y/topographic_map_of_romania_4967x3508/
- ¹⁵ Autonomous Flight Technologies (ATF), UAV Product Series, last modified 2021, <https://aft.ro/en/>
- ¹⁶ Interactive Group, modified June 2021, <https://intersystems.ro>
- ¹⁷ Air Force Magazine, “MQ-9s in Romania Provide Constant Coverage Over the Balkans,” last modified 4 Mar 2021, <https://www.airforcemag.com/mq-9s-in-romania-provide-constant-isr-over-the-balkans/>
- ¹⁸ Hotnews, “Insula Șerpilor: Decizie favorabilă României,” 3 Feb 2009. Available at: <https://www.dw.com/ro/insula-serpilor-decizie-favorabilă-româniei/a-3999047>
- ¹⁹ Ion M. Ionita, “Strategia la Marea Neagră. Ce poate face România, ce se așteaptă de la americani,” Adevarul (28 Jun 2019). Available at: https://adevarul.ro/news/politica/strategia-marea-neagra-romania-asteapta-americani-1_5d15f34b892c0bb0c6e532be/index.html
- ²⁰ Radio Free Europe, “Russia Tests Air-Defense Systems In Occupied Crimea Amid Multinational Black Sea Drills,” last modified 29 Jun 2021, <https://www.rferl.org/a/russia-tests-air-defense-systems-in-occupied-crimea-amid-multinational-black-sea-drills/31331599.html>
- ²¹ SHAPE NATO, “Joint Allied Powers Demonstration Day Bring Together NATO Forces from 13 National to Display Capabilities,” last modified 1 Jun 2021, <https://shape.nato.int/steadfast-defender/newsroom/news/joint-allied-power-demonstration-day-brings-together-nato-forces-from-13-nations-to-display-capabilities>
- ²² Wikipedia, “Caransebes Airport,” last modified 5 May 2021, https://en.wikipedia.org/wiki/Caransebeș_Airport
- ²³ ROMATSA, “LRCN Visual Approach Chart ICAO Carancebes/Banat,” last modified 25 Feb 2021, http://aisro.ro/aip/2021-05-22/html/en/aip_frames.html
- ²⁴ ROMATSA, “Aerodrome Chart Carancebes/Banat,” last modified 25 Feb 2021, http://aisro.ro/aip/2021-05-22/html/en/aip_frames.html
- ²⁵ Global Security, “Unmanned Aircraft Systems,” last modified 3 Feb 2021, <https://www.globalsecurity.org/military/world/uav.htm>
- ²⁶ Romanian Military Equipment and Technologies Research Agency, “Flight Test Center (FTC),” last modified Nov 2020, <https://www.acttm.ro/en/ftc/>
- ²⁷ Avioane Craiova SA, “About Us,” last modified Jun 2021, <http://www.acv.ro/about-us/>
- ²⁸ Annie Palmer, “Amazon Wins FAA Approval for Prime Air Drone Delivery Fleet,” CNBC News, last modified 31 Aug 2020, <https://www.cnbc.com/2020/08/31/amazon-prime-now-drone-delivery-fleet-gets-faa-approval.html>
- ²⁹ Oliver Wyman, “Why the Skies Aren’t Filled with Delivery Drones...Yet,” Forbes, 7 Oct 2019, <https://www.forbes.com/sites/oliverwyman/2019/10/07/why-the-skies-arent-filled-with-delivery-drones-yet/?sh=5aab95f13bc9>
- ³⁰ Miriam McNabb, “How Zipline Became a \$1.2 Billion Drone Company,” 21 May 2019, <https://dronelife.com/2019/05/21/how-zipline-became-a-1-2-billion-drone-company/>
- ³¹ Zipline, data as of 12 Jul 2021 at 2000 EET, <https://flyzipline.com>
- ³² Donato De Rosa and Yeon Soo Kim, “Romania: Thriving Cities, Rural Poverty and a Trust Deficit,” 5 Jun 2018, <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2018/06/05/romania-thriving-cities-rural-poverty-and-a-trust-deficit/>
- ³³ Ibid.
- ³⁴ Digi24 (from Reuters), “The First Flying Taxis Could Appear in Europe in Three Years,” 19 May 2021, <https://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/primele-taxiuri-zburatoare-ar-putea-aparea-in-europa-pest-3-ani-1534759>

COȘMARUL ÎNCHEIERII UNUI RĂZBOI LUNG. AFGANISTAN 2021 RELANSEAZĂ TERORISMUL ȘI RĂZBOIUL CIVIL ÎN CENTRUL ASIEI

Julian CHIFU*

Abstract

The long war – also called the forever war, the neverending war – is a nightmare for any democracy: leaders are inheriting a war with specific rational, need to drag it over the mandate, taking the costs and trying to maintain the public interest for this conflict that they pass to the next administration. The history is not particularly rewarding for leaders that end those long wars, specially when the decision come on a political bases. Errors are accumulating during this long war, from different decision makers, and the payrole passes to the last in line who is suppose to close down the combat operations and retreat the troops. In the case of Afghanistan, the end game is far from ending decades of civil war and terrorism in the region. On the contrary, the rush out and the chaos in evacuations after the departure of the American and allied soldiers leave a real infection in Central Asia, passed to the regional actors who forced America out – including by paying bounties to the Taliban in order to kill American soldiers.

Keywords: long war, forever war, war of terror, victory, state building, post-conflict reconstruction.

Avatarurile și complicațiile unui război lung. Războiul etern. Războiul fără sfârșit

Conceptele de „război lung”, „război etern” sau „război fără sfârșit” – *long war, forever war, endless war* – au făcut epocă în ultimii ani și au devenit cele mai căutate și utilizate concepte după încheierea abruptă a ofensivei talibane asupra Kabulului, cu căderea capitalei și plecarea intempestivă a oficialilor și diplomaților, într-un haos total inițial, de pe aeroportul internațional Hamid Karzai. Totuși, conceptele au profunzime și date vechi de serviciu în istoria studiilor de securitate și a studiilor despre război: ele antrenează o întreagă dezbatere despre teoria victoriei într-un război lung și contrazic, ca să nu zicem că încheie public, utopia păcii și aspirațiile pentru încheierea oricărui conflict și instalarea

păcii eterne. Cazul Afganistan este un bun referențial pentru toată această dezbatere.

Conceptul de **război lung**¹ este cel mai prezent și mai dezvoltat din punct de vedere teoretic. El are la bază nu atât ideea (mai degrabă sentimentul) incapacității de a încheia un conflict fără costuri enorme, pe care nimeni nu vrea să și le asume, cât durata unui război care se întinde pe multe mandate și administrații, pasat de la un guvern la altul, moștenit, gestionat și dat mai departe către următoarea administrație.

Definiția apare într-un document oficial al Departamentului Apărării – *Quadrennial Defense Review* (2006)², în care războiul lung se referă la durata războiului purtat de SUA (în Afganistan deja) și la dușmanul/inamicul identificat: „extremiști violenți” și „teroriști”. În același document este

*Julian CHIFU este conf. univ. dr. la SNSPA și UNAp, specializat în Analiză de conflict și Decizie în criză. Este președintele Centrului de Prevenire a Conflictelor și Early Warning. Între 2011-2014 a fost consilier prezidențial pentru Afaceri Strategice, Securitate și Politică Externă.

inclusă și definiția victoriei într-un război lung, care conține condiții directe legate de conflict, dar și de celelalte amenințări la adresa securității americane: înfrângerea rețelelor teroriste; apărarea în profunzime a teritoriului; desenarea opțiunilor și alegerilor statelor care se află la un moment de cotitură – desemnează istoric China și Rusia; prevenirea statelor ostile și a actorilor non-statali de a achiziționa și utiliza arme de distrugere în masă (preponderent nucleare).

În acest context, s-a ajuns foarte repede la conceptele relativ echivalente de război perpetuu - *perpetual war*, război fără sfârșit - *endless war* și război etern - *forever war*. Aici nu atât durata contează, cât lipsa perspectivelor de a încheia războiul, starea de război continuu, fără condiții clare care ar putea duce la încheierea sa³. Firește că în discuție intră și absența unei definiții convenabile – și acceptabile politic – a victoriei într-un război lung. În absența acestei formule de încheiere a războiului lung, definiția migrează spre războiul fără – de – sfârșit⁴.

Acest lucru nu se referă strict la starea de război, ci la confruntări continue și, în special, la posibilitatea de a răbufni oricând, la intervale neprecizate, în funcție de condiții greu anticipabile ce țin de combatanți și de spațiul emoțiilor și al oportunităților de imagine mai degrabă decât de cele legate de situația concretă din teren și de obținerea unor avantaje reale în conflict. Nu rareori, în această categorie sunt incluse războaie neconvenționale și asimetrice, precum războiul împotriva terorismului, războiul împotriva drogurilor sau chiar lupta împotriva sărăciei.

Continuarea unui război lung⁵, eventual impopular prin greutatea înțelegerii efortului financiar, poate genera dificultăți unui guvern proaspăt instalat, prin costurile în victime și mai ales prin acțiunea în sine de a te lupta cu terții de la distanță strategică. Evident, experiențele cele mai la îndemână vin din SUA, cu războaiele din Vietnam și Afganistan, dar sunt experiențe diverse în ceea ce numim astăzi conflictele înghețate (deși a mai rămas doar Transnistria și Nagorno-Karabakh, celelalte fiind reîncălzite și soluționate vremelnic cumva, în Abhazia și Osetia de Sud sau

Crimeea, prin ocupație). Însă există și alte cazuri de conflicte în derulare, care încep să dobândească caracteristicile războiului lung⁶.

Ideea de **război lung, prelungit**, a început să fie vehiculată în documentele de planificare americane chiar de la începutul anilor '90, când referința era Războiul Rece. Privit ca un întreg, în confruntarea dintre cele două blocuri ideologice, acesta era considerat ca un război lung care a durat 44 de ani, din 1945, de la terminarea celui de-al Doilea Război Mondial și de la „Lunga Telegramă”, până la prăbușirea Zidului Berlinului, în noiembrie 1989. În Ghidul de Planificare a Apărării - „**Defense Planning Guidance**” din 1991, când semnatarul era subsecretarul Pentagonului pentru politică de apărare, Paul Wolfowitz, se făcea referire la victoria din primul Război din Golf și la războaiele lungi care trebuie evitate prin forța militară a SUA și împiedicarea renașterii unei superputeri care să poată provoca SUA și să poată genera un asemenea „război lung”⁷.

Dar conceptul are o adâncime istorică mult mai importantă: Mao Zedong a numit război prelungit cea de-a doua fază a războiului sino-japonez, atunci când avansul japonez a fost oprit, însă forțele chineze au continuat să se pregătească și nu au început imediat contra-ofensiva asupra japonezilor⁸. Aici era o strategie, o opțiune deliberată a unei părți, într-un război inter-țări, dar care recunoaștea faptul că, la acel moment, nimeni nu putea câștiga războiul. George Orwell, în cartea „1984”, a făcut o serie de observații interesante în scenariul său de război permanent, pe care l-a numit „război continuu”: dacă era cunoscut faptul că anterior un război se încheia mai devreme sau mai târziu, cu o victorie sau înfrângere, superstatele lui Orwell – o figurație a celor două superputeri ale Războiului Rece - „nu se pot cuceri sau învinge unul pe celălalt”⁹.

Conceptul de „**război fără sfârșit**” și echivalentele de „**război permanent**” și „**război etern**” sunt însă caracteristice perioadei de după 11 septembrie 2001¹⁰. O întreagă teorie și critici acute la nivel academic au marcat faptul că, spre deosebire de „războiul lung”, aceste concepte sunt mai degrabă slogane peiorative ce provin din politică, nicidecum concepte cu greutate

academică. E vorba de conflicte prezente care par să dobândească un caracter permanent, fără perspectiva de soluționare vreodată. În fapt, există o întreagă literatură academică de primă calitate care include această abordare critică¹¹. E adevărat că majoritatea se referă la Războiul din Vietnam, cel din Afganistan nefiind încă definit, la ora scrierii acestor lucrări, drept război etern/perpetuu/nesfârșit.

Condițiile pentru ca un **război lung** să dobândească caracteristicile unui **război fără sfârșit - *endless war*** sunt două: atunci când beligeranții adoptă obiective pentru care le lipsesc capacitățile necesare îndeplinirii acestora și atunci când, în ciuda faptului că nu au cu ce duce la bun sfârșit obiectivele stabilite (un nivel de ambiție mult superior resurselor), nu există nici riscul ca vreunul dintre beligeranți să fie înfrânt. O situație de „pat” din șahul clasic. Așa apar războaiele „fără de sfârșit”¹². Sigur, condițiile sunt mult mai elaborate pentru ca un război perpetuu să apară: teritoriul cucerit nu este ocupat și controlat complet, astfel că insurgența se poate dezvolta, antrenând un conflict care nu se încheie niciodată¹³; cazurile în care avem de-a face cu războaie neregulate, precum rebeliunile în Africa, care nu au obiective militare, ci doar crime de război împotriva populației civile a celui alt și presiuni pentru negocieri dezavantajoase sau imposibile pentru guverne. Tocmai lipsa obiectivelor militare poate fi cauza războiului perpetuu¹⁴; iar ideea se poate extinde cel mai simplu la războaiele civile, dintre care unele pot să dureze infinit de mult timp în condițiile în care forțele se controlează și echilibrează reciproc, păstrându-și, în mare, controlul asupra zonelor pe care le ocupă¹⁵. Un model pozitiv de încheiere a unui război lung/ război etern ar putea fi războiul din Columbia desfășurat de guvern împotriva gherilelor FARC, tocmai încheiat după repetate acorduri de pace.

Deci, **războaiele eterne** se referă cu precădere la Războiul Rece, privit ca înfruntare între SUA și Uniunea Sovietică între 1945 și 1989 (căderea Zidului Berlinului), la Războiul din Vietnam, 1 noiembrie 1955 - 30 aprilie 1975 (căderea Saigonului) și la Războiul din

Afganistan: 7 octombrie 2001-15 august 2021 (căderea Kabulului)/ 31 august 2021 (retragere planificată). Nu întâmplător, în toate aceste conflicte este vorba despre Statele Unite, de unde și abordarea conceptului chiar de către Joe Biden cu mult înainte de criza căderii intempestive a Kabulului și evacuarea haotică din Afganistan¹⁶, scopul fiind obiectivul politic al retragerii trupelor, care ar putea fi o nouă cauză a războiului etern. Despre războiul israeliano-palestinian s-a vorbit ca despre un război etern¹⁷, precum și despre condițiile ca unele războaie civile să devină războaie eterne¹⁸, și, firește, despre războiul din Afganistan ca război împotriva terorismului¹⁹.

Războiul împotriva terorismului. Cum este să câștigi urât un război etern

În cazul Afganistanului, acesta a fost categorisit drept război lung, ulterior război etern, de către Statele Unite, și soluția finală nu arată o înfrângere, dacă e să ne raportăm la obiectivele sale – care au fost **înfrângerea rețelei Al Qaeda**, prinderea, judecarea sau uciderea responsabililor pentru atacul din 11 septembrie 2001 și evitarea unor noi atacuri teroriste pe tărâm american. Aici definiția și teoria victoriei nu au conținut construcția unui stat, cu atât mai puțin democratic²⁰. Însă, plecarea Statelor Unite din Afganistan nu înseamnă nicidecum că aici nu se vor dezvolta organizații teroriste²¹, că ele nu vor viza și în viitor America sau că va fi pace vreodată în Afganistan sau în regiune, fie și sub regimul taliban.

Însă, simplul acord încheiat în februarie 2020²² cu talibanii – declarați de ONU și astăzi drept organizație teroristă, acord care să asigure retragerea trupelor americane (la 1 mai 2021), protejarea civililor și a militarilor americani, a consacrat faptul că Statele Unite au asumat încheierea războiului din Afganistan, cu toate costurile respective²³. Barack Obama a fost cel care a anunțat primul sfârșitul războaielor lungi, dar constrângerile din teren au fost mai importante. Totuși, nu a mai permis uciderea cu drone decât în cazuri extreme²⁴, fapt ce a dus la dezvoltarea și proliferarea structurilor talibane și teroriste în Afganistan.

Apoi, presarea regimului de la Kabul pentru eliberarea a 5000 de talibani din închisori, ca parte a acordului, a fost de asemenea un cost asumat de către Washington²⁵, care a știut din start că talibanii vor fi parte a viitorului Afganistanului. Însă, stabilirea unui termen limită pentru retragere – 1 mai 2021, apoi 31 august 2021 – a avut impact asupra trupelor afgane și liderilor politici și militari de la Kabul, fapt ce a dus nu la un acord inter-afgan, nu la o extragere ordonată a trupelor, ci la implozia regimului și dizolvarea trupelor de apărare și securitate afgane, adică nu la un guvern de tranziție negociat, ci la căderea intempestivă a Kabulului la 15 august 2021²⁶.

Responsabilitățile revin, pe rând, tuturor administrațiilor americane, de la George W. Bush la Joe Biden, pentru situația curentă, chiar dacă actualul președinte le va deconta. Iar transferul Afganistanului către o putere ce-i conținea pe talibani, care aveau să câștige și eventualele alegeri, era un lucru planificat de către SUA, care **nu au pierdut acest război etern, ci doar l-au încheiat**.

Iar dacă George Bush nu are aici nicio responsabilitate, totuși el a girat celebra sintagmă a „războiului împotriva terorismului”²⁷, care era din start planificat să fie un război etern: terorismul nu a fost niciodată eradicat în istorie, islamismul radical și jihadismul sunt fenomene prezente cu care trebuie să trăim chiar în societățile noastre, iar după războaiele de contra-insurgență – caracteristice Americii Latine, războaiele contra terorismului sunt noua formă a conflictului secolului 21, care se vor perpetua în viitor. Din păcate, atât cu terorismul, cât și cu islamismul radical și cu jihadismul va trebui să trăim în viitor.

A fost un război câștigat urât, cu costuri enorme pentru Statele Unite²⁸. Însăși ideea de război împotriva terorismului a dat exemple proaste, preluate de alții, care și-au întărit pe această bază autocrațiile. Rusia a măcelărit cecenii, pe baza unui atac terorist denunțat ca operațiune a FSB²⁹ menită să-l propulseze în prim-plan pe Vladimir Putin, care trebuia să ajungă președinte³⁰. Apoi, moda luptei anti-teroriste a întărit autocrațiile, în primul rând pe cele din

Rusia și Asia Centrală, dar și din China și lumea islamică (din zona Orientul Mijlociu și Africa de Nord/OMNA), oferind instrumente de combatere violentă a insurgenței pentru statele autoritare, pentru acțiunile de epurare etnică a minorităților, dar și combatere a opoziției legitime – a se vedea din nou Rusia, China, Iran.

Responsabilitatea și costurile Americii. Impactul asupra reasezării relațiilor internaționale

Evenimentele din Afganistan (august 2021) au adus **costuri enorme SUA**, în principal unele **de imagine, de credibilitate și de reputație**. Nu-i vorba, numeroși actori au jubilat și încercat să profite de acest moment de nesiguranță și diviziune internă a societății americane, forțând falii interne pe baza, cu precădere, a războiului informațional. Dar nu numai: costurile au crescut și pe baza rivalităților acute între Democrați și Republicanii, accentuate și de dorința de a scăpa de responsabilitate și de a plasa blamul în curtea celui alt (între Donald Trump și Joe Biden, rivali la ultimele alegeri, și cu posibilitatea de a relua același meci la prezidențialele de peste trei ani)³¹. O parte dintre dezbatere/controverse au fost perfect fundamentate, de unde și dificultatea combaterii războiului informațional³² care amestecă diferitele fapte, realități, crâmpie de analiză legitimă și corectă cu falsuri, propagandă, acțiune psihologică.

La început – ca și în momentul de față – China, Iranul și Rusia au fost de acord cu intrarea Statelor Unite în Afganistan și pe fondul impresiei enorme făcute de atacul de la 11 septembrie 2001³³. SUA au stabilizat situația și au asumat controlul în Afganistan, pas care a creat dificultățile și sensibilitățile gestionării relației cu un guvern-client, cu precădere în materie de corupție și deturnare de fonduri. La fel în Asia Centrală, guvernele au profitat de lupta împotriva terorismului și de bazele americane în zonă – din Uzbekistan și Kârgâzstan – pentru a-și promova politicile autoritariste împotriva drepturilor omului, invocând regulile de combatere a terorismului. Când SUA a obiectat, prezența trupelor americane pe teren a fost încheiată

abrupt de către statele gazdă Uzbekistan (iulie 2005/apoi a aderat la OTSC în 2006, deși era stat neutru) și Kârgâzstan (prezență menținută cu greu până în 2014, după numeroase constrângeri și conflicte de care Rusia nu a fost străină).

Efectele secundare pozitive au constatat în faptul că prezența SUA a oferit statelor din regiune posibilitatea politicilor multivectoriale (de echilibru între Rusia, China și Statele Unite), că au fost întărite programele locale anti-teroriste, eforturile împotriva traficului de droguri și securitatea frontierei. Criticii acuză astăzi SUA că, după retragere, au lăsat în Asia Centrală un vacuum de putere ce va fi lesne umplut de Rusia și China. Totuși, nu trebuie uitat că Statele Unite lasă în Afganistan un stat eșuat, o responsabilitate și o grijă în plus pentru statele din regiune/nu un stat stabil și un partener viabil, ci unul numai bun de exploatat prin programe de dezvoltare și investiții.

La nivelul imaginii, Rusia s-a grăbit să acuze declinul internațional al Statelor Unite în competiția actuală a marilor puteri, având ca probă retragerea intempestivă și dezordonată din Afganistan, reclamând eșecul formării unui stat afgan legitim și sustenabil – pe care SUA nu l-a promis niciodată. Pe această linie se plasează nenumărate state occidentale și comentatori, inclusiv americani. În plus, Rusia consideră, alături de China, că are o pârghie importantă în raport cu talibanii, cu care a deschis negocieri și discuții separate din timp – deși unele deloc morale sau benigne³⁴, cum ar fi scoaterea talibanilor din lista ONU a organizațiilor teroriste³⁵.

În ceea ce privește **analogiile cu Saigonul**³⁶, relevanța comparației ține de faptul că, în ambele cazuri, Statele Unite au încheiat un Război Lung pe baza unei decizii politice – și pe presiunile publicului intern, care nu mai susținea războiul – printr-un acord negociat în care paria pe un aliat pe care l-a susținut, dar care s-a dizolvat, a intrat în implozie și nu a fost capabil să funcționeze în fața unui inamic motivat și bine echipat. În ambele cazuri, cei care au echipat Vietnamul de Nord (URSS, R.P. Chineză) și pe talibani (Pakistanul, cu precădere, dar și deturnări de fonduri și echipamente din programele finanțate

de SUA) au partea lor de responsabilitate pentru că au stricat pacea negociată³⁷.

Problema SUA nu vine din această analogie, ci cu precădere din faptul că mulți analiști acuză, în mod legitim, faptul că „**Nu putem abandona prietenii într-o parte a lumii fără să afectăm securitatea prietenilor noștri și aliaților peste tot în lume**”, cum declara Henry Kissinger în audierile din martie 1975, din Congresul SUA³⁸. Nu s-a întâmplat nimic dramatic, precum declinul puterii americane sau „încheierea erei Statelor Unite ca putere globală” nici după Saigon, nici acum. Sigur, costurile pot fi importante la nivelul credibilității globale a Statelor Unite, dar rezultatul a fost, după 1975 de exemplu, recalibrarea ambițiilor globale ale SUA – de îndiguire prin control total al guvernelor și schimbarea opțiunii contra susținerea guvernelor prietene și răsturnarea celor nepotrivite în zona Americilor, cu precădere, și înlocuirea prezenței directe cu *soft power* în terțe zone ale lumii.

Acum, după Afganistan, este mai costisitoare inacțiunea SUA în fața provocărilor. Probleme pot fi generate de o resurgență a amenințărilor din partea grupărilor teroriste din Afganistan, dacă sunt lăsate să crească și să se dezvolte, iar intervențiile dincolo de orizont, cu dronele, nu beneficiază de suficientă informație pentru a fixa țintele cu precizie. Evaluarea este că aceste organizații ar putea ajunge în SUA în circa cinci ani, dar angajamentul este de a le contracara până la acel moment. În plus, o problemă majoră o reprezintă armamentul american lăsat pe loc în Afganistan, în mâinile talibanilor. Între toate, cea mai mare problemă rămâne la nivelul politicilor interne ale SUA, a faliei, rivalităților și urii care confruntă cele două tabere – democrată și republicană – ce nu au reușit o abordare bipartizană în război, deși decizia retragerii trupelor aparține, în egală măsură, administrațiilor Trump și Biden.

Dar poate cea mai importantă problemă e cea a **costurilor în raport cu partenerii și aliații**. Aici împărtășim ideea că uneori trebuie să abandonezi unii „prieteni”, care s-au dovedit nesiguri, neascultători și imposibil de susținut din cauza lor (corupție, raportări aiuristice, neplata propriilor trupe), pentru a putea să-ți păstrezi

resursele și să salvezi/ să aperi alți prieteni și aliați. Alegerea ține de priorități, resurse, interese, o adevărată *realpolitik*.

Totuși nu am putea pune în aceleași categorii – deși urmare a unor evaluări mai degrabă pragmatice, decât cinice – pe aliații cu care America a plecat la drum în Afganistan. Lovitura la adresa credibilității și a reputației vine, mai degrabă, din faptul că 36 de state au fost alături de SUA în Afganistan nu pentru că ar fi considerat talibanii o amenințare de securitate, ci pentru că toate considerau Statele Unite esențiale pentru propria lor securitate. Lipsa de consultare în februarie 2020 și cea de la decizia de retragere la 31 august 2021 – în afara greșelii de a stabili un termen concret fără a condiționa de situația din teren – este o problemă majoră. Mai ales că ceilalți aliați au fost în imposibilitate de a continua singuri misiunea, fiind dependenți de logistica și forța militară americană.

Tot la capitolul costurilor, putem nota un deficit pentru Administrația Biden de a se mai poziționa ca apărător al drepturilor omului și al democrației peste tot în lume – după ce a abandonat o democrație, imperfectă dar în construcție, în Afganistan – inclusiv în perspectiva summit-ului democrațiilor din decembrie 2021, unde coalizarea împotriva autocrațiilor ar putea fi afectată. Situația câștigului rapid al talibanilor ar putea **încuraja jihadiștii peste tot în lume**, iar reputația SUA are mult de suferit. Pe de altă parte, este o realitate care se prefigurează în unele analize, respectiv faptul că Statele Unite nu pot încheia războaie eterne pe care sunt condamnate să le ducă cât e nevoie³⁹.

Statele Unite – ca și lumea democratică, în sine – trebuie să dovedească o corecție globală pentru rezistența la terorism, pentru capacitatea de a trăi și accepta și fenomenul terorist: când ai acasă acțiuni teroriste interne, carnagii în licee și universități, atacuri cu multiple victime cu arme de foc etc., devine o vulnerabilitate sensibilitatea extremă la atacuri teroriste, care să determine imediat nevoia de retaliere cu război în capătul celălalt de lume, doar pentru a marca puterea⁴⁰. Deși e profund uman, sentimentul răzbunării este diferit de cel al dreptății pentru ca cel vinovat să plătească. Iar politic și militar reprezintă o

deturnare de la interesele și obiectivele politice realiste ale statelor. Iar cel mai mare argument al SUA pentru reinstalarea *leadership*-ului global și a încrederii rezidă în consolidarea exemplului democrației americane și în capacitatea de a construi, pe această bază, coaliții largi ale statelor democratice.

ISIS-K versus talibani și Al Qaeda. Motoarele viitorului/ actualului război civil

Așa cum s-a văzut foarte clar din imaginile emoționale și tragice de după 15 august, pe aeroportul internațional Hamid Karzai din Kabul, când securitatea afgană dispăruse și civilii se plimbau pe piste agățându-se de trenurile de aterizare ale avioanelor, este mai simplu să câștigi și să preiei Kabulul decât să administrezi Afganistanul – cu oameni care te urăsc și ar face orice să poată fugi din țară - chiar și pentru talibani⁴¹. Afganistanul nu a fost niciodată un stat centralizat, iar talibanii nu controlează vertical organizația chiar, nu numai teritoriul. De fapt, **talibanii sunt o etichetă**, iar în spate este o confederație de triburi și clanuri care controlează de la o porțiune dintr-o regiune sau provincie până la o simplă vale închisă între munți. Ordinele ajung și subordonarea se face foarte dificil și selectiv, nu există o verticală a puterii, iar deciziile sunt locale și, nu rareori, arbitrare. Talibanii la nivel local aleg selectiv ce doresc să respecte din ordinele date la nivel central⁴².

Apoi atacul terorist din Kabul, din 26 august, a demonstrat că talibanii nu controlează Afganistanul și au proprii dușmani. În atac au murit și 28 de talibani, după rapoartele intermediare. ISIS-K – Daesh Khorasan, auto-intitulată Statul Islamic din provincia Khorasan – este astăzi inamic de moarte al talibanilor – chiar dacă unii luptători talibani sunt în organizație, la nivel local, iar în anumite momente cele două structuri teroriste au conlucrat. Dar talibanii au considerat ISIS-K drept organizație rivală și au ales, când au eliberat teroriștii din închisori, să ucidă nouă membri din conducerea ISIS-K. Rezultatul ar putea fi atacul din 26 august, dar și **rivalitatea și germenii viitorului război civil**.

Talibanii s-au dovedit, în final, **cea mai eficace organizație politică** din Afganistan,

cu o componentă militară care, alimentată cu armamente, echipamente și bani, poate să reziste și să supraviețuiască în fața Statelor Unite, chiar dacă a fost nevoie de retragerea trupelor pentru a repurta primele victorii în fața afganilor. De asemenea, s-a demonstrat că SUA nu a reușit să formeze o armată și forțe de securitate solide în Afganistan, așa cum s-a întâmplat și pe alte meleaguri, trupe și mai ales lideri politici și militari capabili să preia sarcinile armatei americane⁴³. Dar talibanii, și Afganistanul sub talibani, se vor confrunta imediat cu sărăcia, cu luptele interne, cu plantațiile ilegale de opiu și cu state vecine care vor încerca să se implice în politica internă.

Mai este de remarcat și constituirea unei opoziții în munți, una tradițională în zona de nord-est a Afganistanului: Ahmad Massoud (fiul cunoscutului lider al Alianței Nordului din 2001, Ahmad Shah Massoud), alături de Amrullah Saleh (vicepreședintele al Afganistanului în perioada președinției lui Ashraf Ghani) au pregătit o rezistență în Valea Panjshir din munții Hindukush. Mai există luptători fideli liderilor majori ai afganilor, lorzi ai războiului care au luptat până la capăt cu talibanii și s-au refugiat cu ce le-a mai rămas din soldați ca să se refacă - Mohammed Atta, Abdul Rashid Dostum, Ismail Khan. În plus, există forțe afgane care s-au refugiat cu armament cu tot în Tadjikistan (în iunie) și în Uzbekistan (în august). Liderii aceștia nu discută cu talibanii, sunt opoziția lor naturală; forțele lor sunt obișnuite cu modul afgan de luptă, nu față în față, ci prin război de gherilă. Arme, resurse, muniții au fost pregătite din timp și transferate în munți pentru viitoarea rezistență anti-talibană, iar americanii au fost avertizați despre această eventualitate.

De altfel, nici **talibanii nu au reușit niciodată să controleze și să domine prin putere militară întregul Afganistan**, nici după retragerea sovietică (în 1989), nici înainte de 11 septembrie 2001. Ei impun un tip de ordine pe teritoriul pe care-l controlează fiecare, cu precădere în provinciile din sud și est pe care le controlează tradițional, în zona pașună. Nu însă în restul țării. În plus, sistemul de obediență și islamismul radical nu țin loc de capacitate administrativă, nici de idee și proiect de construcție statală. De altfel, talibanii nu au construit niciodată un stat, în

toată puterea cuvântului, ci cel mult un califat de tip medieval, la nivelul aspirațiilor și așteptărilor populației din acele timpuri.

Politici tribale, feude și locuri cu reguli locale puternice a câte unui lord al războiului sunt tradiționale în Afganistan. În plus, triburile au rivalități vechi și deseori contează mai mult onoarea individuală și regula islamică a răzbunării decât acceptarea, medierea și supremația vreunui lider. Ciocnirile dintre triburi rivale sunt inevitabile, în timp ce politica față de culturile de mac este complicată, de ele depinzând și veniturile individuale și economiile informale, și e greu de crezut că talibanii le vor elimina. Cum finanțările internaționale sunt dincolo de orice discuție, problema traficului de droguri va rămâne una acută, impactul cel mai important fiind astăzi asupra Iranului, cu Rusia care a trecut abia recent pe locul doi la nivelul consumului.

Sigur, **talibanii își doresc acceptarea lor la nivel regional**, dacă nu și **recunoașterea internațională a lor drept conducători legitimi ai Afganistanului**. Acest fapt creează pârgii internaționale legitime și puternice, alături de ajutorul umanitar către populație și alte instrumente colaterale pentru limitarea cultivării de mac și producere a opiaceelor, cu precădere a heroinei. Suma acestor probleme care vor exploda imediat după retragerea americană, ca și alte operațiuni americane anunțate – cu precădere pentru recuperarea sau distrugerea armamentelor lăsate în urmă – vor complica viața regimului taliban. Nu e o victorie, ci doar începutul sau mai degrabă continuarea războiului civil în Afganistan, război care a luat o pauză exact 20 de ani, cât timp americanii și aliații au controlat statul afgan.

Bibliografie:

1. Christopher G. Pernin, Brian Nichiporuk, Dale Stahl, Justin Beck, Ricky Radaelli-Sanchez, *Chapter 2. "What is a long war?"*, in *Unfolding the Future of the Long War: Motivations, Prospects, and Implications for the U.S. Army*, RAND Co, 2008, at <https://www.jstor.org/stable/10.7249/mg738a>.
2. Quadrenial Defense Review, 2006, (DoD, 2006).

3. Andrew J. Bacevich, *Ending Endless War: A Pragmatic Military Strategy*, Foreign Affairs, September/October 2016, at <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-08-03/ending-endless-war>.
4. David Sterman, "Why Ending Our Endless Wars Isn't a 'Vacuous' Exercise," *Responsible Statecraft*, August 27, 2020, at <https://responsiblestatecraft.org/2020/08/27/why-ending-our-endless-wars-isnt-a-vacuous-exercise/>.
5. Tom Hayden, *Understanding the Long War*, în *The Nation*, 7 mai 2009, <https://www.thenation.com/article/understanding-long-war/>, accesat la 28 mai 2017.
6. Iulian Chifu, *Comunicarea în război: cum menține un Guvern susținerea pentru un „război lung” sau Bătălia pentru „știrile bune”*, Revista Infosfera, Iunie 2017, ISSN 2065 – 3395.
7. Paul Wolfowitz, *Defense Planning Guidance*, 1992, <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/wolf.html>.
8. Mao Zedong, *On Protracted War*, Honolulu, HI: University Press of the Pacific, 2001.
9. George Orwell, *Nineteen Eighty-Four*, Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2008.
10. New America, *Defining endless war*, at <https://www.newamerica.org/international-security/reports/defining-endless-wars/endless-war-a-term-with-a-history-and-a-definition/>.
11. Leslie H. Gelb, *The Irony of Vietnam: The System Worked*, Brookings Institution Press, 2016; James P. Harrison, *The Endless War: Vietnam's Struggle for Independence*, Columbia University Press Morningside Ed. New York: Columbia University Press, 1989.
12. Leslie H. Gelb, "Causes, Origins, and Lessons of the Vietnam War," Senate Committee on Foreign Relations, 1972; Paul M. Sweezy, "Vietnam: Endless War," *Monthly Review* 20, no. 11, April 1, 1969.
13. James Chace, *Endless War: How We Got Involved in Central America and What Can Be Done*, 1st ed, New York: Vintage Books, 1984.
14. William B. Quandt, "Even 'Endless Wars' Can Be Ended," *Miller Center*, September 18, 2020.
15. Manchanda Amav, "THE FOREVER WAR/ TELL ME HOW THIS ENDS: General David Petraeus and the Search for a Way Out of Iraq", *International Journal*, Winter 2008, 1.
16. Spinney, Franklin, "The Domestic Roots of Perpetual War". *Challenge*, Fall 2011, 54.
17. Fearon, James D., "Why Do Some Civil Wars Last So Much Longer than Others?", *Journal of Peace Research*, 2004, 41 (3).
18. Joseph R. Biden Jr., "Why America Must Lead Again," *Foreign Affairs*, April 2020.
19. Deborah Sontag, *For Israelis, Endless War*, New York Times, April 14, 2001.
20. Jonah Schulhofer-Wohl, *Quagmire in Civil War*, 2020, Kindle Location 405, 429fn9.
21. Dan Crenshaw, *The 'Endless Wars' Fallacy*, The Wall Street Journal, Aug. 17, 2021, at <https://www.wsj.com/articles/endless-wars-neocon-biden-afghanistan-withdrawal-kabul-taliban-terrorist-jihadist-11629209389>.
22. Iulian Chifu, *Realități, interpretări, falsuri, război informațional: Bătălia pentru narațiune în Afghanistan*, Adevărul 20 august 2021, adev.ro/qy4vty.
23. Iulian Chifu, *Dosarul Afganistan: SUA și controlul costurilor unei retrageri intempestive*, Adevărul, 17 august 2021, adev.ro/qxyxpu.
24. Iulian Chifu, *Responsabilitatea talibană pentru atacul terorist de la Kabul*, Adevărul, 27 august 2021, adev.ro/qyhh9z.
25. Iulian Chifu, *Talibanii și terorismul în Afghanistan: componentele teroriste îngemănate cu mișcarea talibană*, Adevărul, 24 august 2021, adev.ro/qybth4.
26. *Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America*, February 29, 2020, at <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>.
27. Amber Phillips, *Trump's deal with the Taliban, explained*, The Washington Post, 26 august 2021, at <https://www.washingtonpost.com/politics/2021/08/20/trump-peace-deal-taliban/>.
28. Michael Crowley, *Trump's Deal With the Taliban Draws Fire From His Former Allies*, The New York Times, 19 august 2021, at <https://www>.

- nytimes.com/2021/08/19/us/politics/trump-biden-afghan-taliban.html.
29. Conor Friedensdorf, *Obama's Weak Defense of His Record on Drone Killings*, The Atlantic, 23 December, 2016, at <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/12/president-obamas-weak-defense-of-his-record-on-drone-strikes/511454/>.
30. Alexander Cooley, *A Post-American Central Asia. How the Region Is Adapting to the U.S. Defeat in Afghanistan*, Foreign Affairs, August 23, 2021, at <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2021-08-23/post-american-central-asia>.
31. Elliot Ackerman, *Winning Ugly. What the War on Terror Cost America*, Foreign Affairs, September/October 2021, at <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2021-08-24/winning-ugly>.
32. Mark Galleotti, *Hai să vorim despre Putin! Ce nu înțelege Occidentul*, Editura Humanitas, București, 2019.
33. Francoise Thom, *Putin și Putinismul*, Editura Humanitas, București, 2018.
34. Mark Galleotti, *O scurtă istorie a Rusiei. De la Kneazul Rurik la Vladimir Putin*, Editura Humanitas, București, 2021.
35. Anna Politkovskaia, *Rusia lui Putin*, Meteor Press, București, 2014.
36. UNSC Resolution 1373 (2001), at https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf.
37. *Russia Secretly Offered Afghan Militants Bounties to Kill U.S. Troops, Intelligence Says*, The Washington Post, 27 June 2020, at <https://www.nytimes.com/2020/06/26/us/politics/russia-afghanistan-bounties.html>.
38. Mark Atwood Laurence, *The Real Saigon Analogy Vietnam Was Not the End of U.S. Credibility, and Neither Is Afghanistan Kabul's fall as a catastrophic setback for U.S. interests around the world*, Foreign Affairs, 27 August 2021, at <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2021-08-27/real-saigon-analogy>.
39. Barbara Keys, *Congress, Kissinger, and the Origins of Human Rights Diplomacy*, Diplomatic History, Vol. 34, No. 5 (November 2010), pp. 823-851 (29 pages), Published By: Oxford University Press, at <https://www.jstor.org/stable/24916461>.
40. Carter Malkasian, *How the Good War Went Bad. America's Slow-Motion Failure in Afghanistan*, Foreign Affairs, March/April 2020, la <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2020-02-10/how-good-war-went-bad>.
41. George Packer, *The Longest Wars. Richard Holbrooke and the Decline of American Power*, Foreign Affairs, May/June 2019, la <https://www.foreignaffairs.com/articles/2019-04-16/longest-wars>.
42. Ben Rhodes, *Them and Us. How America Lets Its Enemies Hijack Its Foreign Policy*, Foreign Affairs, September/October 2021, la <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-08-24/foreign-policy-them-and-us>.
43. Rachel Tecott, *Why America Can't Build Allied Armies, Afghanistan Is Just the Latest Failure*, Foreign Affairs, August 26, 2021, la <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-08-26/why-america-cant-build-allied-armies>.

¹ Christopher G. Pernin, Brian Nichiporuk, Dale Stahl, Justin Beck, Ricky Radaelli-Sanchez, *Chapter 2. "What is a long war?"*, în *Unfolding the Future of the Long War: Motivations, Prospects, and Implications for the U.S. Army*, RAND Co, 2008, at <https://www.jstor.org/stable/10.7249/mg738a>.

² Quadrennial Defense Review, 2006, (DoD, 2006).

³ Andrew J. Bacevich, *Ending Endless War. A Pragmatic Military Strategy*, Foreign Affairs, September/October 2016, at <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-08-03/ending-endless-war>.

⁴ David Sterman, "Why Ending Our Endless Wars Isn't a 'Vacuous' Exercise," *Responsible Statecraft*, August 27, 2020, at <https://responsiblestatecraft.org/2020/08/27/why-ending-our-endless-wars-isnt-a-vacuous-exercise/>.

- ⁵ Tom Hayden, *Understanding the Long War*, în *The Nation*, 7 mai 2009, <https://www.thenation.com/article/understanding-long-war/>, accesat la 28 mai 2017.
- ⁶ Iulian Chifu, *Comunicarea în război: cum menține un guvern susținerea pentru un „război lung” sau bătălia pentru „știrile bune”*, Revista Infosfera, iunie 2017, ISSN 2065 – 3395, pp.3-11.
- ⁷ Paul Wolfowitz, *Defense Planning Guidance*, 1992, <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/wolf.html>.
- ⁸ Mao Zedong, *On Protracted War*, Honolulu, HI: University Press of the Pacific, 2001.
- ⁹ George Orwell, *Nineteen Eighty-Four*, Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2008, 187–90.
- ¹⁰ New America, *Defining endless war*, at <https://www.newamerica.org/international-security/reports/defining-endless-wars/endless-war-a-term-with-a-history-and-a-definition/>.
- ¹¹ Leslie H. Gelb, *The Irony of Vietnam: The System Worked*, Brookings Institution Press, 2016; James P. Harrison, *The Endless War: Vietnam's Struggle for Independence*, Columbia University Press Morningside Ed. New York: Columbia University Press, 1989; Leslie H. Gelb, “Causes, Origins, and Lessons of the Vietnam War,” Senate Committee on Foreign Relations, 1972; Paul M. Sweezy, “Vietnam: Endless War,” *Monthly Review* 20, no. 11, April 1, 1969, p. 1; James Chace, *Endless War: How We Got Involved in Central America and What Can Be Done*, 1st ed, New York: Vintage Books, 1984. See also: William B. Quandt, “Even ‘Endless Wars’ Can Be Ended,” *Miller Center*, September 18, 2020.
- ¹² New America. *Defining endless war*.
- ¹³ Manchanda Amav, “THE FOREVER WAR/TELL ME HOW THIS ENDS: General David Petraeus and the Search for a Way Out of Iraq”, *International Journal*, Winter 2008, 1: 296–298.
- ¹⁴ Spinney, Franklin, “The Domestic Roots of Perpetual War”. *Challenge*, Fall 2011, 54: 54–69.
- ¹⁵ Fearon, James D., “Why Do Some Civil Wars Last So Much Longer than Others?”, *Journal of Peace Research*, 2004, 41 (3): 275–301.
- ¹⁶ Joseph R. Biden Jr., “Why America Must Lead Again,” *Foreign Affairs*, April 2020.
- ¹⁷ Deborah Sontag, *For Israelis, Endless War*, New York Times, April 14, 2001.
- ¹⁸ See Jonah Schulhofer-Wohl, *Quagmire in Civil War*, 2020, Kindle Location 405, 429fn9.
- ¹⁹ Dan Crenshaw, *The ‘Endless Wars’ Fallacy*, The Wall Street Journal, Aug. 17, 2021, at <https://www.wsj.com/articles/endless-wars-neocon-biden-afghanistan-withdrawal-kabul-taliban-terrorist-jihadist-11629209389>.
- ²⁰ Iulian Chifu, *Realități, interpretări, falsuri, război informațional: Bătălia pentru narațiune în Afghanistan*, Adevărul 20 august 2021, adev.ro/qy4vty; Iulian Chifu, *Dosarul Afganistan: SUA și controlul costurilor unei retrageri intempestive*, Adevărul, 17 august 2021, adev.ro/qxyxpu.
- ²¹ Iulian Chifu, *Responsabilitatea talibană pentru atacul terorist de la Kabul*, Adevărul, 27 august 2021, adev.ro/qyhh9z; Iulian Chifu, *Talibanii și terorismul în Afghanistan: componentele teroriste îngemănate cu mișcarea talibană*, Adevărul, 24 august 2021, adev.ro/qybth4.
- ²² *Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America*, February 29, 2020, at <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>; Amber Phillips, *Trump's deal with the Taliban, explained*, The Washington Post, 26 august 2021, at <https://www.washingtonpost.com/politics/2021/08/20/trump-peace-deal-taliban/>.
- ²³ Michael Crowley, *Trump's Deal With the Taliban Draws Fire From His Former Allies*, The New York Times, 19 august 2021, at <https://www.nytimes.com/2021/08/19/us/politics/trump-biden-afghan-taliban.html>.
- ²⁴ Conor Friedensdorf, *Obama's Weak Defense of His Record on Drone Killings*, The Atlantic, 23 December, 2016, at <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/12/president-obamas-weak-defense-of-his-record-on-drone-strikes/511454/>.
- ²⁵ *Agreement for Bringing Peace to Afghanistan.....*
- ²⁶ Iulian Chifu, *Realități, interpretări, falsuri, război informațional: Bătălia pentru narațiune în Afghanistan*.
- ²⁷ Alexander Cooley, *A Post-American Central Asia. How the Region Is Adapting to the U.S. Defeat in Afghanistan*, Foreign Affairs, August 23, 2021, at <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2021-08-23/post-american-central-asia>.
- ²⁸ Elliot Ackerman, *Winning Ugly. What the War on Terror Cost America*, Foreign Affairs, September/October 2021, at <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2021-08-24/winning-ugly>.
- ²⁹ Mark Galleotti, *Hai să vorim despre Putin! Ce nu înțelege Occidentul*, Editura Humanitas, București, 2019; Francoise Thom, *Putin și Putinismul*, Editura Humanitas, București, 2018; Mark Galleotti, *O scurtă istorie a Rusiei. De la Kneazul Rurik la Vladimir Putin*, Editura Humanitas, București, 2021; Anna Politkovskaia, *Rusia lui Putin*, Meteor Press, București, 2014.
- ³⁰ Idem.
- ³¹ Iulian Chifu, *Realități, interpretări, falsuri, război informațional: Bătălia pentru narațiune în Afghanistan...*

- ³² Iulian Chifu, *Dosarul Afganistan: SUA și controlul costurilor unei retrageri intempestive...*
- ³³ UNSC Resolution 1373 (2001), at https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf.
- ³⁴ *Russia Secretly Offered Afghan Militants Bounties to Kill U.S. Troops, Intelligence Says*, The Washington Post, 27 June 2020, at <https://www.nytimes.com/2020/06/26/us/politics/russia-afghanistan-bounties.html>.
- ³⁵ Alexander Cooley, *A Post-American Central Asia. How the Region Is Adapting to the U.S. Defeat in Afghanistan...*
- ³⁶ Iulian Chifu, *Realități, interpretări, falsuri, război informațional: Bătălia pentru narațiune în Afghanistan...*
- ³⁷ Mark Atwood Laurence, *The Real Saigon Analogy Vietnam Was Not the End of U.S. Credibility, and Neither Is Afghanistan Kabul's fall as a catastrophic setback for U.S. interests around the world*, Foreign Affairs, 27 August 2021, at <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2021-08-27/real-saigon-analogy>.
- ³⁸ Barbara Keys, *Congress, Kissinger, and the Origins of Human Rights Diplomacy*, Diplomatic History, Vol. 34, No. 5 (November 2010), pp. 823-851 (29 pages), Published By: Oxford University Press, at <https://www.jstor.org/stable/24916461>.
- ³⁹ Carter Malkasian, *How the Good War Went Bad. America's Slow-Motion Failure in Afghanistan*, Foreign Affairs, March/April 2020, la <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2020-02-10/how-good-war-went-bad>; Elliot Ackerman, *Wining Ugly...*; George Packer, *The Longest Wars. Richard Holbrooke and the Decline of American Power*, Foreign Affairs, May/June 2019, la <https://www.foreignaffairs.com/articles/2019-04-16/longest-wars>.
- ⁴⁰ Ben Rhodes, *Them and Us. How America Lets Its Enemies Hijack Its Foreign Policy*, Foreign Affairs, September/October 2021, la <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-08-24/foreign-policy-them-and-us>.
- ⁴¹ Carter Malkasian, *How the Good War Went Bad. America's Slow-Motion Failure in Afghanistan*, Foreign Affairs, March / April 2020, <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2020-02-10/how-good-war-went-bad>.
- ⁴² Iulian Chifu, *Dosarul Afganistan: SUA și controlul costurilor unei retrageri intempestive...*
- ⁴³ Rachel Tecott, *Why America Can't Build Allied Armies, Afghanistan Is Just the Latest Failure*, Foreign Affairs, August 26, 2021, la <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-08-26/why-america-cant-build-allied-armies>.

AMENINȚAREA TĂCUTĂ – JOCUL GEOPOLITIC AL CHINEI ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE*

Conf. univ. dr. Alba Iulia Catrinel POPESCU**

Abstract

Since the 2000s, China has become an increasingly visible presence in Europe. In the last 20 years, China has signed an extended strategic partnership with the European Union, developed the 17 + 1 platform, of strategic cooperation with the Eastern European corridor states, invested heavily in the European economy and diversified its soft power means of action. In this context, the states of the Black Sea region are implicitly targeted by China's interests and actions. How large is China's presence in the Black Sea region? What are the objectives of China's geopolitical game in the Black Sea region? Do they belong to an independent game? Or are they part of a much more complex strategy, which aims at a major reconfiguration of global spheres of influence?

Keywords: Black Sea region, China, 17 + 1 format, Belt and Road Initiative, Ukraine, Georgia, Danube estuary, Chinese „belt” of the Black Sea

Motto: „Leii se mișcă în principal în tăcere, deși răgetul lor poate fi auzit la peste cinci mile depărtare” – zicală africană

Timp de secole, dominația asupra regiunii Mării Negre s-a disputat între Rusia Țaristă și Turcia Otomană, puteri imperiale interesate să-și adjucece controlul „porților Orientului”. Mirajul accesului la mările calde și statutul privilegiat, de stăpân al strâmtoarelor care unesc Marea Neagră de Marea Mediterană, au tensionat relațiile dintre cei doi hegemoni regionali, mărturie stând lungul șir de războaie bilaterale care a marcat istoria acestei regiuni începând cu secolul al XVIII-lea. Dacă, inițial, după

cucerirea Hanatului Crimeii de către ruși (în anul 1783), disputa implica exclusiv cele două mari puteri riverane, începând cu secolul al XIX-lea confruntarea a început să se internaționalizeze, prin atragerea în regiune a jucătorilor europeni, în speță Franța, Austria și Germania. Războaiele hegemonice și reconfigurările geopolitice ale secolului al XX-lea au adăugat noi jucători, fie ei statali sau nonstatali, ale căror poziționări au respectat, pe fond, liniile de falie dintre cele două blocuri militare intersectate în această

*Articol publicat cu acordul autorului. Versiunea în limba engleză (“The Silent Threat” – China's geopolitical “game” in the Black Sea Region) a apărut în *Proceedings of the International Scientific Conference „Strategies XXI”. The Sixth Annual Conference of the National Defence College – „Romania and the New Dynamics of International Security”, „Carol I” National Defence University Publishing House, Bucharest, June 25, 2021, DOI: 10.53477/2668-5094-21-18*

**Dr. Alba Iulia Catrinel Popescu este profesor asociat în cadrul Colegiului Național de Apărare/ Universitatea Națională de Apărare “Carol I” și al Universității București

regiune: estic - sovietic, și occidental - al Turciei și al aliaților săi europeni și americani. Noua ordine mondială, succesivă imploziei Imperiului Sovietic, a reconfigurat regiunea Mării Negre, transformând-o într-una dintre cele mai valoroase zone geopolitice ale Eurasiei. Dacă în a doua jumătate a secolului al XX-lea partiția geopolitică a acestui areal a fost structurată pe axa nord-sud, între nordul dominat de sovietici și sudul dominat de occidentali, după 1991 partiția a revenit pe axa est-vest, Rusia pierzând o mare parte din sfera sa de influență europeană, liderii de la Kremlin fiind obligați să recurgă la întregul arsenal al războiului hibrid pentru a evita transformarea regiunii într-un spațiu preponderent occidental. Astfel, rând pe rând, fostele state sovietice riverane Mării Negre, Georgia, Moldova, Ucraina, dar și celelalte două state extrem de valoroase geostrategic din vecinătatea caucaziană, Armenia și Azerbaidjan, au devenit teatre de război hibrid, fiind și astăzi vulnerabilizate de conflicte înghețate orchestrate de Federația Rusă.

Schimbarea de paradigmă în geopolitica regiunii, accelerată de aderarea statelor de pe litoralul vestic, România și Bulgaria, la formatele euro-atlantice - Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și Uniunea Europeană (UE) - a diminuat major registrul de instrumente persuasive de tip *soft power* pe care Moscova îl putea aplica în regiune, obligând-o la acțiuni de tip *hard-power*, eficiente pe termen scurt, dar păguboase pe termen lung, prin tensiunile și animozitățile istorice generate de utilizarea lor.

În acest mozaic de jucători geostrategici activi, puteri regionale și actori nonstatali, în ultimul deceniu în spațiul pontic a pătruns și China care, prin componentele mării sale strategii, țintește transformarea sa în hegemon al masei continentale afro-eurasiatice.

Cât de amplă este prezența Chinei în regiunea Mării Negre? Care sunt obiectivele jocului geopolitic al Chinei în regiune? Aparțin ele unui joc independent? Sau fac parte dintr-o strategie mult mai complexă, care vizează o reconfigurare majoră a sferelor globale de influență?

1. Prezența politică, culturală și militară a Chinei în Regiunea Mării Negre

China a „jucat” în spațiul pontic și înainte de 1991, anul dezmembrării Imperiului Sovietic. Sunt bine-cunoscute relațiile politice de nivel înalt, cooperarea economică, academică, științifică etc. dintre statele blocului estic, România și Bulgaria, și China. Dar, cu toate că relațiile bilaterale ale celor două state pontice cu China erau înfloritoare, ele se subscriau ideologiei comuniste, cadrului politic impus de Moscova și, mai ales, restricțiilor și controlului sovietic. Prin urmare, chiar dacă era prezentă în regiune, China a fost doar un jucător secundar. Același nivel de prezență se înregistra și pe relația cu Turcia, tributară, la rândul ei, competiției bipolare. Dar, prăbușirea hegemonului estic a reprezentat o oportunitate imediat exploatată de strategii de la Beijing, care au recunoscut suveranitatea noilor state ex-sovietice, au deschis relații diplomatice cu acestea și au căutat noi formate de cooperare regională. Astfel că, după 1991, prezența Chinei în regiunea Mării Negre s-a intensificat până în punctul în care a devenit jucător geostrategic activ, implicat direct în competiția pentru dominația regională.

1.1. Relația bilaterală China - Georgia

Prin poziția sa geografică de stat caucazian, riveran al Mării Negre, amplasat în extremitatea sud-estică a Istmului Ponto-Baltic, pe coridorul care unește Marea Neagră de Marea Caspică și Asia Centrală, Georgia deține o excepțională valoare geostrategică, de *pivot* cu potențial de transformare strategică în *cap de pod*, și *geoeconomică*, în *hub* logistic și *nexus* al rețelilor de transport și comunicație transcontinentale și al jocului geopolitic în regiune.

În data de 9 iunie 1992, China și Georgia au stabilit relații diplomatice permanente, la nivel de ambasadă, deschizând „porțile” cooperării bilaterale pe multiple planuri. Din 1992 până în prezent, cooperarea economică dintre cele două state a crescut constant, astăzi China fiind principalul partener de export al Georgiei, cu un volum de 476,3 milioane de dolari în 2020, reprezentând 14,3% din totalul exporturilor

georgiene¹, doar în deceniul cuprins între 2010 și 2019 exporturile georgiene pe piața chineză crescând cu 700%². Volumul total al tranzacțiilor comerciale, de peste 1,18 miliarde dolari în 2020, situează China pe locul al treilea în rândul partenerilor comerciali ai Georgiei, după Turcia, cu 1,59 miliarde dolari, și Rusia, cu 1,32 miliarde dolari³.

Primii investitori chinezi au pătruns pe piața georgiană în 2002⁴. În 2015, Georgia a fost cooptată în *Belt and Road Initiative (BRI)*, care leagă China de piețele UE. În mai 2017, cele două state au ratificat *China-Georgia Free Trade Agreement (FTA)* - *Tratatul de Liber Schimb China-Georgia*, iar în ianuarie 2018 au semnat acordul privind crearea zonelor de liber schimb. Trebuie amintit că înainte de ratificarea FTA, Georgia devenise membră a *World Trade Organization (WTO)* – *Organizației Mondiale a Comerțului*, semnase un *Association Agreement* - *Acord de Asociere (AA)* cu UE, prin care se alăturase *Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA)* - *Zona de liber schimb profundă și cuprinzătoare*, semnase acorduri de liber schimb cu Turcia⁵, Japonia, Canada, SUA, dar și cu Comunitatea Statelor Independente⁶, statut împărțit doar altor trei țări: Israel, Islanda și Elveția.

Mai mult, precum afirma, în 2017, Ji Yanchi, ambasador extraordinar și plenipotențiar al Republicii Populare Chineze în Georgia, „centrala hidroenergetică Khadori construită de chinezi a fost prima centrală electrică construită și prima investiție străină la scară largă după independența Georgiei. Companiile chineze au construit 82,1 km de drumuri, 40,6 km de cale ferată și au oferit soluții tehnice de modernizare a căilor ferate georgiene. Conform statisticilor, companiile chineze au creat aproximativ 5.000 de locuri de muncă pentru georgieni. China a oferit, de asemenea, 60 de milioane dolari ajutor gratuit pentru a sprijini dezvoltarea socială și economică a Georgiei”⁷. În prezent, în Georgia funcționează 222 de companii chineze, dintre care doar 12 au capital mixt sino-georgian⁸. Una dintre aceste companii, Hualing Group, se numără printre cei mai mari

investitori pe piața georgiană. Două dintre mega-proiectele gestionate de această companie sunt *Zona industrială liberă din Kutaisi*, al doilea oraș ca mărime din Georgia, și marele complex rezidențial și comercial din zona capitalei, Tbilisi⁹. De asemenea, China reprezintă cea de-a doua cea mai mare piață de export a vinurilor georgiene¹⁰ - principalul produs de export al statului caucazian, iar în data de 4 octombrie 2020, compania daneză de transport Maersk a inaugurat o linie feroviară care leagă orașul chinez Xi'an de capitala georgiană, Tbilisi¹¹. Totodată, China a fost unul dintre participanții la licitația privind proiectul construcției unui port de mare adâncime și a unei zone industriale libere de 600 de hectare în localitatea Anaklia, the *Anaklia Black Sea Deep Water Port Project*, licitație câștigată de o companie daneză, dar anulată între timp, cazul aflându-se pe rolul instanței de arbitraj de la *International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID)*¹² - *Centrul internațional pentru soluționarea litigiilor privind investițiile*. Indiscutabil, dacă proiectul se va materializa, acest unic port de mare adâncime al Georgiei ar putea transforma micuțul stat caucazian într-un hub logistic la Marea Neagră, cu valoare strategică foarte importantă. Investitorii și operatorii viitorului port Anaklia ar putea dobândi un uriaș capital de influență asupra autorităților de la Tbilisi, aspect care trebuie privit în conjuncție cu masterplanurile de transport trans-eurasiatice, *Razvitie*, rusesc, și *BRI* al Chinei. Dar, chiar și așa, China, prin *CEFC China Energy Company Limited*, deține 75% din acțiunile *Zonei industriale libere Poti*, cu suprafață de 300 de hectare, situată în dreptul portului maritim cu același nume, unde, în prezent, se construiește un nou terminal de adâncime¹³.

În planul securității, China a refuzat să recunoască Abhazia și Osetia de Sud, afirmând suveranitatea Georgiei asupra celor două teritorii desprinse în urma războiului ruso-georgian din august 2008, și, în calitate de lider al Organizației de Cooperare de la Shanghai (SCO), a jucat un rol important în elaborarea *Declarației de la Dușanbe*, prin care s-a solicitat părților implicate

în conflict să rezolve „problemele existente” exclusiv prin instrumente diplomatice¹⁴. La rândul său, Georgia a afirmat existența „unei singure Chine”, refuzând deschiderea relațiilor diplomatice cu Taiwanul.

Și, foarte important, între cele două state se dezvoltă o relație culturală și academică foarte puternică. Conform aceluiași ambasador, Ji Yanchi, în anul 2017, Institutul Confucius din cadrul Universității Libere din Tbilisi a organizat „cursuri de limba chineză în 26 de universități și școli secundare din Georgia. În fiecare an, 25 de studenți georgieni și-au continuat studiile la universitățile chineze în cadrul sistemului de burse oferite de guvernul chinez. În fiecare an, 20 de profesori de limbă chineză și voluntari au venit în Georgia pentru a ajuta la predarea limbii și culturii chineze. Georgia are deja peste o mie de studenți locali vorbitori de chineză. În 2016, peste 10 mii de turiști chinezi au vizitat Georgia, numărul crescând cu 46%”¹⁵. Mai mult, în data de 15 februarie 2019, guvernele celor două țări au semnat un acord de sprijin al procesului de predare a limbii chineze în școlile secundare din Georgia¹⁶.

1.2. Relația bilaterală China - Ucraina

Ucraina aparține Istmului Ponto-Baltic, un spațiu pivotal cu excepțională valoare geostrategică, situat între Occidentul germanic și Răsăritul rusesc. În plus, Ucraina este foarte atractivă ca hub logistic de tranzit în cadrul BRI și, foarte important, este un grânar al Europei.

Ucraina și China au stabilit relații diplomatice permanente la nivel de ambasadă în anul 1992. În 2011 cele două state au semnat *Declarația comună privind stabilirea și dezvoltarea parteneriatului strategic între Ucraina și China*. În 2013 au fost semnate și ratificate *Tratatul de prietenie și cooperare între Ucraina și China, Declarația comună pentru aprofundarea în continuare a parteneriatului strategic și Programul de dezvoltare a parteneriatului strategic între Ucraina și China în anii 2014-2018*¹⁷. În 2017, Ucraina a devenit membră a BRI și s-a declarat interesată de Formatul 17+1, dezvoltat de China cu state din Europa Centrală și de Est. La ora actuală, China reprezintă principalul partener

statal comercial al Ucrainei, pe fondul cererii crescute de produse agricole pe piața chineză ca urmare a războiului comercial cu americanii și a creșterii nivelului de trai al populației, precum și pe fondul conflictului cu Federația Rusă, care a generat o scădere de peste 76,5% a schimburilor comerciale bilaterale ruso-ucrainene, de la 31 miliarde dolari, în 2013, la 7,3 miliarde dolari în 2020¹⁸. De exemplu, exporturile de porumb originar din Ucraina pe piața chineză au crescut de la 26 milioane dolari, în 2013, la 896 milioane dolari în 2019, în paralel cu scăderea exporturilor americane pe aceeași piață, de la 847 milioane dolari în 2013, la 75 milioane dolari în 2019¹⁹. Însă, din cauza climatului investițional riscant și nefavorabil, investițiile directe chineze în Ucraina au rămas la un nivel redus, care în 2018 a atins mai puțin de 18 milioane dolari. Majoritatea acestor investiții (39,6%) a vizat sectorul agricol, 19,4% sectorul industrial și 11% transporturile și comunicațiile²⁰. Cu toate acestea, China reprezintă cel mai mare creditor „ascuns” al Ucrainei, prin împrumuturi cu dobândă redusă și fără condiții privind practicile de bună guvernare și regulile de stabilitate fiscală, practici amplificate de corupția endemică din Ucraina. Ca și în Georgia, China investește în facilitățile portuare ale Ucrainei. Prin *China Harbor Engineering Company Ltd.*, China a finalizat deja prima etapă a proiectului de renovare a portului maritim Pivdennyi (Yuzhny), cel mai mare port al țării²¹, precum și lucrările de dragare a portului maritim Chornomorsk²².

Dar, cea mai interesantă cooperare dintre cele două state se desfășoară în domeniul militar, în cadrul căreia Ucraina a devenit o furnizoare de documentații tehnice pentru industria militară chineză. Deloc întâmplător, opt dintre cele 20 de companii chineze listate de Pentagon ca fiind controlate de armata chineză sunt prezente în sectoare esențiale ale economiei ucrainene, inclusiv în zona militară²³.

În 1998, China a cumpărat portavionul ucrainean Varyag, de fabricație sovietică, pe care l-a modernizat ulterior, l-a redenumit Liaoning și l-a folosit ca prototip la construirea lui Shandong, primul portavion produs integral de industria chineză. China a cumpărat din Ucraina 10

motoare cu turbină cu gaz UGT 25000, împreună cu documentația tehnică completă, pe baza căreia industria chineză a produs turbinele cu gaz QC 280, care echipează noile distrugătoare de tipul 055, clasa Nanchan. La fel s-a întâmplat cu navele de asalt amfibii Bizon cumpărate de China, laolaltă cu documentația tehnică completă, ultimele două nave fiind construite într-un șantier naval chinez, probabil cu asistență tehnică ucraineană. Și, desigur, motoarele de aeronave AI-322 și AI-222-25 fabricate de gigantul ucrainean *Motor Sich*, pentru aeronave chinezești de antrenament de luptă L-15²⁴. Mai mult, la începutul anului 2015, Motor Sich, compania constructoare a motoarelor pentru cea mai mare aeronavă de transport din lume, An-225 Mriya, și compania chineză *Beijing Skyrizon Aviation* au semnat un acord care a inclus unele transferuri de tehnologie din Ucraina în China. În schimbul acestui acord, compania ucraineană urma să primească din partea Băncii de Dezvoltare a Chinei, deținută de stat, un împrumut de 100 de milioane de dolari pe o perioadă de 10 ani. În 2016, a fost semnat un nou acord de vânzare, prin care chinezii au dobândit acțiunea de control a companiei. În 2017, pachetul majoritar de acțiuni al Skyrizon a fost înghețat de către serviciul de securitate al Ucrainei (SBU), în așteptarea unei anchete. Partea chineză a intentat un proces de arbitraj de 3,6 miliarde de dolari împotriva Ucrainei, pentru blocarea nejustificată a acțiunilor sale. În decembrie 2019, concernul de apărare al statului ucrainean, *Ukroboronprom*, a confirmat vânzarea a peste 50% din acțiunile Motor Sich către chinezi²⁵. Această achiziție a asigurat Chinei accesul la prototipurile, documentațiile tehnice și proiectele de cercetare ale companiei. În martie 2021, Oleksiy Danilov, șeful Consiliului de Securitate Națională și Apărare al Ucrainei, a declarat că, în viitorul apropiat, Motor Sich „*va fi redat proprietății statului ucrainean într-un mod legal și constituțional*”, fără a face alte adăugiri²⁶.

Și, nu doar atât. China este principalul partener de export al Ucrainei în domeniul armamentului și tehnicii militare, care în 2020 a dezvoltat o cifră de afaceri de 15,42 miliarde dolari²⁷, cele două state colaborând la îmbunătățirea caracteristicilor

motoarelor pentru avioanele de luptă chinezești de generația a cincea, la construcția radarelor maritime și a motoarelor pentru nave dezvoltate de întreprinderea ucraineană Zorya-Mashproekt²⁸.

1.3. Relația bilaterală China – R. Moldova

Fost teritoriu românesc, ocupat și alipit de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) în 1940, Republica Moldova și-a declarat independența în martie 1992. Cu toate că este un stat enclavizat, R.Moldova deține, prin portul fluvial Giurgiulești, statutul de riveran al Mării Negre. Localizată în spațiul pivotal al Istmului Ponto-Baltic, între Ucraina și România, R.Moldova a fost subiectul unui conflict intern, generat în 1992 de Federația Rusă, prin care raioanele din stânga Nistrului au ieșit de sub controlul Chișinăului, s-au autoproclamat Republica Moldovenească Nistreană, cunoscută sub numele de Transnistria, și s-au transformat în cap de pod rusesc în imediata vecinătate a gurilor Dunării. Ca urmare a acestui conflict înghețat, R.Moldova a fost aruncată în zona gri a statelor tampon, ca și celelalte state ex-sovietice riverane Mării Negre.

R.Moldova și China au stabilit relații diplomatice permanente la nivel de ambasadă în 1992. În iulie 2010, cele două state au semnat un memorandum de înțelegere (MoU) prin care R.Moldova a primit un împrumut de 1 miliard de dolari, reprezentând o zecime din Produsul Intern Brut (PIB) al țării. Ulterior, prezența chineză s-a concretizat prin volumul tot mai crescut al schimburilor comerciale, China devenind unul dintre principalii importatori de vin moldovenesc, și prin intenția de a definitiva trei megaproiecte:

- În 2015, prin semnarea unui acord de servicii de terminal cu operatorul intern, *China Shipping Container Lines* a lansat servicii de transport maritim de containere în Portul Internațional Liber Giurgiulești, în perimetrul căruia ar urma să fie dezvoltat un parc de afaceri pentru companiile chineze, care să le faciliteze accesul pe piețele UE și CSI²⁹;
- În 2017, cele două state au lansat negocieri pentru a stabili un Acord de Liber Schimb³⁰;

- În 2019, R.Moldova a demarat negocierile pentru un acord de infrastructură cu doi antreprenori chinezi, *China Highway Group* și *China Railway Group Limited*, care ar urma să construiască centura capitalei, Chișinău, și două autostrăzi, dintre care una va face legătura raioanelor din nordul țării cu Ucraina. Construcția se așteaptă a fi finalizată până în 2022³¹.

În ultimii ani, autoritățile de la Chișinău au afirmat clar intenția de a participa la megaproiectul BRI. În contextul crizei coronavirusului, autoritățile chineze au anunțat că datoriile a 77 de țări, printre care și R.Moldova, au fost suspendate temporar. O declarație mai curând cu valoare simbolică, având în vedere că cel mai mare creditor al R.Moldova este România³². Dar, chiar și așa, prezența chineză în R.Moldova este, încă, mult sub potențial, comparativ cu celelalte state ex-sovietice riverane.

1.4. Relația bilaterală cu România

Poziționată în sud-vestul Istmului Ponto-Baltic, la vărsarea Dunării în Marea Neagră, România deține o excepțională valoare geostrategică, de pivot și cap de pod potențial la Marea Neagră. Gurile Dunării, care conectează magistralele de transport naval dinspre Marea Caspică spre Oceanul Atlantic, dar și râurile cu potențial navigabil, conferă României un statut natural de *hub* și *nexus* geoeconomic și geopolitic regional. Acestui avantaj geostrategic i se adăugă portul de mare adâncime Constanța, cel mai mare port la Marea Neagră, peninsula Dobrogea, Porțile de Fier, Arcul Carpatic și bogățiile solului și ale subsolului. Cu astfel de atuuri, România, stat membru al NATO și UE, reprezintă o piesă importantă a strategiei chineze în regiune.

România înregistrează una dintre cele mai îndelungate relații politice și diplomatice cu China, care datează din 1880, când, la Paris, diplomatul și omul de stat român Mihail Kogălniceanu (1817-1891) și reprezentantul Chinei, diplomatul Zeng Jize (1839-1890), au stabilit primele contacte oficiale dintre cele două state³³. În data de 5 octombrie 1949,

România a fost cea de-a treia țară care a recunoscut suveranitatea Republicii Populare Chineze (RPC), după URSS (3 octombrie 1949) și Bulgaria, și a stabilit relații diplomatice permanente la nivel de ambasadă. De atunci, relația dintre cele două state s-a derulat îndeosebi în plan politico-diplomatic. Chiar și în perioada recentă au existat contacte la nivel înalt între cele două state, începând cu vizita de stat în România a președintelui R.P. Chineze, Hu Jintao, când a fost semnată *Declarația Comună a României și a Republicii Populare Chineze privind stabilirea unui Parteneriat Amplu de Prietenie și Cooperare*, și continuând cu vizitele Președintelui României în Republica Populară Chineză în 2003, 2006 și 2008 și întâlnirea bilaterală, la New York, în marja Adunării Generale a ONU, din 26 septembrie 2015, dintre Președintele României și Președintele R.P. Chineze³⁴. În plan politico-economic, România s-a implicat în *Formatul 17+1 de Cooperare între China și țările din Europa Centrală și de Est* (vezi harta

Fig. 1: Formatul 17+1

din Fig.1³⁵), înființat în anul 2012, gândit să promoveze BRI și să consolideze cooperarea în domeniile infrastructurii de transport, logisticii, comerțului și investițiilor³⁶. Dar, cu excepția întrevederilor la nivel de șefi de guverne din noiembrie 2013 (București), decembrie 2014 (Belgrad), noiembrie 2016 (Riga), iulie 2018 (Sofia) și aprilie 2019 (Dubrovnik), din cadrul formatului amintit, relația dintre cele două state nu a dobândit o mare anvergură economică. Chiar dacă în 2013 guvernul român a semnat un MoU cu companiile chineze, România a adoptat o poziție neutră în privința „podului economic” transcontinental al BRI, este situată înafara masterplanurilor regionale din cadrul Formatului 17+1, precum coridorul de transport (vezi harta din Fig.1) care ar urma să unească Budapesta de portul grecesc Pireu - cel mai mare port al Greciei, al cărui pachet majoritar de acțiuni a fost achiziționat în 2016 de compania chineză COSCO³⁷ - și a respins o serie de propuneri de investiții dinspre Beijing privind construcția de autostrăzi³⁸, dezvoltarea rețelei 5G Huawei³⁹ sau construirea reactoarelor 3 și 4 ale centralei nucleare de la Cernavodă⁴⁰.

Investițiile directe ale Chinei în România, ca și în R.Moldova, sunt situate mult sub potențial. Cu excepția terminalului de cereale achiziționat în Portul Constanța de către COFCO, cel mai mare trader de cereale din China și unul dintre cei mai mari din lume, a unei firme locale de shipping⁴¹, a trei mari silozuri de cereale în sudul țării⁴² și a unor companii specializate în comerț, China nu este activă în domeniul marilor proiecte de infrastructură în România⁴³. În planul schimburilor economice, balanța comercială este mult înclinată în favoarea Chinei, în 2020 exporturile românești pe piața chineză, deși în creștere, au atins doar 942.93 milioane dolari⁴⁴, în timp ce importurile din China pe piața românească au atins valoarea record de 5.74 miliarde dolari⁴⁵!

1.5. Relația bilaterală cu Bulgaria

Bulgaria aparține, deopotrivă, Istmului Ponto-Baltic, spațiului balcanic și celui riveran fluviului Dunărea și regiunii Mării Negre. Este un stat pivotal, cu o mare valoare geostrategică, prin

situarea sa pe traiectul coridoarelor geoeconomice terestre care unesc Levantul de Europa Centrală și Estică, și cu potențial de transformare în hub regional.

Bulgaria a recunoscut suveranitatea RPC și a stabilit relații diplomatice permanente, la nivel de ambasadă, cu acest stat în 4 octombrie 1949. Ca și România, în perioada comunistă a dezvoltat relații bilaterale cu statul chinez sub directă monitorizare a Imperiului Sovietic. Și, tot ca România, Bulgaria este stat membru al NATO și UE. După 1990, Bulgaria a reînnoit relațiile cu China, atât în plan politic, cât și economic.

Stat membru al Formatului 17+1, Bulgaria este mult mai receptivă decât România față de prezența economică chineză. În 2015, Bulgaria a fost una dintre primele țări din Europa Centrală și de Est care a semnat cu China documentele de cooperare interguvernamentală BRI; în 2018, în timpul președinției bulgare a Consiliului UE, premierul bulgar Boiko Borissov a propus înființarea la Sofia a unui centru global de parteneriat între China și țările Formatului⁴⁶, iar în 2019 între cele două state s-a stabilit un parteneriat strategic⁴⁷. În ianuarie 2020, la Beijing, s-au desfășurat lucrările *Forumului de afaceri China-Bulgaria*, la care au participat aproximativ 80 de întreprinderi din ambele țări. Cu această ocazie, vicepremierul bulgar Mariyana Nikolov a declarat dorința Bulgariei de a deveni „o poartă și o punte de acces pentru companiile chineze pe piața UE”⁴⁸. La nivelul aceluiași an, China a reprezentat cea de-a doua piață externă de desfacere a produselor bulgare, după cea europeană. Pe de altă parte, parteneriatul strategic sino-bulgar a creat condiții favorabile dezvoltării investițiilor corporative, colaborării în domeniul tehnologiei digitale și mass-mediei, precum și activităților culturale. În 2019, în cadrul BRI, *China Machinery Engineering Corporation* (CMEC) a semnat un contract de 120 milioane de euro cu societatea pe acțiuni *Logistical Center-Varna* pentru dezvoltarea comună a infrastructurii celui mai mare port maritim bulgăresc, Varna. De asemenea, investiții chineze de peste 20 milioane dolari transformă portul Burgas în hub logistic menit să faciliteze tranzitul mărfurilor central-

asiatice spre Pireu⁴⁹. *China National Nuclear Corporation* (CNNC) și-a exprimat interesul pentru construirea, în cooperare cu compania rusească *Rosatom* și cea coreeană *Korea Hydro & Nuclear Power Co.*, a centralei nucleare *Belene*, iar compania Huawei ocupă locul 2 în topul pieței bulgărești de vânzare cu amănuntul a telefoanelor mobile. Și, foarte interesant, pe piața ziarelor bulgare a pătruns publicația chineză *China Today*, având același editor ca și *Rusia Today*, iar cooperarea culturală, academică și științifică dintre cele două state este înfloritoare⁵⁰.

Dar, cum foarte bine a remarcat analistul Andreea Brînză într-un articol publicat pe site-ul Middle East Institute, din Washington DC, „*deși relațiile China-România și China-Bulgaria par pozitive, investițiile chineze sunt reduse atât în România, cât și în Bulgaria, în comparație cu țările occidentale. Potrivit grupului de reflecție german MERICS, România a atras 1,3 miliarde de dolari în investiții străine directe chineze între 2000 și 2019, comparativ cu 0,45 miliarde de dolari în Bulgaria. Prin comparație, Germania a atras 25 de miliarde de dolari în investiții străine directe din China în aceeași perioadă, iar SUA au primit 149,9 miliarde de dolari*”⁵¹.

1.6. Relația bilaterală cu Turcia

Legăturile politice dintre Turcia Otomană și China imperială sunt foarte vechi. În epoca contemporană, legăturile diplomatice permanente la nivel de ambasadă dintre cele două state au fost stabilite în 5 august 1971, când Republica Turcia a recunoscut Republica Populară Chineză drept unic reprezentant al Chinei. În perioada bipolarității, cele două state s-au aflat în sfere de influență diferite, fără a ajunge vreodată în situație de confruntare, astfel că, în 1982, președintele turc Kenan Evren (1917-2015) a vizitat China. După 1991, relațiile bilaterale au continuat să se îmbunătățească. În aprilie 2000 președintele RPC, Jiang Zemin, a efectuat o vizită de stat în Turcia, iar în iunie 2009 președintele turc Abdullah Gül a efectuat o vizită oficială în China. Cu această ocazie, Gül s-a întâlnit cu omologul său, Hu Jintao, a participat la un forum de afaceri Turcia-China și a vizitat Ürümqi, capitala regiunii

autonome uigure Xinjiang⁵². Și, foarte important, vizita a avut ca rezultat o linie de credit de 800 milioane dolari acordată de *Banca de Export-Import a Chinei* mai multor bănci turcești pentru finanțarea comerțului bilateral⁵³. Un an mai târziu, la 7 octombrie 2010, China și Turcia au semnat opt acorduri de cooperare în domeniul comerțului, al schimburilor culturale și tehnice, al cooperării maritime etc⁵⁴. În 2017, ambasadorul Chinei în Turcia, Yu Hongyang, a declarat că țara sa este pregătită să discute condițiile aderării Turciei la *Organizația de Cooperare de la Shanghai*⁵⁵. În iulie 2019, în plină criză uigură, președintele turc, Reșep Tayyip Erdoğan, a efectuat o vizită oficială în China, ocazie cu care a afirmat că „*este o realitate faptul că oamenii din toate etniile din Xinjiang duc o viață fericită pe fondul dezvoltării și prosperității Chinei*” și că „*Turcia nu permite niciunei persoane să incite dizarmonia în relația Turcia-China. Turcia se opune ferm extremismului și este dispusă să crească încrederea politică reciprocă cu China și să consolideze cooperarea în materie de securitate*”⁵⁶. O afirmație neașteptată din partea unui vocal susținător al tradiției și unității islamice. O declarație care, însă, nu a oprit criticile Chinei la adresa intervențiilor militare turce în nord-estul Siriei⁵⁷.

De asemenea, și în plan economic relația bilaterală a crescut semnificativ. Turcia este stat membru al BRI, cu statut de hub al rețelelor de infrastructură de transport de mărfuri și energie care leagă Estul și Vestul, cu potențial de transformare în centru global activ al comerțului internațional, lider al „Coridorului de mijloc” al *Centurii Economice a Drumului Mătăsii*. China reprezintă principalul partener comercial al Turciei, înaintea Rusiei și a Germaniei, cu un volum total al tranzacțiilor comerciale, în 2020, de peste 24 miliarde dolari. O cale ferată, care pornește din Istanbul și acoperă o distanță de 8.693 de kilometri, trecând prin Turcia, Georgia, Azerbaidjan, Marea Caspică și Kazahstan, pentru a ajunge la orașul chinez Xi'an, a devenit operațională de la sfârșitul anului 2020⁵⁸. În 2015, cei mai mari doi operatori portuari din China, *Cosco Pacific* și *China Merchants Holdings*

(*International*) și un al treilea investitor au plătit aproape 1 miliard de dolari pentru o participație de control în terminalul turcesc de containere Kumport, al complexului portuar Ambarli, de pe malul european al orașului Istanbul, în dreptul strâmtorii Dardanele⁵⁹. În septembrie 2019, autoritățile celor două state au anunțat demararea construcției *centralei termice Honotlu*, din județul turcesc Adana, cea mai mare investiție chineză din Turcia, în valoare de 1,7 miliarde dolari⁶⁰. În iunie 2019, *Banca Populară Chineză* a transferat fonduri în valoare de 1 miliard de dolari în economia turcească, plus un pachet de 3,6 miliarde dolari pentru sectorul energetic⁶¹, ajutoare menite să consolideze puterea partidului de guvernământ, AKP⁶², în plan intern și internațional. *Podul Yavuz Sultan Selim* – cel de-al treilea pod peste Bosfor și unul dintre cele mai înalte din lume - în valoare de 2,7 miliarde de dolari, a cărui construcție a fost finanțată de China, ca urmare a insolvenței cumpărătorului turc, a fost vândut investitorilor chinezi pentru 688 de milioane dolari. Cea mai mare platformă de comerț electronic din Turcia, *Trendyol*, cu 2 milioane de cumpărători activi și 25 de milioane de membri, a fost achiziționată cu 750 de milioane dolari de către operatorul chinez *Alibaba*⁶³. La nivelul anului 2019, pe teritoriul Turciei activau 8000 de lucrători chinezi, iar volumul total al investițiilor directe chineze în Turcia a depășit valoarea de 15 miliarde dolari⁶⁴.

Colaborarea politico-economică bilaterală este completată în plan cultural, academic, jurnalistic și militar. În plan militar, cooperarea a început în anii 1990, în contextul eșuării negocierilor cu guvernul Statelor Unite ale Americii (SUA) pentru a produce, cu transfer de tehnologie, sistemul de rachete cu lansare multiplă M-270 MLRS. Pe cale de consecință, începând cu 1997, Turcia a fabricat sub licență rachetele chinezești WS-1 302mm și TR-3000, sub numele de Kasırga; începând cu 1998, rachetele B-611 SRBM sol-sol cu rază scurtă de acțiune⁶⁵ și, ulterior, în 2007, rachetele balistice tactice Yıldırım J-600T, iar în 2017 rachetele balistice Bora-1⁶⁶. De asemenea, pe fondul refuzului decidenților americani de a vinde avioane F-35 Turciei, în 2019 au apărut informații

privind intenția Ankarei de a achiziționa avioane Shenyang J-31 din China⁶⁷. Și, nu în ultimul rând, trebuie amintită relația intensă de cooperare militară a Turciei cu Ucraina, care vizează inclusiv compania Motor Sich. În plin scandal privind achiziția pachetului majoritar al companiei de către Skyrizon, în aprilie 2021, Turcia s-a declarat interesată să achiziționeze 50% din pachetul de acțiuni al „gigantului” ucrainean⁶⁸.

1.7. Relația bilaterală cu Federația Rusă

Este o relație complexă, al cărei curs de acțiune rezultă din intersectarea intereselor celor trei jucători geostrategici globali: SUA, China și Federația Rusă.

Pe fond, relația bilaterală este dominată de tensiuni structurale, generate de complementaritatea celor două mari puteri vecine. Astfel, în timp ce „suprapopulatul stat chinez reprezintă cea mai mare putere demografică a lumii, F. Rusă este statul cu cel mai mare teritoriu, care se confruntă, însă, cu o adevărată dramă demografică, având în vedere sporul natural negativ, rata mare de mortalitate și afecțiunile generate de stilul de viață.

În timp ce statul chinez se confruntă cu penuria de resurse energetice, F. Rusă își dispută cu SUA statutul de cel mai mare jucător global pe piața de energie, fiind posesor al celor mai mari resurse de gaze naturale de pe glob”⁶⁹ și a circa 30% din resursele subterane ale globului.

O astfel de complementaritate reprezintă o sursă inepuizabilă de suspiciune la Moscova. Suspiciune alimentată și de BRI, proiectul strategic pancontinental al Chinei, completat cu un „Drum polar al Mătăsi”, care se suprapune peste inelul intern de securitate al F. Ruse și poate sfârși prin îndiguirea celei din urmă și, nu în ultimul rând, de ambițioasele programe de înzestrare militară și de cercetare spațială, care cresc potențialul militar și tehnologic al Chinei și îi pecetluiesc transformarea în hegemon (vezi harta din Fig.2).

Cu atât mai mult cu cât, în anul 2015, compania chineză *General Nice* a preluat proiectul de exploatare a zăcămintului de fier de la Isua din Groenlanda, *marcând intrarea*

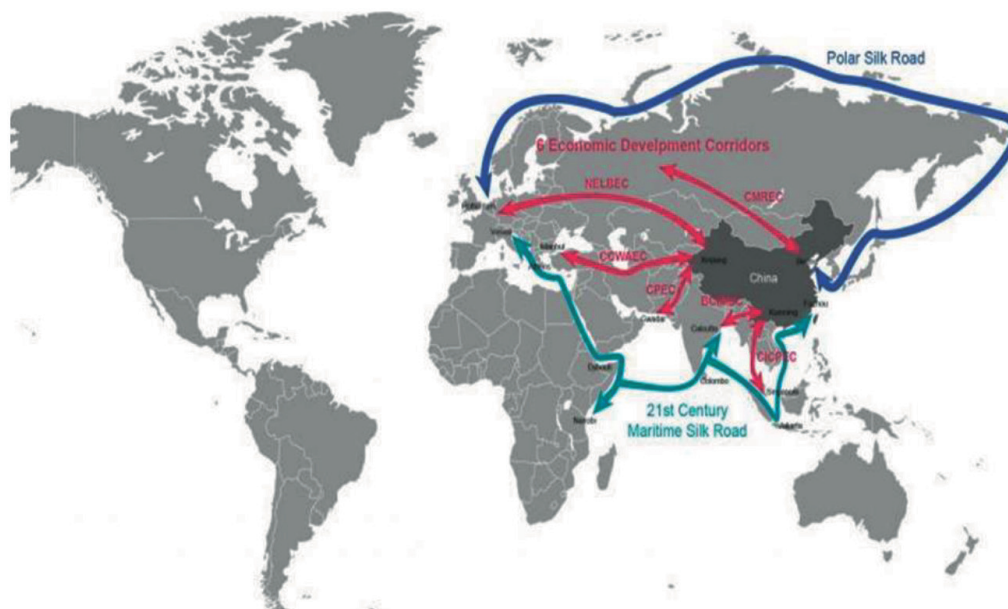

Fig. 2: BRI⁷⁰

*Chinei în rândul proprietarilor de mine în zona arctică*⁷¹”. Acest interes tot mai accentuat al Chinei pentru regiunea arctică va deveni un factor important de tensiune în relația bilaterală, dar și un element de apropiere între F. Rusă și SUA. Sau, poate că nu.

Cu toate acestea, în buna tradiție a *maskirovka*⁷², Federația Rusă menține relații „cordiale” cu China, unul dintre principalii săi parteneri în organizații multipolare precum **BRICS**⁷³ și **Organizația de Cooperare de la Shanghai**. Este o strategie prin care F. Rusă caută să-și maximizeze beneficiile folosindu-se de statutul său aparent neutru față de confruntarea dintre celelalte două puteri ale trilateralei.

Guvernul chinez este perfect conștient de suspiciunile Moscovei în privința intențiilor sale, motiv pentru care a evitat să-și supraliciteze prezența atât în regiunea Strâmtorilor Daneze, de importanță vitală pentru Federația Rusă, singurele puncte de constricție maritimă unde nu și-a extins influența, cât și în privința Iranului, unde au cedat în favoarea Indiei concesionarea portului strategic Chabahar, din dreptul strâmtorii Hormuz.

Mai mult, cele două puteri cooperează în dosare favorabile pentru amândouă, cum ar fi **Formatul chinez 17+1**, suprapus peste Coridorul Nord-Sud/Inițiativa celor Trei Mări (susținută de americani), în care China a atras state din Peninsula Balcanică cunoscute ca

făcând parte din sfera de influență a Federației Ruse⁷⁴. Format complet degrevat de dimensiunea energetică, atât de problematică pentru Rusia. Sau, strânsa cooperare bilaterală din perioada conflictului sirian, când ambele state au ajutat militar, economic și politic regimul lui Bashar al-Assad, frontul comun în Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite (CS al ONU) în dosare reciproc avantajoase, încercările de **de-dolarizare a pieței internaționale** prin impunerea yuanului ca monedă de schimb în tranzacțiile petroliere⁷⁵ etc.⁷⁶.

Și, nu în ultimul rând, trebuie amintite manevrele navale comune din Marea Mediterană sau prezența, în mai 2015, a fregatelor chinezești purtătoare de rachete din clasa 54A, *Linyi* (574) și *Weifang* (547), în Marea Neagră. Cele două fregate au ancorat în baza navală Novorossiysk înaintea vizitei președintelui chinez Xi Jinping la Moscova, pentru a celebra victoria aliaților în cel de-al Doilea Război Mondial⁷⁷.

2. Obiectivele jocului geopolitic al Chinei în regiunea Mării Negre

Dominația regiunii Mării Negre reprezintă o etapă a Marii Strategii a „Visului Chinei”. O Mare Strategie gândită, probabil, în anii „secolului umilinței” (1839-1949) și implementată, mai apoi, de toate guvernele care au administrat statul chinez. O Mare Strategie prin care statul

chinez ar urma să se transforme în hegemonul de necontestat al masei continentale afro-eurasiatice, iar lumea ar urma să revină la o bipolaritate decisă de China. Un „vis” care ar trebui să se încheie doar cu renașterea deplină a „Imperiului Celest”, transformat în stăpân al lumii, prin unipolaritate chineză.

Evident că, la scară globală, regiunea Mării Negre reprezintă doar o „piesă” dintr-un „uriaș puzzle”. Dar, valoarea geostrategică a acestei „piese” o face extrem de importantă în masterplanul chinez.

În antichitate, regiunea pontică laolaltă cu cea baltică erau considerate ca fiind granițele *de facto* ale Europei. Teza, formulată de marele astronom și geograf grec Ptolemeu (87-165), a fost preluată, ulterior, și de alți geografi care au situat granița europeană în dreptul istmului care unește litoralul sudic al Mării Baltice de litoralul nordic al Mării Negre. Prin urmare, regiunea Mării Negre este situată într-o zonă de tranziție geografică, între Asia și Europa.

Complexul geopolitic al regiunii Mării Negre reprezintă un spațiu tampon, parte a limesului ponto-baltic, care separa Occidentul germanic de Răsăritul rusesc. Este un spațiu de confluență între două mari civilizații: creștinismul majoritar ortodox și Islamul sunnit.

Geostrategic, limesul ponto-baltic devine un spațiu pivotal de excepțională valoare, „piatra prețioasă” a inelului de securitate al Federației Ruse, care se prelungește în sud cu excepțional de valorosul spațiu pivotal turc, prin care Europa se unește cu Asia, iar Marea Neagră se unește cu Marea Mediterană. Caracterul pivotal al zonei pontice este completat de prezența unuia dintre cele șapte puncte de constricție maritimă globale, strâmtorile turcești, și de gurile de vărsare ale unor fluvii navigabile care unesc regiunea pontică de regiunea caspică, prin coridorul fluvial Volga-Don, de regiunea central europeană, prin coridorul fluvial al Dunării - și în perspectivă de Europa apuseană, prin coridoarele Dunăre-Elba-Oder, Dunăre-Main-Rin - precum și regiunea pontică de regiunea baltică prin coridoarele fluviale ale Nistrului, Niprului și Bugului.

Geeconomic, regiunea Mării Negre reprezintă un hub al coridoarelor economice care unesc Europa Occidentală de Asia Centrală și Europa Nordică de Levant, un nexus al intereselor geopolitice și geoeconomice mediteraneene, levantine, caspice, central și est-europene, o piață de desfacere de peste 400 milioane de consumatori, mai ieftină și mai puțin pretențioasă decât cea occidentală și o piață de forță de muncă ieftină și educată.

Având aceste atribute, devin clare motivele pentru care statele regiunii au fost capacitate, într-o formă sau alta, în masterplanul chinez al BRI, de ce Turcia este „curtată” de chinezi pentru a deveni centru global activ al comerțului internațional, lider al „Coridorului de mijloc” al Centurii Economice a Drumului Mătăsii sau de ce China devine principal partener de comerț al Georgiei, Bulgariei și al Ucrainei.

Și, din aceleași rațiuni, putem afirma că pierderea controlului acestui spațiu pivotal de către puterile maritime și euro-atlantice în favoarea blocului ruso-chinez - care trebuie obligatoriu analizată în contextul dominației zonei pivot nordice, eurasiatice, de către F. Rusă și a zonei pivot sudice, subsahariene, de către China⁷⁸ - ar avea un impact geopolitic de egală magnitudine cu pierderea din sfera de influență occidentală a Iranului, în 1979, prin greșelile de politică externă ale Administrației Carter.

Desigur, privind la anvergura prezenței chineze în regiunea pontică nu putem să nu ne întrebăm cum de a putut pătrunde atât de ușor într-o zonă sensibilă pentru securitatea Federației Ruse? Sau, altfel spus, ***este „jocul” geopolitic regional al Chinei unul independent? Sau face parte dintr-o strategie mult mai complexă, care vizează o reconfigurare majoră a sferelor globale de influență?***

Cu certitudine, jocul regional al Chinei în regiunea Mării Negre nu poate fi unul independent. Într-o regiune percepută de Rusia drept marea sa vulnerabilitate strategică, întrucât, alături de regiunea Mării Baltice, reprezintă singura zonă deschisă, lipsită de frontiere naturale, a inelului său intern de

securitate, China nu putea pătrunde fără știința și acceptul acesteia. Explicația acestei cedări din partea Moscovei este legată de istoria recentă a acestui spațiu, în care rusofobia alimentată în perioada sovietică s-a amplificat după 1991, ca urmare a războiului hibrid declanșat de Federația Rusă cu precădere în fostele state sovietice riverane, pentru a bloca transformarea regiunii într-un spațiu occidental.

Pe cale de consecință, paleta instrumentelor de putere aflate la dispoziția Rusiei a fost mult restrânsă, existând riscul ca statele respective, măcinate de conflicte înghețate generate de intervenția Moscovei și aflate într-o zonă gri, să gliseze necondiționat spre Occident. În acest context a apărut China în ecuația regională, care a început extragerea din sfera occidentală a acelor state în care Rusia:

- fie a declanșat conflicte înghețate (Georgia, Ucraina, R. Moldova);
- fie a pierdut la un moment dat controlul (Bulgaria);
- fie este jucător economic, dar nu poate avea anvergura necesară unei schimbări radicale de orientare geopolitică (Turcia).

Singurul stat care a rezistat și rezistă asaltului celor doi aliați „de facto” în regiune este România.

Prin urmare, asistăm la o clară delimitare a taberelor pe „tabla de șah” regională și europeană. Pe de o parte, se află partenerii noului bloc estic, sino-rus, al Organizației de Cooperare de la Shanghai, iar, pe de altă parte, se află aliații formatului euro-atlantic. Aliați angrenați la nivel regional în masterplanul *Coridorului Nord-Sud Est-European al Inițiativei celor Trei Mări și Formatului București-9*, care dobândește în acest context o importanță strategică uriașă. Orice cedare în favoarea celor două puteri estice, orice amânare a implementării acestui proiect și, mai ales, o slabă capacitate a României în cadrul formatului I3M, reprezintă un pas înapoi pentru ca strategia ruso-chineză în regiune să reușească. În acest context, coridorul de transport estic (fluvial și rutier) Galați-Gdansk, care să unească portul dunărean Galați, mergând pe malul Prutului și Siretului spre Vistula, în Polonia, până în portul maritim Gdansk, devine vital pentru contenția regiunii în spațiul de influență euro-atlantic (vezi harta din Fig.3).

Fig. 3: Coridorul Galați-Gdansk⁷⁹

În plus, devine tot mai evident că sistemul internațional glisează spre bipolaritate. *O bipolaritate pe care o va genera politica de alianțe a Rusiei în cadrul trilateralei puterilor conducătoare ale sistemului internațional actual.* Amenințată, pe de o parte, de emergența hegemonului chinez la granița sa sudică, de masterplanurile sale în Eurasia și în regiunea arctică, iar, pe de altă parte, având relații reci, competiționale, cu SUA, pe care au descris-o drept principala amenințare la adresa propriei sale securități naționale, Rusia este nevoită să jongleze între cei doi parteneri de trilaterală strategică globală. Un joc în trei, în care Rusia va trebui să aleagă răul mai mic, mizând pe cercetarea sa tehnologică în domeniul militar și pe uriașul său arsenal nuclear, pe care să îl defileze ori de câte ori amenințarea din partea fiecăruia dintre cei doi ar deveni reală.

Dar, și aici apar niște nuanțe. În timp ce China vine cu instrumentul economic de *hard power*, SUA îl utilizează pe celălalt, militar. În timp ce China, cu acordul Rusiei, și-a adjudecat în mare măsură zona pivot sudică a Africii Subsahariene drept spațiu de expansiune și dezvoltare, scăzând presiunea demografică de la granița comună, SUA își afirmă rolul de superputere în Europa, un spațiu în care intră în directă competiție cu interesele rusești. Competiție care dobândește accente „fierbinți” în regiunea Mării Negre, unde Turcia își joacă propriul joc geopolitic, desprins parcă de angajamentele euro-atlantice, Bulgaria devine partener strategic al Chinei și își aprofundează parteneriatul strategic cu Rusia în domeniul energetic⁸⁰, iar fostele state sovietice, confruntate cu conflicte înghețate, își caută formule de supraviețuire statală și economică în colaborare cu China.

Între amenințarea militară și cea economică, care va fi alegerea Rusiei? Se pare că, până în acest moment, Rusia înclină spre varianta a doua, cele două puteri răsăritene jucând în tandem, atât în cadrul instituțiilor internaționale, cât și la nivel regional, în Africa Subsahariană, în Asia de Sud, în America de Sud, în Marea Mediterană sau în regiunea Mării Negre. În această alegere ar mai putea exista un calcul. Tot mai multe voci contestă

adevărata putere financiară a Chinei, spunând că este clădită pe „nisipuri” mișcătoare, în timp ce puterea militară americană este cât se poate de reală. În aceste condiții, blocul ruso-chinez nu ar fi altceva decât o altă „maskirovka” a Rusiei, menită să îndepărteze spațiul competițional de propriul inel de securitate din Asia Centrală, Caucaz, Istmul Ponto-Baltic.

Dar, chiar și așa, *Centura economică chineză a Mării Negre* asociată dominației militare a regiunii de către Rusia, riscă să îndepărteze tot mai mult Occidentul de componenta sudică a **Istmului Ponto-Baltic, spațiul cel mai valoros, din punct de vedere geostrategic, al Eurasiei** și să coboare din nou „cortina de fier” peste această zonă. O „cortină” care ar putea acționa atât pe axa est-vest, cât și pe axa nord-sud, transformând automat România în cap de pod atlanticist, gardian al gurilor Dunării, obiectiv strategic vizat de planurile expansioniste rusești încă din perioada Țarului Petru cel Mare (1672-1725). Obiectiv tot mai vizat de prezența chineză în porturile din Ucraina și R.Moldova. Obiectiv care ar trebui privit și în contextul cooperării militare sino-ucrainene. O „cortină” susținută și de actualul recul al prezenței chineze în Europa⁸¹.

Prin urmare, România trebuie sprijinită militar și economic de către aliații săi euro-atlantici și multiplu interconectată cu celălalt stat al flancului estic, Polonia, dar și cu celelalte state central și sud-europene în cadrul coridorului strategic est-european I3M. De asemenea, Georgia și R.Moldova ar trebui sprijinite economic și militar de către aliații occidentali și interconectate în formate de securitate ponto-caucaziene, cu atât mai mult cu cât cele două state pontice nu au dezvoltat parteneriate în domeniul militar cu China. Și, nu în ultimul rând, ar trebui căutată o formulă de soluționare diplomatică a conflictului din Ucraina, de care profită, în final, China și Rusia. Cu atât mai mult cu cât jocul geopolitic și geoeconomic al Chinei în regiunea pontică, transformat într-o adevărată „amenințare tăcută” la adresa intereselor euro-atlantice, servește și anunță potențiale reconfigurări ale sferelor de influență regionale și globale.

Bibliografie selectivă

1. '16+1' mechanism set to bolster China-Europe ties, 10.07.2018, http://www.china-ceec.org/eng/zdogjhz_1/t1575579.htm;
2. 2020 data: China is Georgia's top trading partner by exports, 20.01.2021, <https://agenda.ge/en/news/2021/145>;
3. Akfirat A., *China suspends debt payments for 77 poor countries*, United World, 17.06.2020, <https://uwidata.com/11850-china-suspends-debt-payments-for-77-poor-countries/>;
4. Brînză A., *Strategic competitors în search of China: The story of România and Bulgaria*, Middle East Institute, Washington DC, 17.06.2020, <https://www.mei.edu/publications/strategic-competitors-search-china-story-romania-and-bulgaria>;
5. *Bulgarian Head of State: Bulgaria Can Deepen its Strategic Partnership with Russia in the Field of Energy*, 04.03.2019, novinite.com, <https://www.novinite.com/articles/195563/Bulgarian+Head+of+State%3A+Bulgaria+Can+Deepen+its+Strategic+Partnership+with+Russia+în+the+Field+of+Energy>;
6. *Canalul Dunăre - Siret - Marea Nordului*, 08.08.2015, <http://politici.weebly.com/transporturi/canalul-dunare-siret-marea-nordului>;
7. Charaia V., Lashkhi M., *Georgia and China: The Economic Ties that Could One Day Bind*, „A Sea Change?: China's Role in the Black Sea”, Frontier Europe Initiative, November 2020, <https://mei.edu/sites/default/files/2020-11/A%20Sea%20Change%3F-China%27s%20Role%20in%20the%20Black%20Sea.pdf>;
8. *China Harbor Engineering Company completes dredging in port of Chornomorsk*, 21.06.2019, PortSEurope, <https://www.portseurope.com/china-harbor-engineering-company-completes-dredging-in-port-of-chornomorsk/>;
9. *China, Moldova Kick Off Free Trade Agreement Talks*, Yicai Global, 29.12.2017, <https://www.yicaiglobal.com/news/china-moldova-kick-off-free-trade-agreement-talks>;
10. *China, Bulgaria lift ties to strategic partnership*, Xinhuanet, 04.07.2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/04/c_138196385.htm;
11. *China, Turkey to establish strategic cooperative relationship*, Xinhua, 08.10.2010, https://www.chinadaily.com.cn/china/2010-10/08/content_11386689.htm;
12. *Chinese projects in Ukraine*, Kyiv Post, 14.09.2018, <https://www.kyivpost.com/business-focus/chinese-projects-in-ukraine.html>;
13. Davi E., *Moldova's Unexpected Opening to China*, CHOICE, 22.09.2020, <https://chinaobservers.eu/moldovas-unexpected-opening-to-china/>;
14. *Dushanbe Declaration of Heads of SCO Member States*, President of Russia, 27.08.2008, <http://www.en.kremlin.ru/supplement/287>;
15. *Economic Watch: Turkey-China commerce moves forward despite pandemic*, Xinhua, 12.05.2021, http://www.xinhuanet.com/english/2021-05/12/c_139941399.htm;
16. Filipova R., *Chinese Influence in Bulgaria: Knocking on a Wide Open Door?*, CHOICE, 08.09.2019, <https://chinaobservers.eu/chinese-influence-in-bulgaria-knocking-on-a-wide-open-door/>;
17. *Free Trade Regimes*, <https://investingeorgia.org/en/georgia/free-trade-regimes>;
18. Gaspers J., *Turkey's SCO Ambitions Challenge EU and United States*, GMF, 14.07.2017, <https://www.gmfus.org/blog/2017/07/14/turkeys-sco-ambitions-challenge-eu-and-united-states>;
19. *Georgia*, Republic of Turkey Ministry of Trade, <https://www.trade.gov.tr/free-trade-agreements/georgia>;
20. Kraemer R., *Beijing's military industry on the move in Ukraine*, 10.09.2020, <https://www.mei.edu/publications/beijings-military-industry-move-ukraine>;
21. *Legal Basis of Ukraine and China*, Embassy of Ukraine in the People's Republic of China, 27.10.2020, <https://china.mfa.gov.ua/en/partnership/184-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoj-uta-kitajem>;
22. Popescu A.I.C., *Analize incomode*, Editura Militară, București, 2020;
23. Popescu A.I.C., *Geopolitică și pandemie*, Editura Top Form, București, 2020;
24. Qing X., *How China is losing Europe*, The Diplomat, 25.05.2021, <https://thediplomat.com/2021/05/how-china-is-losing-europe/>;

25. *Republica Populară Chineză*, Ministerul Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/bilateral-relations/3121>;
26. *Romania exports to China*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/romania/exports/china>;
27. *Romania imports from China*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/romania/imports/china>;
28. *Russia is among top three trade partners of Ukraine in 2020*, customs service says, Tass, 12.01.2021, <https://tass.com/economy/1244021>;
29. Sava R., *Reflecții asupra relațiilor româno-chineze la 70 de ani de raporturi diplomatice: Convorbiri cu Excelența Sa ambasadorul Romulus Ioan Budura*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2020;
30. *Ukraine, China discuss development of bilateral cooperation*, UKRINFORM, 16.04.2021, <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3228957-ukraine-china-discuss-development-of-bilateral-cooperation.html>;
31. *Ukrainian Motor Sich to Sell 50% Stake to Turkish Firm*, Defense World, 15.04.2021, https://www.defenseworld.net/news/29352/Ukrainian_Motor_Sich_to_Sell_50_Stake_to_Turkish_Firm;
32. *Turkish president concludes China visit*, 29.06.2009, <http://tr.china-embassy.org/eng/ztgx/t572762.htm>;
33. Weitz R., *Turkey and China Establish Strategic Partnership*, „The Turkey Analyst”, vol. 3, no. 18, 25.10.2010, <https://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/230-turkey-and-china-establish-strategic-partnership.html>.

¹ 2020 data: *China is Georgia's top trading partner by exports*, 20.01.2021, <https://agenda.ge/en/news/2021/145>, accesat la data de 01.05.2021.

² Vakhtang Charaia, Mariam Lashkhi, *Georgia and China: The Economic Ties that Could One Day Bind*, „A Sea Change?: China's Role in the Black Sea”, Frontier Europe Initiative, November 2020, <https://mei.edu/sites/default/files/2020-11/A%20Sea%20Change%3F-China%27s%20Role%20in%20the%20Black%20Sea.pdf>, accesat la data de 01.05.2021, p.33.

³ 2020 data: *China is Georgia's top trading partner by exports*, *op.cit.*

⁴ Vakhtang Charaia, Mariam Lashkhi, *op.cit.*, p.31.

⁵ *Georgia*, Republic of Turkey Ministry of Trade, <https://www.trade.gov.tr/free-trade-agreements/georgia>, accesat la data de 01.05.2021.

⁶ *Free Trade Regimes*, <https://investinggeorgia.org/en/georgia/free-trade-regimes>, accesat la data de 01.05.2021.

⁷ *China-Georgia Friendship Celebrates the 25th Anniversary of Diplomatic Relations*, Georgia Today, 13.06.2017, <http://gtarchive.georgiatoday.ge/news/6781/China-Georgia-Friendship-Celebrates-the-25th-Anniversary-of-Diplomatic-Relations----->, accesat la data de 01.05.2021.

⁸ Vakhtang Charaia, Mariam Lashkhi, *op.cit.*, p.32.

⁹ *Hualing Group*, <https://www.investinggeorgia.org/en/keysectors/success-stories/hualing-group.page>, accesat la data de 01.05.2021.

¹⁰ Shi Yinglun, *Georgia's wine exports continue to grow*, Xinhua, 05.08.2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-08/05/c_138285849.htm, accesat la data de 01.05.2021.

¹¹ *Maersk's first block train from China arrives in Georgia*, Maersk, <https://www.maersk.com/news/articles/2020/10/06/maersk-first-block-train-china-georgia>, accesat la data de 01.05.2021.

¹² Maximilian Hess, Maia Otarashvili, *Georgia's Doomed Deep-Sea Port Ambitions: Geopolitics of the Cancelled Anaklia Project*, Foreign Policy Research Institute, 02.10.2020, <https://www.fpri.org/article/2020/10/georgias-doomed-deep-sea-port-ambitions-geopolitics-of-the-cancelled-anaklia-project/>, accesat la data de 01.05.2021.

¹³ *Free Industrial Zone in the city of Poti, Georgia*, 12.03.2021, <https://georgiawealth.info/en/free-industrial-zone-in-the-city-of-poti-georgia/>, accesat la data de 01.05.2021.

¹⁴ *Dushanbe Declaration of Heads of SCO Member States*, President of Russia, 27.08.2008, <http://www.en.kremlin.ru/supplement/287>, accesat la data de 01.05.2021.

¹⁵ *China-Georgia Friendship Celebrates the 25th Anniversary of Diplomatic Relations*, *op.cit.*

¹⁶ *Georgia, China sign deal on Chinese language popularization*, 19.02.2019, <https://agenda.ge/en/news/2019/475>, accesat la data de 01.05.2021.

- ¹⁷ *Legal Basis of Ukraine and China*, Embassy of Ukraine in the People's Republic of China, 27.10.2020, <https://china.mfa.gov.ua/en/partnership/184-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem>, accesat la data de 01.05.2021.
- ¹⁸ *Russia is among top three trade partners of Ukraine in 2020, customs service says*, Tass, 12.01.2021, <https://tass.com/economy/1244021>, accesat la data de 01.05.2021.
- ¹⁹ Maxim Samorukov Temur Umarov, *China's Relations with Ukraine, Belarus, and Moldova: Less Than Meets the Eye*, 31.12.2020, <https://carnegie.ru/commentary/83538>, accesat la data de 01.05.2021.
- ²⁰ Lilia Ukrainets, *Chinese FDI to Ukraine in the context of road and belt initiative*, iunie 2019, https://www.researchgate.net/figure/Chinese-FDI-into-the-Ukrainian-economy-by-types-of-economic-activity-as-of-01012019-p_fig1_335679930, accesat la data de 01.05.2021.
- ²¹ *Chinese projects in Ukraine*, Kyiv Post, 14.09.2018, <https://www.kyivpost.com/business-focus/chinese-projects-in-ukraine.html>, accesat la data de 01.05.2021.
- ²² *China Harbor Engineering Company completes dredging in port of Chornomorsk*, 21.06.2019, PortSEurope, <https://www.portseurope.com/china-harbor-engineering-company-completes-dredging-in-port-of-chornomorsk/>, accesat la data de 01.05.2021.
- ²³ Richard Kraemer, *Beijing's military industry on the move in Ukraine*, 10.09.2020, <https://www.mei.edu/publications/beijings-military-industry-move-ukraine>, accesat la data de 01.05.2021.
- ²⁴ Yurii Poita, *Why Ukraine is Reassessing its Defense Cooperation with China*, CHOICE, <https://chinaobservers.eu/why-ukraine-is-reassessing-its-defense-cooperation-with-china/>, accesat la data de 01.05.2021.
- ²⁵ *Ukrainian Motor Sich to Sell 50% Stake to Turkish Firm*, Defense World, 15.04.2021, https://www.defenseworld.net/news/29352/Ukrainian_Motor_Sich_to_Sell_50_Stake_to_Turkish_Firm, accesat la data de 01.05.2021.
- ²⁶ Tomoyo Ogawa, *Ukraine blocks Chinese takeover of jet engine maker on US urging*, 18.03.2021, <https://asia.nikkei.com/Business/Business-deals/Ukraine-blocks-Chinese-takeover-of-jet-engine-maker-on-US-urging>, accesat la data de 01.05.2021.
- ²⁷ *Ukraine, China discuss development of bilateral cooperation*, UKRINFORM, 16.04.2021, <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3228957-ukraine-china-discuss-development-of-bilateral-cooperation.html>, accesat la data de 01.05.2021.
- ²⁸ Yurii Poita, *op.cit.*
- ²⁹ *China Shipping Container Lines isi extinde serviciile în Portul International Liber Giugiulesti*, 25.06.2015, <http://eba.md/rom/news-from-members/china-shipping-container-lines-ii-extinde-serviciile-in-portul-internaional-liber-giurgiulesti>, accesat la data de 01.05.2021.
- ³⁰ *China, Moldova Kick Off Free Trade Agreement Talks*, Yicai Global, 29.12.2017, <https://www.yicaiglobal.com/news/china-moldova-kick-off-free-trade-agreement-talks>, accesat la data de 01.05.2021.
- ³¹ Eugénie Davi, *Moldova's Unexpected Opening to China*, CHOICE, 22.09.2020, <https://chinaobservers.eu/moldovas-unexpected-opening-to-china/>, accesat la data de 01.05.2021.
- ³² Adnan Akfirat, *China suspends debt payments for 77 poor countries*, United World, 17.06.2020, <https://uwidata.com/11850-china-suspends-debt-payments-for-77-poor-countries/>, accesat la data de 01.05.2021.
- ³³ Radu Sava, *Reflecții asupra relațiilor româno-chineze la 70 de ani de raporturi diplomatice: Convorbiri cu Excelența Sa ambasadorul Romulus Ioan Budura*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2020, p. 14.
- ³⁴ *Republica Populară Chineză*, Ministerul Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/bilateral-relations/3121>, accesat la data de 01.05.2021.
- ³⁵ <https://www.oboreurope.com/wp-content/uploads/2019/04/171-greece.jpg>, accesat la data de 01.05.2021.
- ³⁶ *'16+1' mechanism set to bolster China-Europe ties*, 10.07.2018, http://www.china-ccec.org/eng/zdogjhz_1/t1575579.htm, accesat la data de 01.05.2021.
- ³⁷ *Parlamentul de la Atena a ratificat vânzarea portului Pireu firmei chineze Cosco*, 01.07.2016, Economica.net, https://www.economica.net/parlamentul-de-la-aten-a-ratificat-vanzarea-portului-pireu-firmei-chineze-cosco_121994.html, accesat la data de 01.05.2021.
- ³⁸ Victor Cozmei, *Drulă, despre interzicerea companiilor din China să participe la licitațiile de autostrăzi și căi ferate: „E momentul să facem o alegere strategică”*, Hotnews, 02.02.2021, https://monitorizari.hotnews.ro/stiri-infrastructura_articole-24578766-drula-transporturi-companii-din-china-interzise-licitatii-autostrazi-cai-ferate-proiecte-memorandum-guvern.htm, accesat la data de 01.05.2021.
- ³⁹ Adrian Vasilache, *Mizele lobby-ului Huawei împotriva Legii 5G: Un studiu comandat de compania chineză arată că aceasta va avea pierderi de miliarde de euro dacă va fi exclusă din România*, 11.05.2021, <https://economie.hotnews.ro/stiri-telecom-24791422-excluderea-huawei-din-retelele-5g-din-romania-pierderi-miliarde-euro-pentru-compania-chineza-dar-pentru-industria-telecom-huawei-putea-cere-daune-tribunale-arbitraj-international-studiu.htm>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁴⁰ *Chinezii, eliminați din proiectul reactoarelor de la Cernavodă la cererea ministerului Economiei*, Radio Europa Liberă, 12.06.2020, <https://romania.europalibera.org/a/chinezii-elimina%C8%9Bi-din-proiectul-reactoarelor-de-la-cernavod%C4%83-/30667951.html>, accesat la data de 01.05.2021.

- ⁴¹ Alexandru Pop, *Cum a preluat China controlul unei părți importante din Portul Constanța*, Newsweek Romania, 02.06.2020, <https://newsweek.ro/investigatii/cum-a-preluat-china-controlul-unei-parti-importante-din-portul-constanta>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁴² Andreea Brînză, *Strategic competitors in search of China: The story of Romania and Bulgaria*, MEI, 17.06.2020, <https://www.mei.edu/publications/strategic-competitors-search-china-story-romania-and-bulgaria>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁴³ Andrei Chirileasa, *RO Govt. prepares to ban Chinese companies from big infrastructure projects*, 04.03.2021, <https://www.romania-insider.com/ro-govt-ban-chinese-companies-march-2021>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁴⁴ *Romania exports to China*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/romania/exports/china>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁴⁵ *Romania imports from China*, Trading Economics, <https://tradingeconomics.com/romania/imports/china>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁴⁶ Rumena Filipova, *Chinese Influence in Bulgaria: Knocking on a Wide Open Door?*, CHOICE, 08.09.2019, <https://chinaobservers.eu/chinese-influence-in-bulgaria-knocking-on-a-wide-open-door/>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁴⁷ *China, Bulgaria lift ties to strategic partnership*, Xinhuanet, 04.07.2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/04/c_138196385.htm, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁴⁸ Liu Hongcai, *Bulgaria calls for cooperation with China in auto industry, telecommunications*, CGTN, 16.01.2020, <https://news.cgtn.com/news/2020-01-16/China-Bulgaria-strengthen-cooperation-in-various-industries-NiLKdXSRby/index.html>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁴⁹ Andreea Brînză, *op.cit.*
- ⁵⁰ Rumena Filipova, *op.cit.*
- ⁵¹ Andreea Brînză, *op.cit.*
- ⁵² *Turkish president concludes China visit*, 29.06.2009, <http://tr.china-embassy.org/eng/ztgx/t572762.htm>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁵³ Richard Weitz, *Turkey and China Establish Strategic Partnership*, „The Turkey Analyst”, vol. 3, no. 18, 25.10.2010, <https://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/230-turkey-and-china-establish-strategic-partnership.html>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁵⁴ *China, Turkey to establish strategic cooperative relationship*, Xinhua, 08.10.2010, https://www.chinadaily.com.cn/china/2010-10/08/content_11386689.htm, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁵⁵ Jan Gaspers, *Turkey's SCO Ambitions Challenge EU and United States*, GMF, 14.07.2017, <https://www.gmfus.org/blog/2017/07/14/turkeys-sco-ambitions-challenge-eu-and-united-states>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁵⁶ *China says Turkey President offered support over restive Xinjiang*, Reuters, 02.07.2019, <https://www.reuters.com/article/us-china-turkey/china-says-turkey-president-offered-support-over-restive-xinjiang-idUSKCN1TX1L7>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁵⁷ Catherine Wong, *China calls on Turkey to halt military incursion in Syria and 'return to right track'*, South China Morning Post, 15.10.2019, <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3033066/china-calls-turkey-halt-military-incursion-syria-and-return>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁵⁸ *Economic Watch: Turkey-China commerce moves forward despite pandemic*, Xinhua, 12.05.2021, http://www.xinhuanet.com/english/2021-05/12/c_139941399.htm, accesat la data de 20.05.2021.
- ⁵⁹ Greg Knowler, *China port giants pour \$1 billion into Turkish terminal*, JOC, 17.09.2015, https://www.joc.com/port-news/china-port-giants-pour-1-billion-turkish-terminal_20150917.html, accesat la data de 20.05.2021.
- ⁶⁰ *China's Largest Investment In Turkey*, 30.09.2019, <https://www.imtilak.net/en/articles/chinese-investments-in-turkey>, accesat la data de 20.05.2021.
- ⁶¹ Ilan Berman, *Erdogan's Chinese Gamble: Turkish President Recep Tayyip Erdogan is betting big on China*, The Diplomat, 04.10.2019, <https://thediplomat.com/2019/10/erdogans-chinese-gamble/>, accesat la data de 20.05.2021.
- ⁶² Acronim *Al Adalet ve Kalkınma Partisi – Partidul Justiției și Dezvoltării*.
- ⁶³ George Marshall Lerner, *China to the Rescue in Turkey?*, The Diplomat, 03.07.2020, <https://thediplomat.com/2020/07/china-to-the-rescue-in-turkey/>, accesat la data de 20.05.2021.
- ⁶⁴ *China's Largest Investment In Turkey*, *op.cit.*
- ⁶⁵ Richard Weitz, *op.cit.*
- ⁶⁶ Paul Iddon, *How China is heavily contributing to Middle East drone and missile proliferation*, The New Arab, 04.07.2019, <https://english.alaraby.co.uk/analysis/china-heavily-contributing-middle-east-drone-proliferation>, accesat la data de 20.05.2021.
- ⁶⁷ Liu Xuanzun, *Intl interest in China's FC-31 stealth fighter jet grows*, Global Times, 11.06.2019, <https://www.globaltimes.cn/content/1153844.shtml>, accesat la data de 20.05.2021.
- ⁶⁸ *Ukrainian Motor Sich to Sell 50% Stake to Turkish Firm*, *op.cit.*

- ⁶⁹ Alba Iulia Catrinel Popescu, *Analize incomode*, Editura Militară, București, 2020, p.62.
- ⁷⁰ https://www.beltroad-initiative.com/wp-content/uploads/2018/05/World-Map-Basis_sRGB.jpg, accesat la data de 05.05.2020.
- ⁷¹ Lucy Hornby, Richard Milne, James Wilson, *Chinese group General Nice takes over Greenland mine*, Financial Times, <https://www.ft.com/content/22842e82-9979-11e4-a3d7-00144feabdc0>, accesat la data de 01.10.2016
- ⁷² Doctrina militară rusă a dezinformării și intoxicării informative a adversarului.
- ⁷³ Organizație a puterilor emergente al cărei nume reprezintă acronimul inițialelor statelor membre: Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud.
- ⁷⁴ Alba Iulia Catrinel Popescu, *op.cit.*, p. 253
- ⁷⁵ Kvantor V., *The World Trends Toward De-Dollarization*, 05.09.2018, <https://medium.com/@kvantorcom/the-world-trends-toward-de-dollarization-d282fc97fb8f>, accesat la data de 05.05.2020.
- ⁷⁶ Alba Iulia Catrinel Popescu, *Geopolitică și pandemie*, Editura Top Form, București, 2020, pp.80-84.
- ⁷⁷ Andrei Popescu, *China trimite fregate în Marea Neagră*, Epoch Times, 07.05.2015, <https://epochtimes-romania.com/news/china-trimite-fregate-in-marea-neagra---233169> accesat la data de 05.05.2020.
- ⁷⁸ Vezi Alba Iulia Catrinel Popescu, *Jucătorul din umbră – Caracterul pivotal al Africii Subsahariene și implicațiile acestuia asupra securității euro-atlantice*, Editura Militară, București, 2017.
- ⁷⁹ *Canalul Dunăre - Siret - Marea Nordului*, 08.08.2015, <http://politici.weebly.com/transporturi/canalul-dunare-siret-marea-nordului>, accesat la data de 05.05.2020.
- ⁸⁰ *Bulgarian Head of State: Bulgaria Can Deepen its Strategic Partnership with Russia in the Field of Energy*, 04.03.2019, *novinite.com*, <https://www.novinite.com/articles/195563/Bulgarian+Head+of+State%3A+Bulgaria+Can+Deepen+its+Strategic+Partnership+with+Russia+in+the+Field+of+Energy>, accesat la data de 01.05.2021.
- ⁸¹ Xue Qing, *How China is losing Europe*, The Diplomat, 25.05.2021, <https://thediplomat.com/2021/05/how-china-is-losing-europe/>, accesat la data de 01.05.2021.

INTEGRAREA EURO-ATLANTICĂ A BALCANILOR DE VEST: UN IMPERATIV GEOSTRATEGIC PENTRU STABILITATEA REGIONALĂ ȘI CONTINENTALĂ

Florin-Vasile GROZA*

Abstract

After three decades from the mixed process (peaceful/violent) of Yugoslav disintegration, the tectonic tensions between the successor states sends a clear geopolitical message: Yugoslav heritage seems to be an unfinished business. Fragmented and in a continuous competition for local political reasons, countries from Western Balkans are still trying, individually, to define and refine a strategy that would, potentially, shape a European and North Atlantic future for their citizens.

Unfortunately, the history and geography of the region, still play an important role in the process of Euro-Atlantic integration. But there is also another major factor that inhibits the process: that is the perception of majority of the Europeans that regard the Balkans as a volatile, violent and vile area, which should be kept at the door of European Union. And that is one of the basic reasons that after almost two decades, Brussels made little steps toward creating a tailored strategy to integrate Western Balkans. On the other hand, NATO was more successful in developing an integratory process. After years of struggle, Croatia, Albania, Montenegro and North Macedonia became full members of the Alliance, marking a corner stone for the stability of the region. But with Skopje becoming the latest member, NATO project also seemed to come to a halt.

The actual geopolitical context is foggy, unpredictable because, even before the Covid 19 pandemic, the Euro-Atlantic project for the Western Balkans seemed to enter in a stagnant, visionless period. And this perception developed fast in the new intense global competitive environment, where the supremacy of the Western societal model it is being challenged by the expansive (mainly in terms of political, cultural and economic influence), ambitious and authoritarian regimes like those from China and Russian Federation. The challenge, developed in a non-violent but aggressive manner, is part of a strategic global chess game that aims to undermine the unity among Western power brokers, to counter their political and economic model of shaping the world. And the Western Balkans are on the board.

Today, more than ever, it is up to NATO and European Union to take advantage of a geostrategic momentum in order to bring the region within the borders of Euro-Atlantic infrastructure before others, which are keener, to put a firm step in the geopolitical backdoor of Europe causing long term serious risks.

Keywords: *Western Balkans, balkanism, conflict, European Union, NATO, redrawing borders, regional risks, integration process.*

Motto: *“Ciondănelile (...) fără de măsură din politicile Balcanilor, complet de neînțeles pentru cititorul occidental, sunt în continuare vitale pentru pacea europeană și poate chiar și pentru cea mondială.”*

John Gunther (Inside Europe – 1940)

Balkanii între „tiranii istoriei și dictatura geografiei”

Motto: *„Oamenii își fac propria istorie (...) deoarece atât entitățile geografice, cât și cele culturale – ca să nu mai amintim de cele istorice – (...) sunt creația omului.”¹*

Evaluarea, din perspectivă geopolitică, a abordărilor recente ale principalilor actori occidentali cu privire la chestiunea Balcanilor de Vest relevă tendința generării unor strategii diametral opuse de implementare a proiectului integrator. Pe de o parte, Franța care, prin vocea

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

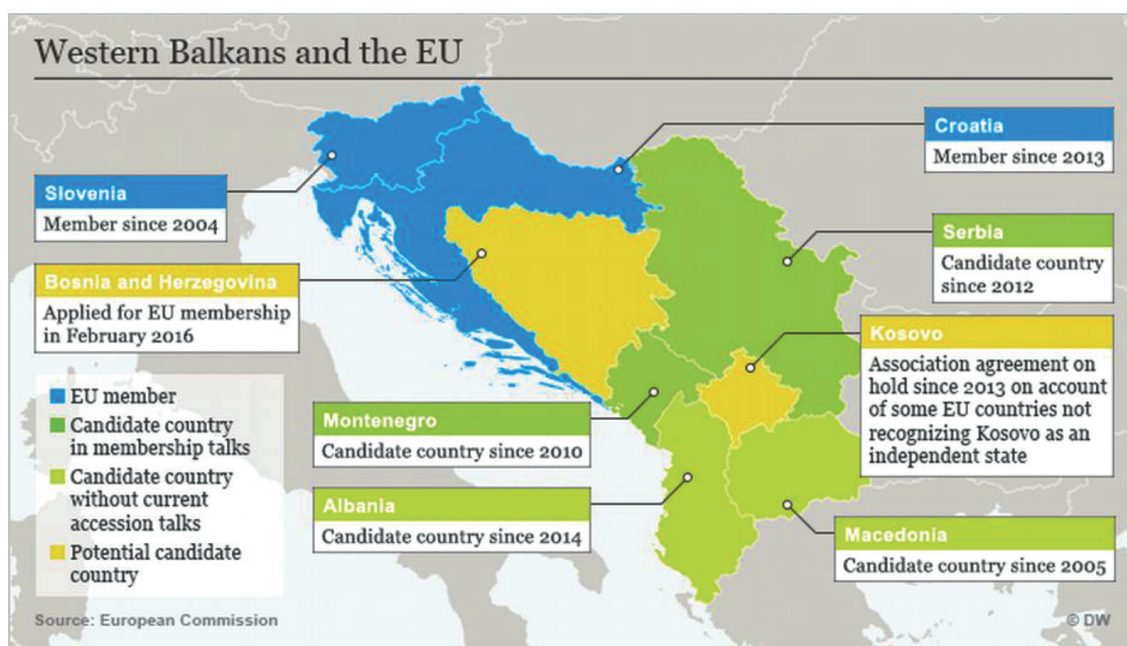

președintelui Emmanuel Macron, solicită o temporizare a procesului de aderare a statelor balcanice la Uniunea Europeană, până la momentul îndeplinirii standardelor specifice, interval care ar trebui valorificat atât de Bruxelles pentru reformarea propriilor instituții, cât și de statele candidate pentru soluționarea unor probleme bilaterale/multilaterale, cu impact local și regional. De cealaltă parte se situează Germania, cancelarul Angela Merkel fiind cel mai relevant lider european care a susținut constant necesitatea accelerării procesului de aderare a statelor din Balcanii de Vest. În această logică geopolitică se înscriu inițiativele Germaniei de coagulare și articulare a unor proiecte dedicate spațiului balcanic (cel mai important fiind „Berlin Process”, lansat în anul 2014), precum și frecvențele luări de poziție prin care Angela Merkel, dar și alți oficiali germani, au evidențiat interesul strategic reciproc în finalizarea rapidă a procesului de aderare a statelor balcanice la Uniunea Europeană, concomitent sau consecutiv cu integrarea în Alianța Nord-Atlantică.

Din această perspectivă, în cea mai recentă declarație pe subiect (iulie 2021), cancelarul german a subliniat că primirea în Uniune a celor șase state balcanice este necesară „din motive geostrategice (...), fiind în interesul Uniunii Europene să avanseze în procesul integrator”.

În același context, Angela Merkel a menționat că regiunea este încă „în lumină și umbră”, sintetizând, probabil într-o manieră involuntară, perspectiva istorică preconcepută a lumii occidentale asupra Balcanilor, care pare a fi încă de maximă actualitate. Sintagma utilizată de oficialul german, coroborată cu argumentele invocate de către președintele francez pentru blocarea, în 2018, a deschiderii dialogului dintre Bruxelles, Skopje și Tirana, relevă o revenire și o consolidare, în context perceptiv, a stereotipiilor imagologice atribuite într-o manieră superficială unui spațiu care, prin poziționare dar și prin dinamica culturală și politică (evident decalată temporal), aparține Europei. Situația relevă perpetuarea în mediile politic, academic și securitar din marile capitale europene a unor repere ideologice subiective/eronate, structurate la final de sec. XIX și început de sec. XX, care ar necesita în noul context geopolitic o reevaluare profundă.

De altfel, în decursul a peste două secole, Occidentul a încercat să rafineze specificitatea istorică și culturală din peninsula balcanică prin prisma sentimentelor generate de percepțiile circumscrise acestui spațiu, accentuând elementele cu nuanțe exotice, proces care a structurat un termen cu puternice conotații peiorative. Acest termen subsumează prioritar componentele structurii psiho-comportamentale

Harta cu situația procesului de aderare la UE a statelor din Balcanii de Vest

a indivizilor care formează multitudinea de comunități răspândite în arealul peninsular destul de fluid din perspectiva reperelor geografice. Astfel, „*balcanic*” este, în general, un individ conflictual, conservator, predispus să înșele, să exagereze și să nu prezinte încredere.

La final de sec. XIX și început de sec. XX acest stereotip individual, extrapolat la scară comunitară/regională, a fost invocat în Occident doar într-o manieră marginală, care friza exotismul. Ulterior, cele două conflicte balcanice și asasinarea (iunie 1914) la Sarajevo a moștenitorului coroanei Imperiului austro-ungar, Franz Ferdinand, eveniment care a amorțat prima conflagrație mondială, au contribuit la revirimentul în cultura occidentală a termenului de „*balcanic*”, căruia i-au fost atașate exclusiv conotații specifice violenței extreme. Evident că la momentul izbucnirii (finele sec. XX și începutul sec. XXI) conflictelor care au marcat criza și dezintegrarea Iugoslaviei, specificul violent/agresiv/sângeros al conceptului ideologic-identitar regional sus-menționat a fost puternic alimentat și de rapoartele diplomaților, analizele experților și reportajele jurnaliștilor dislocați în zonă. Practic, în majoritatea lucrărilor circumscrise spațiului balcanic, acest termen este sinonim cu războiul, tensiunile interconfesionale și interetnice, sărăcie, tribalism etc.

Sinteza conceptelor vehiculate în descrierea dinamicii respectivelor conflicte relevă un veritabil stigmat geopolitic care definește în continuare Balcanii - *un spațiu volatil, cu un amestec rar întâlnit de naționalități, unde granița dintre erou național și criminal de război rămâne, adeseori, insesizabilă*.²

Evident că mare parte din caracteristicile structurale ale termenului de „*balcanic*” au fost alocate de către Occident în baza experiențelor directe, interferențelor dintre cele două Europe. Dar concluziile stigmatizante politic și cultural pentru această regiune sud-europeană au fost rezultatul unei gândiri reflexive și nu analitice. Occidentul nu a înțeles că aceste specificități ale Balcanilor se datorează permanentei alternări între tirania exercitată de istorie asupra popoarelor din regiune, nevoite să supraviețuiască ocupațiilor

successive și influențelor agresive a cinci mari imperii, și dictatura geografiei, care a forțat conviețuirea – marcată de frecvente confruntări - într-o strânsă interdependență a unui conglomerat extrem de divers de etnii³.

În contextul actual, neglijarea/necunoașterea acestor aspecte, concomitent cu asumarea unor etichete de tipul „*balcanic/balcanism/balcanizare*” cu profunde conotații peiorative, atribuite prin cantonarea geografică a unor caracteristici repudiate de civilizația occidentală, este un proces riscant care nu pare a ține cont de faptul că acest teritoriu a fost, pe parcursul milenarei istorii, „*un permanent câmp de înfruntare, un spațiu de control politic*”. Sintagma reflectă un mod agresiv de manifestare a relațiilor dintre actorii dominanți și cei dominați, care și-au disputat regiunea din antichitatea traco-elenistică și până în prezent⁴.

Actualitatea sintagmei sus-menționate este dată de anvergura proiectelor de nivel strategic în domeniile politic, economic și cultural, dezvoltate de jucători globali și regionali: UE, SUA, China, F.Rusă, Turcia etc., proiecte care se circumscriu și se intersectează pe spațiul balcanic. Convergența în această zonă, de dimensiuni reduse la scară globală, a intereselor competitive a respectivilor actori imprimă Balcanilor o dinamică cu un puternic potențial conflictual. Din această perspectivă, pentru Uniunea Europeană tensiunile dintre statele din Balcanii de Vest reprezintă, în primul rând, *indiciul unor probleme moderne și europene nerezolvate, o expresie dramatică și ultimativă, influențând viitorul Europei și guvernarea ei, încă o dată pusă în fața dilemei păcii sau războiului*⁵.

Contextul geopolitic actual, de restructurare majoră a infrastructurii globale de putere, generează o fereastră unică de oportunitate, un moment optim pentru Bruxelles și Washington să-și coordoneze eforturile în vederea finalizării, într-un interval relativ scurt, a proiectului integrator. În caz contrar, pe fondul multiplelor provocări globale și regionale, eticheta de *balcanic* va fi invocată pentru expedierea procesului de aderare/integrare la finalul agendei strategice a celor doi vectori cu potențial stabilizator ai regiunii, Uniunea Europeană, respectiv Alianța Nord-Atlantică.

Redesenarea granițelor – soluție pacificatoare sau sursă pentru un nou conflict regional

Motto: „Nepotrivirea dintre granițele statale și cele naționale reprezintă o caracteristică a regiunii⁶”

Dificultățile uriașe de ordin sanitar, economic și social generate de pandemia de Covid-19 au avut, pentru scurtă durată, un efect de atenuare a tensiunilor care s-au acumulat în tectonica Balcanilor de Vest în ultimele două decenii. Pentru aproximativ un an și jumătate, în acest spațiu definit de o constantă volatilitate geopolitică, principalele provocări au fost generate de identificarea unor soluții care să atenueze criza sanitară și să tempereze involuția socio-economică.

Cu toate aceste impedimente, procesul lent de revenire la logica funcțională ante-pandemică, de natură conflictuală moderată, a fost accelerat de apariția (aprilie 2021) în cotidianul sloven *Necenzurirano* a unui articol intitulat „*Balcanii de Vest – calea spre înainte*”. Publicația indica drept sursă experți guvernamentali sloveni, implicați în procesul de planificare a agendei Ljubljanei pe perioada asumării președinției rotative a Consiliului UE.

Ulterior, documentului i-au fost alocate și alte potențiale surse, de la un ambițios plan diplomatic comun franco-german, menit să ofere o soluție pentru deblocarea proiectului politic regional, și până la relansarea conceptului de „Serbia Mare” de către președintele/autoritățile sârbe.

Într-o primă fază, textul neasumat dar necontestat de oficialii sloveni sau europeni, a fost preluat de o serie de platforme media cu acoperire globală, după care s-a difuzat și în mediul jurnalistic balcanic, generând reacții puternice în tot spectrul politico-militar regional.

Ineditul acestui document este dat de faptul că autorul/autorii propun un proiect de reconfigurare majoră a arhitecturii statale din spațiul balcanic, elementul central al acestui demers fiind redesenarea granițelor într-o manieră radicală, astfel încât acestea să se suprapună cu cele ale națiunilor din regiune.

Evaluarea preliminară, strict tehnică, a documentului, relevă un text structurat în trei paragrafe: 1) situația, 2) soluția și 3) pașii de urmat/procedura.

În primul paragraf este realizată o succintă analiză a contextului geopolitic recent din Balcanii de Vest, care indică drept cauză pentru conflictele sângeroase înregistrate pe teritoriul fostei Iugoslavii „*nerezolvarea problemelor naționale ale sârbilor, albanezilor și croaților*”. În subsidiar, textul subliniază faptul că situația în regiune este una volatilă, fenomen de care a profitat preponderent Turcia pentru a-și consolida influența în state precum Bosnia și Herțegovina sau Macedonia de Nord.

În consecință, soluția salvatoare pentru problema istorică și geopolitică identificată este redesenarea granițelor statelor din regiune astfel

încât noile entități să includă, într-o manieră cât mai comprehensivă, cele trei națiuni sus-menționate. Astfel, varianta de stabilizare a zonei propune o serie de realocări teritoriale: mare parte din Kosovo, cea locuită majoritar de etnici albanezi este alipită la Albania. Tot la Albania este atașată și partea vestică a Macedoniei de Nord, locuită de comunități mari (60-70%) și foarte mari (peste 90%) de etnici albanezi.

Regiunea de nord a Kosovo, populată predominant cu etnici sârbi, intră în componența Serbiei. De asemenea, tot în structura teritorială administrată de Belgrad intră și Republica Srpska, entitate aflată în prezent în componența Bosniei și Herțegovina.

Concomitent, cantoanele locuite de etnici croați din Bosnia și Herțegovina au două variante de funcționare politico-administrativă: (1) integrarea în Croația sau (2) obținerea unui statut autonom pe modelul Tirolului de Sud.

Deși mult diminuată ca suprafață, Bosnia și Herțegovina devine o entitate compactă și uniformă din punct de vedere etnic cu o populație majoritar musulmană, aspect ce ar facilita dezvoltarea unei infrastructuri statale funcționale.

Pentru implementarea acestui plan, în paragraful final este prezentată succint o strategie etapizată care presupune: (1) negocieri între actorii regionali - demers relativ facil în contextul în care guvernele Serbiei, Albaniei și Croației au un grad mare de stabilitate; (2) obținerea sprijinului actorilor globali și regionali, un deziderat ușor de atins dacă soluția este agreată de cele trei capitale balcanice și are drept consecință stabilitatea regiunii; (3) o intensă campanie de comunicare, menită să structureze o opinie regională favorabilă proiectului; (4) încadrarea proiectului în canoanele dreptului internațional, prin semnarea unor acorduri/tratate bi și multilaterale care să ofere pârghiile juridice necesare soluționării posibilelor diferende, concomitent cu oferirea unui fundament solid demersurilor de integrare a noilor entități în structurile internaționale.

Reacțiile regionale și internaționale generate de acest document, a cărui proprietate și autenticitate au fost declinate în cele din urmă

atât de Slovenia, cât și de Uniunea Europeană, au avut câteva consecințe extrem de relevante: au readus în atenția Occidentului necesitatea identificării unei soluții, respectiv asumării unor responsabilități clare pentru rezolvarea „*chestiunii balcanice*”; au reiterat fragilitatea echilibrului regional și potențialul exploziv al Balcanilor de Vest; au relevat interesele/proiectele majore ale unor actori globali și regionali precum China, F.Rusă, Turcia, statele arabe pentru această zonă.

Pe de altă parte, deși negată și contestată de către oficialii europeni și americani, această ipoteză a reconfigurării granițelor în interiorul Balcanilor nu are un caracter de noutate.

În cursul unei întâlniri (5 martie 2021) la Sarajevo, dintre președintele sloven, Borut Pahor, și membrii președinției tripartite a Bosniei și Herțegovinei, oficialul de la Ljubljana ar fi întrebat omologii bosniaci dacă „*o separare pașnică*” a statului rezultat în urma Acordului de la Dayton ar putea fi o opțiune pentru rezolvarea unuia dintre cele mai complicate dosare geopolitice ale Balcanilor de Vest. Realitatea acestui demers a fost confirmată de membrul croat al președinției tripartite bosniace, Zeljko Komsic, precum și de un comunicat ulterior al președinției slovene, potrivit căruia abordarea sus-menționatei ipoteze de către Borut Pahor a fost consecința „*preocupării acestuia cu privire la posibilitatea vehiculării unor astfel de idei*” în regiune.

Un scenariu similar a fost semnalat în septembrie 2018, când mass-media internațională și regionale au prezentat un posibil acord între Belgrad și Priștina, prin care cele două capitale puneau capăt unui diferend care bloca de aproape 13 ani procesul de integrare europeană a ambelor entități. Astfel, în urma unor întâlniri succesive între președinții Serbiei, Aleksandar Vucic, și Kosovo, Hasim Thaci, mediate de Washington, a fost lansată ipoteza realizării unui schimb de teritorii între Serbia și Kosovo. Zonele vizate erau Valea Preșevo (Serbia), cu populație majoritar albaneză, și teritoriul de la N de râul Ibar (Kosovo), unde sârbii sunt elementul etnic majoritar.

La momentul respectiv administrația americană nu și-a asumat susținerea acestui

proiect, însă oficiali și foști oficiali de top ai echipei președintelui (atunci în exercițiu) Donald Trump au avut puncte de vedere echivoce. Este cazul fostului consilier pe probleme de securitate națională, John Bolton, care a menționat că Statele Unite nu vor sta în calea unui astfel de proiect, dacă acesta va avea ca rezultat recunoașterea reciprocă a celor două state.

Evoluțiile ulterioare ale situației politice regionale și internaționale, respectiv (a) opoziția fermă a Uniunii Europene, (b) pierderea alegerilor de către președintele Donald Trump (noiembrie 2020), (c) demisia (noiembrie 2020) lui Hasim Thaci din funcția de președinte al Kosovo, după punerea sa sub acuzare pentru crime de război și crime împotriva umanității, decizie confirmată de un judecător al Camerei Speciale pentru Kosovo, din cadrul Curții Internaționale de la Haga, (d) criza sanitară generată de Covid-19, au scos din agenda publică subiectul stabilizării Balcanilor prin schimburi de teritorii și reconfigurări ale frontierelor recunoscute internațional.

Și iată că, la aproape trei ani, subiectul reapare în atenția publică într-o variantă mult mai amplă, care nu vizează doar doi dintre actorii regionali, Serbia și Kosovo, ci toată regiunea Balcanilor de Vest.

La o primă evaluare, deși negată, proiectul schimbului de teritorii dintre Serbia și Kosovo, respectiv cel referitor la o nouă împărțire a regiunii pe criteriul liniilor de demarcație inter-etnice, nu fac decât să releve două aspecte

majore: (1) perpetuarea unui fenomen regional, generic denumit **sindromul iugoslav** care, *din 1992, înseamnă redesenarea hărții politice a ex-Iugoslaviei prin mijloace violente*⁷ și (2) existența unor dosare geopolitice complexe ale Balcanilor de Vest, care, nerezolvate într-o manieră accelerată, pot duce la reapariția violențelor interetnice și chiar a unor conflicte în regiune.

Simbioza dintre cele două repere este evidentă. Păstrând tenta medicală a primei referințe, se poate afirma că Balcanii sunt un „organ” bolnav, care afectează starea de sănătate a organismului european. În consecință, responsabilitatea asigurării unui tratament adecvat pentru această regiune revine prioritar Europei. Dar acest lucru trebuie să se realizeze în baza unei „anamneze” detaliate, în urma căreia să fie identificate cauzele și înțelese simptomele problemelor care au afectat și continuă să afecteze acest spațiu european.

Din punct de vedere geopolitic „anamneza” suferinței Balcanilor de Vest trebuie să plece de la **dosarele cronice, nerezolvate** ale regiunii, precum:

1. Serbia – Kosovo

Ieșirea de pe scena politică internațională a foștilor președinți americani, Donald Trump, respectiv kosovar, Hasim Thaci, precum și retragerea cancelarului german, Angela Merkel, au un impact major în dinamica dialogului Priștina-Belgrad. În prezent negocierile dintre cele două entități sunt într-o fază care poate fi denumită generic, apelând din nou la terminologia medicală, „de platou”.

Președintele sârb Aleksandar Vucic, singurul rămas în funcție din infrastructura trilaterală care a derulat negocierile, a intrat într-un proces de consolidare a imaginii de lider regional. Oficialul sârb este într-o poziție privilegiată, fiind depozitarul celei mai complexe expertize în dosarul negocierilor dintre Priștina și Belgrad. În lipsa unei strategii coerente din partea UE și SUA, care să stimuleze reluarea dialogului sârbo-kosovar, Aleksandar Vucic valorifică această perioadă în direcția structurării unei poziții de *power broker* regional, menită să-i consolideze portofoliul de negociere la momentul reluării discuțiilor cu Priștina, Bruxelles și Washington.

Cu o majoritate politică solidă în legislativul de la Belgrad, președintele sârb alocă timp și energie pentru dinamizarea agendei internaționale, aspect confirmat de nivelul și frecvența vizitelor externe avute în acest an:

- februarie – întâlnire la Paris cu președintele francez, Emmanuel Macron;
- aprilie – întâlnire la Bruxelles cu președintele Comisiei Europene, Ursula von der Leyen; întâlnire la Belgrad cu ministrul de Externe al Germaniei, Heiko Maas;
- mai – participarea la summit-ul Balcanilor de Vest, organizat la Ljubljana etc.

Consolidarea anvergurii regionale i-a permis președintelui sârb să exprime foarte sintetic, în cadrul dialogului cu ministrul german de Externe, strategia de negociere a Belgradului pe relația cu Priștina și capitalele occidentale implicate în proces: „*Nu recunoaștem Kosovo, dar suntem gata să discutăm despre viitorul întregii regiuni într-o manieră serioasă și responsabilă.*”

Declarația a generat reacția autorităților de la Priștina care l-au acuzat pe oficialul sârb că această poziție nu contribuie la identificarea unei soluții sau la detensionarea relațiilor dintre Serbia și Kosovo.

Războiul declarațiilor a continuat și cu prilejul ultimei întâlniri (iulie 2021) de la Bruxelles dintre cei doi lideri. Ambele părți s-au acuzat de lipsă de disponibilitate în generarea unui dialog constructiv și au anunțat că discuțiile s-au finalizat fără realizarea unui minim progres. Acest aspect relevă, din nou, capacitatea redusă de gestionare de către instituțiile europene a dosarului sârbo-kosovar.

2. Bosnia și Herțegovina

Rezultat în urma Acordului de la Dayton (1995), care a pus capăt unuia dintre cele mai sângeroase conflicte din spațiul ex-iugoslav, statul bosniac înregistrează în continuare disfuncții majore în articularea unor politici interne și internaționale unitare și coerente. Percepția generală este că entitatea bosniacă, care are 5 președinți (3 la nivel central și câte unul la nivel de entități), 14 parlamente, 136 de ministere și sute de parlamentari, este o construcție fragilă, care supraviețuiește doar în baza voinței garanților internaționali.

Principala provocare internă la adresa statalității bosniace este dată de structurarea entităților constitutive prin trasarea granițelor pe liniile de demarcație interetnice și interconfesionale. În acest context, trebuie menționat că, deși oficialii de la Sarajevo au contestat proiectele succesive de redesenare a granițelor regionale în funcție de specificul etnic, Bosnia și Herțegovina este cel mai elocvent exemplu de punere în practică a acestui principiu. În subsidiar, autoritățile de la Sarajevo sunt conștiente că exercită un control limitat asupra zonelor majoritar sârbe și croate, acestea fiind de facto sub influența directă a Belgradului, respectiv Zagrebului. Această situație generează frustrare în rândul populației bosniace de religie musulmană și este un factor de natură a amplifica tensiunile interetnice, pe fondul creșterii accentuate a nemulțumirilor de ordin economic și social.

Cercetări sociologice succesive, derulate de organisme internaționale (ex. Biroul Înaltului Reprezentant, Friedrich Ebert Stiftung etc.), au relevat potențialul crescut al reizbucnirii unor conflicte interne al căror efect să fie dezintegrarea statului bosniac. Printre vectorii care pot contribui decisiv la inflamarea situației interne sunt:

- asociațiile de veterani: structurate pe criterii etnice, aceste platforme sunt vehicule extrem de utile pentru propagarea unor mesaje radicale, ușor de manipulat și cu un potențial ridicat de mobilizare în situații de criză;
- populațiile/comunitățile dislocate din zonele de baștină în urma acțiunilor de epurare etnică derulate în timpul conflictului armat dintre anii 1992-1995;

deși legislația internă, generată sub presiunea garanților internaționali, oferă cadrul juridic favorabil revenirii în zonele originare, procesul este îngreunat de diverse elemente de ordin birocratic bine gândite de administrația locală și centrală din entități;

- asociațiile victimelor de război: potențialul mobilizator și relevanța socială a acestor platforme civice au fost evidențiate în contextul determinării lui Valentin Inzko, Biroul Înaltului Reprezentant, de a impune o nouă legislație la nivel de Bosnia și Herțegovina în materie de negare a genocidului; reacția cea mai virulentă de contestare a noului cadru legislativ a venit din partea membrului sârb al președinției tripartite, Milorad Dodik, care a amenințat cu secesiunea Republicii Srpska.

În consecință, la un sfert de veac de la încheierea de jure a conflictului interetnic, situația este departe de a fi stabilă. În lipsa unei implicări mai hotărâte a organismelor internaționale, în special a UE, situația din Bosnia și Herțegovina se poate deteriora rapid, provocând un efect de domino în regiune.

3. Macedonia de Nord

Obținerea statutului de membru al Alianței Nord-Atlantice a fost o gură de oxigen pentru micul stat balcanic, care, de la obținerea (1991) independenței, și-a alocat majoritatea resurselor politice nu pentru un proces de structurare instituțională europeană, ci pentru prezervarea identității și statalității. Astfel, autoritățile de la Skopje au avut și continuă să gestioneze dosare extrem de sensibile atât în plan intern, cât și regional.

Referitor la primul aspect, volatilitatea situației interne este dată de relațiile tensionate cu minoritatea albaneză, care potrivit ultimului recensământ derulat în 2001, este într-un procent de 25,2%. Revolta populației albaneze din același an a fost la limita generării unui nou conflict civil, cu posibile reverberații regionale și internaționale. Doar intervenția salutară a SUA și a Uniunii Europene a scos Macedonia de Nord de pe traseul conflictului interetnic. Semnarea de către reprezentanții politici ai comunităților

macedoneană și albaneză a Acordului de la Ohrid a oferit premisele unei stabilități interne relative. Precaritatea acestui echilibru interetnic este relevată și în prezent de imposibilitatea organizării unui nou recensământ, demers necesar accelerării procesului de integrare europeană.

Cel mai greu dosar de politică externă, finalizat din punct de vedere tehnic/juridic, după un veritabil război politico-diplomatic cu Grecia, a fost cel referitor la identitatea macedoneană. Concret, procesul de dezintegrare al RSF Iugoslave, fenomen complex care a evoluat de la manifestări populare și decizii politice pașnice la conflicte sângeroase cu mii de victime și milioane de refugiați, a avut ca rezultat reafirmarea independenței statelor membre. Printre acestea s-a numărat și statul macedonean, entitate care a stârnit, încă de la momentul declarării independenței, reacții contradictorii în rândul vecinilor de la S - Grecia, respectiv NE – Bulgaria.

Contextul disputelor identitare cu Atena și Sofia a fost reflectat de modificările succesive ale denumirii oficiale a micului stat balcanic. Astfel, din momentul dobândirii independenței și până în prezent, entitatea statală cu capitala la Skopje a avut succesiv următoarele denumiri: Macedonia/Republica Macedonia (1991-1993), Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei/FYROM (1993-2019) și Republica Macedonia de Nord (din 2019 până în prezent). Ultima denumire este rezultatul unui compromis politico-diplomatic în urma unor negocieri de aproape trei decenii dintre Atena și Skopje cu privire la „proprietatea” denumirii de macedonean. Materializată sub forma unui acord, semnat în 2018 la Prespa, finalizarea negocierilor derulate sub auspiciile Uniunii Europene și Statelor Unite oferea perspectiva clară a integrării europene a Macedoniei de Nord.

Strategia europeană a autorităților de la Skopje a fost însă recent temperată de o activare graduală a unei retorici naționaliste a vecinului de la NE – Bulgaria. Succesiv, oficiali bulgari din întreg spectrul instituțional și politic au lansat atât către Bruxelles, cât și spre Skopje un mesaj cât se poate de neechivoc: Bulgaria va utiliza dreptul de veto pentru a bloca accesul Macedoniei de

Nord în Uniunea Europeană. Depășirea acestui impediment geopolitic este condiționată de Sofia de recunoașterea de către autoritățile de la Skopje a „rădăcinilor” bulgărești ale majorității populației din Macedonia de Nord.

Dinamica actuală a relațiilor dintre cele două capitale balcanice solicită în termeni lipsiți de echivoc mediarea Bruxelles-ului. În caz contrar, reziliența comunității macedonene, pusă deja la încercare în perioada lungului conflict diplomatic cu Grecia, respectiv a tensiunilor interetnice cu minoritatea albaneză, ar putea resimți o erodare rapidă, cu consecințe imprevizibile.

4. Muntenegru

Similar Macedoniei de Nord, micul stat balcanic se confruntă cu o intensificare a retoricii naționaliste la nivelul societății muntenegrene. Consecințele socio-economice negative ale pandemiei de Covid-19, coroborate cu o intensificare a strategiilor manipulative în mediul on-line generate și gestionate de actori neasumați statal (dar care servesc clar intereselor disruptive ale F.Ruse), se constituie în ingredientele unui veritabil cocktail Molotov care poate aprinde flacăra conflictului între etniile conlocuitoare (muntenegreni 45%, sârbi 29%, bosniaci 11% și albanezi 5%). Creșterea nivelului de pauperizare a populației și intensul conflict politic dintre partidele de la guvernare și formațiunea fostului premier/președinte Milo Djukanovic favorizează apariția unor curente extremist-naționaliste atât în rândul populației majoritare, care revendică etnonimul de muntenegrean, cât și în rândul a două minorități naționale: sârbă și albaneză.

Relevante pentru această tendință sunt concluziile unor studii centrate pe limbajul de ură în mediul on-line. Un exemplu în acest sens a fost furnizat de o analiză efectuată de Balkan Investigative Network (BIRN) cu privire la frecvența utilizării unor termeni-markeri ai tendințelor de radicalizare a discursului de tipul hate-speech la adresa etniilor conlocuitoare din Muntenegru. Studiul derulat în perioada 01.11.2019 – 19.07.2021 a vizat frecvența unor termeni precum *komitas* și *litijasi*. Termenii sunt extrem de relevanți pentru definirea amplitudinii și specificului liniei de fractură din interiorul

societății muntenegrene. Astfel, *komitas* sunt membri ai comunității etnicilor muntengreni care contestă conceptul similitudinilor/identității dintre națiunea muntengreană și cea sârbă, militând pentru specificitatea identității muntenegrene, iar *litijasi* sunt susținătorii Bisericii ortodoxe sârbe din Muntenegru, care militează pentru realipirea Muntenegrului la Serbia. Studiul arată că, dacă în 2019 termenul de *Komitas* a apărut de 20 de ori în mediul on-line, în 2020 a fost semnalat de 830 de ori și de nu mai puțin de 1104 ori în primul semestru al anului 2021⁸.

Tendința de radicalizare din societatea muntenegreană a fost remarcată și de către forurile europene, în speță Consiliul Europei, care în urma evaluării unui raport referitor la maniera de implementare în Muntenegru a Convenției pentru Protecția Minorităților Naționale, a menționat că „*diviziunile dintre comunități se accentuează și devin tot mai vizibile*”.

O poziție similară se regăsește și în raportul pe anul 2020 al Comisiei Europene cu privire la progresele înregistrate de către Muntenegru în procesul de adoptare a aquis-ului comunitar. Instituția europeană solicită autorităților de la Podgorica să „*rămână vigilente pentru a preveni divizarea societății muntenegrene de-a lungul unor falii etnice și religioase*”.

Concluzii

Complexitatea dosarelor nerezolvate din regiunea balcanică reprezintă o provocare majoră atât pentru Uniunea Europeană, cât și pentru Alianța Nord-Atlantică. Însă, pe termen mediu, singura opțiune viabilă pentru stabilitatea continentului european și a spațiului occidental este implementarea de către cei doi actori a unei strategii sincrone ambivalente politico-economice și militare care să faciliteze finalizarea rapidă a procesului de integrare în infrastructura europeană și nord-atlantică a statelor din Balcanii de Vest.

Imperativul unui astfel de demers este relevat succint de câteva dintre proiectele de succes derulate de către China și Federația Rusă, principalii competitori ai Bruxelles-ului și Washington-ului în spațiul balcanic.

Moscova și-a manifestat interesul pentru consolidarea prezenței prin amplificarea proiectelor pe domeniul militar și economic. Doar pe componenta militară, relația specială dintre Belgrad și Moscova s-a materializat în achiziționarea de către Serbia a sistemului combinat de rachete sol-aer Pantsir S1, respectiv primirea, în baza unor donații, de avioane MiG 29, tancuri și vehicule de luptă. Subsecvent, în cursul anului 2021 sunt planificate peste 90 de exerciții și aplicații comune. În aceeași logică, a intensificării prezenței în Balcani, se multiplică activitățile comune pe platforma oferită de Centrul sârbo-rus pentru misiuni umanitare de la Niș, respectiv deschiderea de către ministerul rus al Apărării a unui birou de legătură la Belgrad.

O altă prezență activă în domeniul militar, economic și cultural este China. Similar strategiei ruse de utilizare a Belgradului ca poartă de acces în spațiul balcanic, Beijingul acordă o atenție deosebită dezvoltării relațiilor cu Serbia. Un exemplu în acest sens este furnizarea, în condiții financiare avantajoase pentru statul sârb, a unor echipamente militare performante: drone militare CH-92A și sistemul antiaerian FK-3.

Pe de altă parte, puterea economică a Beijingului se reflectă și în proiectarea într-o manieră agresivă a intereselor strategice în zona Balcanilor, prin:

- dezvoltarea unor proiecte de infrastructură strategică – autostrada Bar – Boljare din Muntenegru, podul Peljesac din Croația, calea ferată de mare viteză Belgrad-Budapesta, autostrada Belgrad – Cacak etc.;
- achiziționarea unor zone de exploatare a resurselor minerale (mina de cupru Zijin Bor – cea mai mare din SE Europei);

- dezvoltarea infrastructurii de comunicații 5 G în Serbia.

Evident că dinamica relațiilor dintre statele din Balcanii de Vest și China, respectiv Federația Rusă, este mult mai amplă, însă enumerarea succintă a câtorva dintre elementele acestei cooperări este de natură a releva provocările pe care Uniunea Europeană și NATO trebuie să și le asume într-o manieră mult mai aplicată. În caz contrar, consolidarea prezenței celor doi competitori în spațiul balcanic va genera riscuri securitare și dificultăți majore fie în perioada procesului de aderare, fie ulterior integrării regiunii în infrastructura europeană și nord-atlantică.

Bibliografie:

1. BIACHINI, Stefano - *Problema iugoslavă*, Editura BIC ALL, Timișoara, 2003;
2. CAIN, Daniel – *Diplomați și diplomație în Sud-Estul european. Relațiile româno-bulgare la 1900*, Editura Academiei Române, București 2012;
3. HLIHOR, Constantin, *Istorie și geopolitică în Europa secolului XX. Considerații teoretice și metodologice*, Editura RAO, București, 2001;
4. IONESCU, Mihail E., *Kosovo sau întoarcerea în trecut*, Curentul din 29 martie 1998;
5. JOVANOVIĆ, Jelena, *Call to lynch – the war of words threatening Montenegro's delicate balance*, disponibil la www.balkaninsight.com, august 2021;
6. PREVELAKIS, Georgios, *Balcanii – cultură și geopolitică*, Editura Corint, 2001;
7. SAID, Edward, *Orientalism*, Timișoara, Editura Amarcord, 2001;
8. WACHTEL, Andrew Baruch, *Balcanii – O istorie despre diversitate și armonie*, Editura Corint, București, 2016.

¹ Edward Said, *Orientalism*, Timișoara, Editura Amarcord, 2001.

² Daniel Cain, *Diplomați și diplomație în Sud-Estul european. Relațiile româno-bulgare la 1900*, Editura Academiei Române, București, 2012 .

³ Georgios Prevelakis, *Balcanii – cultură și geopolitică*, Editura Corint, 2001.

⁴ Constantin Hlihor, *Istorie și geopolitică în Europa secolului XX. Considerații teoretice și metodologice*, Editura RAO, București, 2001.

⁵ Stefano Biachini, *Problema iugoslavă*, Editura BIC ALL, Timișoara, 2003.

⁶ Andrew Baruch Wachtel, *Balcanii – O istorie despre diversitate și armonie*, Editura Corint, București, 2016.

⁷ Mihail E. Ionescu, *Kosovo sau întoarcerea în trecut*, Curentul din 29 martie 1998.

⁸ Jelena Jovanovic, *Call to lynch – the war of words threatening Montenegro's delicate balance*, disponibil la www.balkaninsight.com, august 2021.

SERVICIILE DE INFORMAȚII ȘI CONSOLIDAREA CULTURII DE SECURITATE ÎN ROMÂNIA

Tiberiu TĂNASE*

Abstract

Since the Modern Age, information, as a necessary tool to ensure state security has become indispensable in the strategic decision-making process. At the same time, the processes of collecting, verifying, analyzing and processing this type of information are intrinsically related to the institution of intelligence services. In this context, it can be said that intelligence services are key structures in any state, given that they provide four key functions: to warn of threats and "strategic surprises"; to support political, military and economic decision-makers in making the most appropriate decisions; to ensure the expertise from the perspective of the information specialist; to maintain the secrecy of the information, sources, means and methods used in the current activity.

The present study aims to highlight the way in which the institutions of the national security system are, through the security culture, the promoter of a true partnership with the Romanian society, a vital partnership for ensuring national security at the beginning of the 21st century.

This is possible because the culture of security plays an important role in making the population aware of the dangers that can divert the normal evolution of the state, encouraging responsible and appropriate behavior in crisis situations. An advantage in this sense is given by the fact that, like civic culture and political culture, security culture is a mass culture, which has messages with a wide impact in society, both at the level of individuals and public or private institutions.

Keywords: *intelligence, security culture, national security culture, strategic surprise, public opinion.*

În cadrul prezentării istorice a serviciilor de informații românești începând cu epoca modernă, observăm că o formă incipientă de educație a populației în spiritul culturii de securitate apare la sfârșitul secolului al XIX-lea, prin politica autorităților de a promova, cu ajutorul materialelor tipărite la imprimăriile statului, cele mai importante decizii adoptate pentru asigurarea siguranței cetățeanului, păstrarea integrității statale, mai ales că, la fel ca întreaga Europă, și România se confrunta cu fenomenul anarhist și răspândirea ideologiilor revoluționare anti-statale.

Serviciile de informații, până la instaurarea comunismului, au jucat un rol vital în momentele de cumpănă ale istoriei naționale, reușind, inclusiv prin imaginea pozitivă pe care o aveau

în societate, să asigure, cu resurse umane și materiale limitate, securitatea țării.

Începând cu decembrie 1989, noile instituții de informații ale României parcurg un drum sinuos, dificil prin prisma receptării de către societate a rolului lor în cadrul statului. Imaginea pozitivă de care se bucură, după trei decenii de la răsturnarea regimului comunist, se datorează și modului în care au fost și sunt capabile să creeze un parteneriat real cu societatea civilă, inclusiv prin promovarea, într-o manieră profesionistă, a *culturii de securitate*.

Serviciile de informații românești începând cu epoca modernă. Prezentare generală

Prin făurirea statului național român, în ianuarie 1859, românii au pus Europa în fața unui

* Autorul este expert în studii de securitate și membru titular al Diviziei de Istoria Științei a Academiei Române.

fapt împlinit, deși contextul politic internațional era nefavorabil deoarece Imperiul Țarist (Rus) și Imperiul Otoman încercau să-și mențină dominația politică asupra României.

Dubla alegere a lui Al. I. Cuza în calitate de domnitor al celor două principate române a constituit un moment istoric crucial pentru evoluția politică ulterioară a Moldovei și Țării Românești. Apariția primei structuri informative instituționalizate cu caracter militar s-a înscris în procesul de organizare a armatei române moderne, ca o necesitate impusă de apărarea și consolidarea statului național român realizat prin Unirea Principatelor.

La 12 noiembrie 1859, prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83, s-a înființat Statul Major al Armatei în cadrul căruia funcționa, ca substructură, Secția a II-a – Serviciul de Informații al Armatei Române. Activitatea acestei structuri a fost relativ redusă, simțindu-se nevoia unui serviciu mai cuprinzător și care să acopere o problemă mai largă, dar tangentă cu nevoile armatei. Secția a II-a și-a desfășurat activitatea până în anul 1865, când Statul Major General a fost desființat, atribuțiile sale administrative fiind trecute la Direcția I din Ministerul de Război¹. Serviciul avea ca principale obiective: întocmirea de lucrări statistice; culegerea și centralizarea datelor și informațiilor ce făceau referire la operațiuni tactice și strategice; cunoașterea și identificarea itinerarelor militare.

Evenimentele care s-au desfășurat în a doua jumătate a secolului XIX au determinat, în mod firesc, o intensificare a activităților cu specific informativ. O interesantă experiență în activitatea de informații militare s-a acumulat în perioada 1877-1878, în timpul războiului dintre Rusia Țaristă și Imperiul Otoman. La acest război a participat și armata română începând din august 1877, deoarece România dorea să-și consolideze statutul de țară independentă, stabilit prin Declarația ministrului de externe, Mihail Kogălniceanu, la 9 mai 1877, în Adunarea Deputaților. Documentele atestă că în cadrul preocupărilor pentru înzestrare și mai buna organizare militară, la 17 martie 1877 a luat ființă Depozitul General de Război, în cadrul căruia s-a

constituit Secția a II-a cu misiuni de informare și cercetare. La 14 august 1877, Secția a II-a a fost inclusă în organigrama Marelui Cartier General, iar o parte din efectivele secției au fost trimise să lucreze direct cu trupele operative².

Între anii 1877-1907 asigurarea securității statului român a revenit unor organe din compunerea Ministerului de Interne: Direcțiunea generală a administrației de stat, ce coordona atât activitatea administrației de stat, cât și pe cea polițienească și de siguranță, Direcțiunea generală a telegrafelor și poștelor, care, pe lângă asigurarea transmiterii corespondenței poștale, a convorbirilor telegrafice, culegea și informații prin controlul corespondenței și interceptarea convorbirilor telefonice și Direcțiunea Monitorului Oficial și Imprimeriei Statului, care informa populația cu conținutul principalelor legi, al deciziilor Adunării deputaților și Senatului, contribuind, totodată, la educarea acesteia, îndeosebi pe linia păstrării secretului de stat³.

Așadar, putem afirma că înțelegerea de către autorități a necesității ca populația țării să conștientizeze caracterul „sensibil” al informației de securitate nu este un demers nou. Evident că în epocă impactul real a fost mult mai scăzut decât în prezent, aceasta și pentru că nivelul de educație al locuitorilor Vechiului Regat era redus (rata de alfabetizare fiind printre cele mai scăzute de pe continent).

La realizarea sarcinilor privind asigurarea ordinii publice, culegerea informațiilor și contracara spionajului împotriva României participau atât structurile Ministerului de Interne, cât și unele care se aflau în subordinea Ministerului de Război și a Ministerului de Externe.

Lipsa de informare a puterii executive, constatată cu ocazia răscoalei de la 1907, a dus la înființarea unui nou organism în cadrul poliției, denumit Serviciul Siguranței, iar extinderea competențelor acestuia în anii următori a condus la reformarea denumirii instituției, sub titulatura Direcția Poliției și Siguranței Generale (1908). Această instituție avea menirea de a conduce activitatea polițienească, administrativă și judiciară din țară, dar avea și misiunea specială de a activa în planul activității informative și

contrainformative, ocupându-se îndeosebi de evenimentele și infracțiunile cu caracter politic⁴. Un rol însemnat în identificarea factorilor de risc pentru statul român în perioada neutralității l-au avut specialiștii din cadrul Biroului II al Marelui Stat Major.

Aparatul informativ descris mai sus este cel care a asigurat culegerea de informații în campania din 1913 în Bulgaria, apoi în perioada de neutralitate 1914-1916 și în perioada Primului Război Mondial, 1916-1918.

Anul 1918 a însemnat pentru România momentul realizării unui vechi ideal – unitatea național-statală. Situația era fundamental diferită față de anul 1914, momentul izbucnirii războiului mondial. România, după realizarea Marii Uniri prin actul de la 1 decembrie 1918, era un stat cu granițe mult extinse, ce trebuia să facă față reunificării provinciilor istorice și unei noi realități din punct de vedere al sporirii populației, confruntându-se cu necesitatea edificării unui nou sistem democratic și punerea în practică a unui pachet de reforme economice, sociale și politice, având ca scop modernizarea statului.

Pentru asigurarea securității și integrității național-statale, diplomația românească a acționat în sensul construirii unui sistem de tratate cu statele vecine, dorind realizarea unui sistem de protejare a securității regionale. Aceste eforturi s-au concretizat sub forma Micii Înțelegeri (1921), un sistem de tratate bilaterale – ce vizau domeniile politic, militar și economic – încheiate între România, Cehoslovacia și Iugoslavia și a Pactului Înțelegerii Balcanice (1934) semnat de România, Iugoslavia, Grecia și Turcia. Conciliatorismul puterilor învingătoare în Primul Război Mondial (Marea Britanie și Franța) și militarismul revizionist agresiv (promovat de Uniunea Sovietică, Germania nazistă, Ungaria, Italia etc.), manifestate tot mai intens în cea de-a doua decadă a perioadei interbelice, au determinat eșecul sistemului de securitate creat, după 1918, în Europa.

Rolul serviciilor secrete de informații românești în perioada interbelică, evoluția din perspectivă organizatorică, precum și principalele preocupări ale acestor structuri, sunt în strânsă

legătură cu factorii de risc (surse de insecuritate) externi și interni. Printr-o laborioasă activitate de reforme structurale s-a format treptat, între anii 1919-1940, comunitatea informativă a României, cu rol de apărare a intereselor de securitate. Aceasta era formată din Consiliul Superior al Apărării Țării, structurile specializate din Ministerul de Interne (Direcția Poliției și Siguranței Generale, Jandarmeria rurală) și serviciile de informații ale Ministerului Apărării Naționale (Secția a II-a din Marele Stat Major și Serviciul Secret al armatei române)⁵.

Subliniem faptul că factorii de decizie politică și militară din România, în deceniul al patrulea, au avut la dispoziție informații amănunțite despre intențiile și acțiunile puse la cale de guvernanții de la Budapesta, Berlin și Moscova, ceea ce demonstrează calitatea fluxului informațional obținut și difuzat de Serviciul Secret de Informații. Valorificarea lor s-a făcut în concordanță cu principiile politicii externe românești și doctrina militară pur defensivă de apărare a statului român. Pierderile teritoriale din vara anului 1940 au demonstrat însă că măsurile informative, politico-diplomatice și militare nu au fost suficiente. A contat înainte de toate jocul geopolitic al marilor puteri revizioniste, Germania și Uniunea Sovietică, coroborat cu pierderea influenței continentale a aliaților anglo-francezi.

Odată cu instaurarea regimului generalului Ion Antonescu, se poate aprecia că s-a încheiat o etapă importantă din istoria Serviciului Secret, în perioada următoare instituția cunoscută sub noua denumire de Serviciul Special de Informații fiind obligată să demonstreze că se poate adapta, din toate punctele de vedere, la noile condiții generate de participarea României la cel de-Al Doilea Război Mondial⁶.

Instituționalizarea regimului comunist în România prin înființarea, la 30 decembrie 1947, a Republicii Populare Române, a însemnat și eliminarea vechilor structuri de informații și ordine publică – Siguranța, Poliția, Jandarmeria, Secția a II-a din Marele Stat Major, Serviciul Special de Informații – și înlocuirea lor cu noi instituții organizate după model sovietic:

Securitatea, Miliția și Direcția de Informații Militare⁷.

Securitatea, denumită oficial Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP), a fost înființată prin Decretul nr. 221 din 30 august 1948, în structura Ministerului de Interne, menținându-se în paralel, până la 2 aprilie 1951, Serviciul Special de Informații, aflat în subordinea Președinției Consiliului de Miniștri, cu sarcini de informații externe și contraspionaj, domenii care necesitau personal înalt specializat. Conform principiului marxist-leninist al luptei de clasă, Securitatea a acționat pentru identificarea și lichidarea tuturor persoanelor considerate periculoase pentru regim. Ca poliție politică a regimului comunist, structura organizatorică, metodele de operare, mijloacele folosite și politica de cadre ale Securității erau secrete și nesupuse vreunui alt control decât cel de partid⁸.

La mijlocul anilor '60, instituția Securității regimului comunist a cunoscut ample transformări structurale, organizatorice, noi regulamente și ordine interne privind activitatea de informații. Conceptul de „nimicire a dușmanului de clasă” a fost rapid înlocuit cu cele de „prevenire a infracțiunilor la adresa securității statului” și de „apărare a valorilor naționale fundamentale”. Dintr-o instituție căreia i se permisesse orice, Securitatea trebuia transformată într-un instrument pus să vegheze la „respectarea legalității socialiste”⁹. Din punct de vedere organizatoric, Decretul-lege nr. 710/1967 privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne prevedea înființarea în cadrul Ministerului de Interne a Departamentului Securității Statului (DSS), condus de Consiliul Securității Statului (CSS), „organ deliberativ” ce își desfășura activitatea „pe baza principiului muncii și conducerii colective”.¹⁰ În primăvara anului 1978, Consiliul Securității Statului, ca organ deliberativ și de conducere al Departamentului Securității Statului a fost desființat. Prin Decretul Consiliului de Stat, nr.121, din 3 aprilie 1978, DSS devenea o instituție distinctă în cadrul Ministerului de Interne, având ca principală sarcină de a

„răspunde de modul în care se aplică politica partidului și statului în domeniul apărării securității statului”. Prin această prevedere, DSS devine o instituție subordonată direct Președintelui României și secretarului general al PCR, Nicolae Ceaușescu¹¹. Aceasta este ultima reorganizare importantă a instituției până în decembrie 1989.

Revoluția din decembrie 1989 din România s-a înscris într-un context mai larg al schimbărilor structurale din Europa Centrală și de Est, schimbări care s-au materializat prin prăbușirea regimurilor comuniste din această zonă. Spre deosebire de alte țări foste comuniste, în România evenimentele au luat o turnură dramatică și violentă, cu urmări deosebit de grave pentru mulți dintre participanți. Securitatea națională a României, atât ca sistem instituțional, cât și ca stare de fapt, a trecut prin grele pericole. Orice cataclism social-politic, chiar și în condițiile date, când a avut o direcție clară de înlăturare a unui regim totalitar, antrenează prin proporții și implicații resorturile adânci ale stabilității sociale, fiind favorizate atât în interior, cât și în exterior de forțe, orientări și tendințe ale căror scopuri nu sunt întotdeauna în deplină concordanță cu interesele naționale fundamentale.

La 30 decembrie 1989, a fost desființat Departamentul Securității Statului (DSS), după ce, cu o săptămână înainte, DSS trecuse în subordinea Ministerului Apărării Naționale (MAPN). Lunile ianuarie-martie 1990 s-au caracterizat, din punct de vedere al situației informativ-operative, prin accentuarea evoluțiilor destabilizatoare, concomitent cu o foarte puternică ofensivă a unor servicii secrete de informații străine, ale căror interese pentru spațiul românesc nu au încetat să se manifeste constant pe întregul parcurs al secolului XX. În baza Decretului nr. 181 din 26 martie 1990, a luat ființă Serviciul Român de Informații (SRI)¹², în circumstanțe complexe, date de faptul că trecuseră numai trei luni de la înlăturarea de la putere a lui Nicolae Ceaușescu. Edificarea noului stat de drept, în condițiile vidului rămas în urma desființării vechiului aparat de securitate, a fost

un proces deosebit de complex, iar situația cu care s-a confruntat România în acea perioadă poate fi apreciată ca fiind fără precedent în istorie. Prin urmare, începuturile au fost marcate de contextul tensionat al vieții politice românești; Serviciul Român de Informații, primul organ nou de specialitate creat în România postcomunistă, a trebuit să suporte tot felul de comparații cu ceea ce a însemnat Securitatea, aspecte negative inventate sau exacerbate cu intenție clară de diversiune. Reglementarea raporturilor dintre SRI și societatea civilă a necesitat un efort constant de conștientizare a necesității existenței, într-un stat modern, a unui serviciu de informații profesionist¹³.

Serviciul Român de Informații devine, așadar, la 26 martie 1990, autoritatea specializată de informații pentru siguranța națională a României. Având un rol și atribuții fundamentale diferite de cele ale fostei instituții, Serviciul Român de Informații a necesitat o construcție nouă în totalitatea sa, a trebuit să parcurgă un drum complex, marcat de transformări dificile și, de multe ori, a fost pe nedrept acuzat ca purtător al imaginii instituției pe care a înlocuit-o.

Cealaltă instituție esențială de intelligence a sistemului național de securitate este Serviciul de Informații Externe (SIE). A fost înființat prin Legea nr. 51/1991 care stipula că SIE „este organul de stat specializat în obținerea din străinătate a datelor referitoare la siguranța națională”¹⁴. De aici rezultă că SIE este îndrituit să apere în afara granițelor interesele vitale ale statului român. Prin aceeași lege a fost înființat și un serviciu de „nișă”, Serviciul de Protecție și Pază, ale cărui atribuții constau în asigurarea pazei și protecției (inclusiv printr-o structură de informații) demnitarilor români și străini în timpul șederii, acestora din urmă, pe teritoriul României, precum și a sediilor reprezentanțelor diplomatice în țara noastră, a reședințelor ambasadurilor etc.¹⁵

Serviciul de Informații Externe este o instituție fundamentală a sistemului național de securitate, instituție fondată pe baze constituționale și supusă controlului parlamentar, care își aduce contribuția specifică la protecția, sprijinirea și promovarea intereselor

României, în cadrul concepției unitare definite în documentele strategice ale statului.

Conform Legii 1/1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe (SIE), activitatea SIE este organizată și coordonată de CSAT; conform art. 1 din lege, activitatea SIE are ca scop obținerea de informații necesare garantării suveranității, unității, independenței și indivizibilității României¹⁶. Activitatea SIE are caracter secret de stat, documentele serviciului putând fi consultate numai în condițiile legii și cu aprobarea directorului SIE. Serviciul este autorizat să folosească metode, să creeze și să dețină mijloace adecvate pentru obținerea, verificarea, evaluarea, valorificarea și stocarea datelor referitoare la siguranța națională. Sursele de informare, metodele și mijloacele de muncă nu pot fi dezvăluite față de nimeni și în nicio împrejurare¹⁷.

După încheierea Războiului Rece și crearea noului cadru de manifestare multivalentă a securității statelor, s-a observat și necesitatea trimiterii, către beneficiarii legali, a unor informații de securitate deosebit de complexe, care să fie rezultatul unui minuțios proces de elaborare. Astfel, termenul *intelligence* capătă o largă răspândire în lumea actuală, pe măsură ce modelul anglo-saxon se bucură de un real succes în spațiul euro-atlantic. Ca o succintă prezentare, *intelligence* a fost preluat ca atare, fiind introdus în vocabularul de specialitate, dar nu numai.

Mark Lowenthal, pornind de la conceptul creat de Sherman Kent, din perspectiva sa de teoretician și practician, definea conceptul *intelligence* din trei perspective și anume: proces, organizație și produs. Succint, *intelligence* ca proces este considerat a fi ansamblul informațiilor specifice colectate, analizate și diseminate către beneficiarul stabilit; *intelligence* ca organizație se referă la acel tip de organizație specializată în transpunerea în practică a procesului, iar *intelligence* ca produs se referă la informația de securitate analizată la un nivel superior, prin intermediul procesului de *intelligence*¹⁸. Aceste valențe ale termenului *intelligence* au devenit sinonime cu activitatea de informații în lumea actuală.

Serviciile de intelligence și consolidarea culturii de securitate în România

Cultura reprezintă un proces care trebuie învățat, fiind o formă de comportament dobândit, dependent de gradul de dezvoltare al societății care produce cultura respectivă. În Dicționarul limbii române, termenul cultură are o multitudine de valențe și posibilități de manifestare; sintetizând, cultura reprezintă, la nivel macro – „totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori”, iar la nivel micro (individual), stadiul de dezvoltare intelectuală la care poate ajunge o persoană, faptul că o anumită persoană posedă cunoștințe variate, din domenii diferite etc.¹⁹

Cultura este compusă dintr-o multitudine de aspecte care, la prima vedere, nu au foarte mare legătură, deoarece se referă la politici, competențe dobândite, tehnologie (joacă un rol vital în era informației) și indivizi. Dar toate acestea, fiind inter-conectate în era cunoașterii, formează o cultură²⁰.

Cultura de securitate reprezintă modalitatea concretă prin care serviciile de intelligence pot și trebuie să contribuie la „alfabetizarea” societății civile, a unor cât mai largi segmente din populația țării, în ceea ce privește conceptul de securitate națională și, în special, asupra riscurilor și amenințărilor care o afectează în lumea actuală. Este imperios necesar ca în actualul mediu de securitate imprevizibil, grevat de fenomene deosebit de periculoase, precum terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, reafirmarea pe scena internațională a regimurilor politice autoritariste, societatea românească să poată avea gândirea critică necesară pentru a se putea apăra.

Explozia informațională, proliferarea dezinformării sub toate aspecte sale, dezinformare venită pe filiera fake-news-urilor mai mult sau mai puțin profesionist realizate, dar care, fără deosebire, induc un sentiment general de nesiguranță și neîncredere în cei care trebuie să asigure securitatea și stabilitatea societății, sunt fenomene care necesită o reacție adecvată la nivel general, nu numai în cadrul restrâns al instituțiilor sistemului național de securitate. Așadar, cultura de securitate presupune

gândire critică, un mod pozitiv de a te raporta la comunitate, la națiune și la interesele vitale pe care se fondează securitatea națională.

Primele inițiative ale comunității de informații românești de a crea și dezvolta o cultură de securitate la nivelul societății au pornit cu definirea conceptului „cultură de securitate”; acest lucru nu a fost facil, deoarece, înainte de toate, societatea a trebuit să considere instituțiile de securitate ale statului drept un partener de încredere, aspect care în țara noastră s-a desfășurat cu greutate din cauza experienței traumatizante avute de mare parte din populație cu poliția politică a regimului comunist (Securitatea).

Într-un amplu raport de cercetare științifică realizat de Asociația ProSCOP în anul 2018, asociație care reunește specialiști recunoscuți din domeniul științelor militare, se specifică că prin „cultură de securitate” se înțelege un proces complex de interacțiune socială care se desfășoară la diferite niveluri (organizații, comunități) ale societății în care există un interes constant legat de cunoașterea și promovarea securității sociale; totodată, cultura de securitate presupune un proces de acumulare de cunoștințe în concordanță cu dezideratele societății²¹.

Alte două documente de poziție ale statului român, cele care definesc cadrul securității naționale, analizează riscurile și amenințările la adresa acesteia, percepute din perspectiva României de țară membră a Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene, fac referiri precise la cultura de securitate. Astfel, în *Strategia Națională de Apărare a Țării* pentru perioada 2015-2019, termenul „cultură de securitate” s-a regăsit în Capitolul „Dimensiunea educațională, de sănătate, socială și demografică”, documentul urmărind „dezvoltarea culturii de securitate, inclusiv prin educație continuă, care să promoveze valorile, normele, atitudinile sau acțiunile care să permită asimilarea conceptului de securitate națională”²².

De asemenea, în *Strategia Națională de Apărare a Țării* pentru perioada 2020 – 2024, având titlul „Împreună, pentru o Românie sigură și prosperă într-o lume marcată de noi

provocări”²³, la paragraful 5.1.8. - Dimensiunea educațională, de sănătate, socială și demografică, ca direcții de acțiune se specifică necesitatea consolidării culturii de securitate la nivelul autorităților publice, al celor care au acces la informații secrete de stat, prin conștientizarea riscurilor și vulnerabilităților contrainformative, care, dacă nu sunt gestionate adecvat, potențează complexe amenințări actuale la adresa securității naționale.

Promovarea culturii de securitate prin campanii publice

La fel ca și cultura civică, cultura de securitate este o formă de cultură de masă, adresându-se societății în ansamblul ei. Mesajele culturii de securitate urmăresc conștientizarea populației pe anumite paliere specifice și distincte; obiectivul este acela de a transmite către publicul-țintă idei clare și mesaje cu o structură simplă, pentru a se asigura promovarea cu succes a ceea ce se dorește să fie transmis.

În cadrul Raportului prezentat, în anul 2018, de către Asociația ProSCOP, promovarea culturii de securitate se referă la un ansamblu de activități de comunicare publică și strategică, de stimulare a interesului societății civile pentru cunoașterea aspectelor legate de securitatea națională și, foarte important, pentru educarea grupurilor țintă (autorități publice, persoane fizice) pentru a avea un comportament adecvat, a gândi în spiritul culturii de securitate etc.²⁴

Un exemplu în acest sens a fost campania intens mediatizată intitulată „Terorismul de lângă noi”, desfășurată pe parcursul mai multor ani (2005–2010), care a urmărit, în contextul recrudescenței terorismului pe plan mondial, să conștientizeze populația în ceea ce privește acest flagel. Publicul-țintă a constatat în autorități publice, populația școlară din București și din țară, derulându-se sub forma unor sesiuni de informare legate de amenințarea terorismului și modalități de combatere a acestuia. Seria de întâlniri „SRI în 50 de minute”, lansată de Serviciul Român de Informații în anul 2013, a prezentat, în mediul universitar, studenților și cadrelor didactice informații inedite despre SRI,

despre riscurile specifice actualului mediu de securitate, oferind recomandări privind modul de reacție în anumite situații de risc²⁵.

Cultura de securitate este o noțiune care trebuie să se adapteze evoluțiilor înregistrate atât pe plan național, cât și internațional, în ceea ce privește riscurile și amenințările la adresa securității. În România, cultura de securitate are deja tradiție, deoarece, așa cum am menționat anterior, se regăsește în documentele programatice esențiale pentru asigurarea securității naționale. Instituțiile componente ale sistemului național de securitate au un merit esențial în promovarea și conștientizarea societății civile cu privire la pericolele lumii contemporane care pot afecta calitatea vieții cetățenilor, prin campanii de presă, emisiuni audio-vizuale, prezență continuă în spațiul virtual etc.

Însă, deja s-a mers mai departe în ceea ce privește educarea unor largi segmente din societate, prin existența programelor de învățământ, universitare și post-universitare, care abordează domeniul studiilor de securitate (inclusiv cultura de securitate), programe care atrag, în fiecare an, sute de tineri (dar nu numai) dornici să fie în contact permanent cu realitățile politice, sociale, militare care definesc, în prezent, noțiunea complexă de securitate. Beneficiind de cadre didactice și de cercetare cu înaltă pregătire profesională, acest domeniu de studiu, mereu actual într-o lume impredictibilă, se regăsește în instituții de renume atât civile – Universitatea București, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu etc., cât și militare și de intelligence - Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”.

Prin educația de înalt nivel de care beneficiază, astfel, un segment semnificativ din societate, România are șanse reale de a face față cu succes, ca membru al comunității euro-atlantice, unei lumi în continuă mișcare și noilor reconfigurări de forțe la nivel global, prin adoptarea unor politici de securitate capabile să gestioneze amenințările, riscurile vulnerabilitățile în continuă schimbare.

Bibliografie:

Site-uri utile:

1. www.sri.ro
2. www.animv.ro
3. www.intelligence.sri.ro
4. <https://www.sic.ro/pdf/legislatie/1.pdf>

Lucrări generale, articole.

1. Asociația ProSCOP, *Promovarea culturii de securitate. Raport*, 2018, <https://www.proscop.org.ro/site/wp-content/uploads/2018/05/cultura-de-securitate.pdf>.
2. BARBU Oana-Luiza, *Contribuția programelor universitare de studii de securitate la crearea culturii de securitate în România postdecembristă*, în *Revista Română de Studii de Intelligence*, nr. 15, p. 49-64.
3. BRÂNDA Oana-Elena, *Cultura de securitate în organizații. Principii și dezvoltare*, septembrie 2018, file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/Articol-2-Oana-Branda.pdf.
4. BRESTOIU Horia, Vasile Bobocescu, *Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878 – 1918*, București, 1979.
5. CALANGEA Claudia Diana, *Cultura de securitate. Surse și resurse*, 22 mai 2017, <https://intelligence.sri.ro/cultura-de-securitate-surse-si-resurse/>
6. Colecția *Revistei Române de Studii de Intelligence* este disponibilă spre a fi consultată și descărcată la adresa <https://animv.ro/revista-romana-de-studii-de-intelligence/>
7. FELEA Cristian, *Cultura de securitate, semnul unui spațiu al civilizației și democrației*, 22.01.2018, <https://www.contributors.ro/cultura-de-securitate-semnul-unui-spa%C8%9Biu-al-civiliza%C8%9Biei-%C8%99i-democra%C8%9Biei/>
8. GHICA Luciana Alexandra, Marian Zulean (coord.), *Politica de securitate națională*, Polirom, Iași, 2007.
9. *Legea nr. 51/1991 privind securitatea națională a României*, <https://www.sri.ro/assets/files/legislatie/Legea51.pdf>.
10. *Momente semnificative din istoria Serviciului Român de Informații*, 21 martie 2010, <https://intelligence.sri.ro/momente-semnificative-din-istoria-serviciului-roman-de-informatii/>
11. Nicoleta Giorgi Ileana și Raicu Rareș-Adrian, *Cultură de securitate. Prevenire prin educație*, 4 august 2017, https://intelligence.sri.ro/cultura-de-securitate-prevenire-prin-educatie/Serviciul-Roman-de-Informatii_40-de-ani-de-antiterorism-in-Romania_2015.pdf.
12. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019, O Românie puternică în Europa și în lume*, București, 2015, http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf.
13. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024*, București, 2020, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf.
14. ȘTEFĂNESCU Paul, *Istoria serviciilor secrete române*, Diver-Press, 1994.
15. TRONCOTĂ Cristian, *Momente, oameni și fapte din istoria serviciilor de informații românești*, în revista *Intelligence*, <https://intelligence.sri.ro/momente-oameni-si-fapte-din-istoria-serviciilor-de-informatii-romanesti/>
16. TRONCOTĂ Cristian, *România și frontul secret*, Editura Elion, București, 2008.
17. TRONCOTĂ Cristian, *Torționarii*, Editura Elion, București, 2006.
18. TRONCOTĂ Cristian, *Duplicitarii*, Editura Elion, București, 2003.
19. TRONCOTĂ Cristian, *Securitatea României. Suport de curs*, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, 2008.
20. *Viziunea Strategică a SRI 2007 – 2010*, <https://www.sri.ro/upload/viziunea.pdf>.

- ¹ Cristian Troncotă, *Momente, oameni și fapte din istoria serviciilor de informații românești*, în revista Intelligence, <https://intelligence.sri.ro/momente-oameni-si-fapte-din-istoria-serviciilor-de-informatii-romanesti/>
- ² Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete române*, Diver-Press, 1994, p. 24.
- ³ Ibidem, pp. 25-28.
- ⁴ Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878 – 1918*, București, 1979, p. 68.
- ⁵ Cristian Troncotă, *România și frontul secret*, Editura Elion, București, 2008, p. 133.
- ⁶ Ibidem, pp. 246-248.
- ⁷ Cristian Troncotă, *Torționarii*, Editura Elion, București, 2006, p. 22.
- ⁸ Ibidem, p. 26.
- ⁹ Ibidem, p. 81.
- ¹⁰ Cristian Troncotă, *Duplicarii*, Editura Elion, București, 2003, p. 34.
- ¹¹ Ibidem, p. 43.
- ¹² *Momente semnificative din istoria Serviciului Român de Informații*, 21 martie 2010, <https://intelligence.sri.ro/momente-semnificative-din-istoria-serviciului-roman-de-informatii/>
- ¹³ Cristian Troncotă, *Securitatea României. Suport de curs*, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, 2008.
- ¹⁴ *Legea nr. 51/1991 privind securitatea națională a României*, <https://www.sri.ro/assets/files/legislatie/Legea51.pdf>
- ¹⁵ Ibidem.
- ¹⁶ <https://www.sie.ro/pdf/legislatie/1.pdf>
- ¹⁷ Cristian Troncotă, *Securitatea României. Suport de curs*, p. 16.
- ¹⁸ Loch K. Johnson (Editor), *Strategic Intelligence: Windows into a Secret World: An Anthology*, Publisher: Oxford University Press, 2004.
- ¹⁹ <https://dexonline.ro/definitie/cultur%C4%83>
- ²⁰ Oana -Elena Brânda, *Cultura de securitate în organizații. Principii și dezvoltare*, septembrie 2018, file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/Articol-2-Oana-Branda.pdf
- ²¹ Asociația ProSCOP, *Promovarea culturii de securitate. Raport*, 2018, <https://www.proscop.org.ro/site/wp-content/uploads/2018/05/cultura-de-securitate.pdf>
- ²² *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019, O Românie puternică în Europa și în lume*, București, 2015, p. 21, http://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf.
- ²³ *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020 – 2024*, București, 2020, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf
- ²⁴ Asociația ProSCOP, *Promovarea culturii de securitate. Raport*, 2018, <https://www.proscop.org.ro/site/wp-content/uploads/2018/05/cultura-de-securitate.pdf>
- ²⁵ Claudia Diana Calangea, *Cultura de securitate. Surse și resurse*, 22 mai 2017, <https://intelligence.sri.ro/cultura-de-securitate-surse-si-resurse/>

ANALIZA DE INFORMAȚII. PERSPECTIVE PSIHOLOGICE CONTEMPORANE

Cristian ILIE*

Abstract

The aim of this paper is to summarize some of my research attempts to find out ways in which intelligence analysis can be facilitated. I summarized a few empirical studies that explored the antecedents, or attempts to foster the emergence, of a good intelligence analysis.

Keywords: *intelligence analysis, intuition, intellectual pretentiousness, critical thinking, structured analytic techniques.*

Introducere

Este peremptoriu faptul că produsele informative de calitate pot fi asigurate prin perfecționarea colectării și a analizei, dar se pare că există limite practice inerente cu privire la cât de multe pot fi obținute prin eforturile de îmbunătățire a colectării. În schimb, există un câmp deschis și fertil pentru eforturile de îmbunătățire a analizei bazate pe resursele psihologiei cognitive, validate științific.

Aceste constatări au o relevanță largă. Analiza informațiilor, utilizată pentru a înțelege mai bine evoluțiile actuale și pentru a estima rezultatele viitoare, este o componentă esențială a procesului decizional în orice domeniu.

Folosind analiști dintr-o varietate de domenii, ca subiecți de cercetare, psihologii au examinat relația dintre cantitatea de informații de care dispun aceștia, exactitatea analizelor pe care le fac pe baza acestor informații, dar mai ales dinamica încrederii lor în exactitatea acestor judecăți. Termenul *informație*, așa cum este folosit în acest context, se referă la totalitatea materialului pe care un expert îl poate folosi pentru a face o analiză.

Două dintre ipotezele principale ale acestor cercetări vor fi expuse în cele ce urmează. Prima

afirmă că, odată ce un analist (și aici pot fi integrați și psihologii) cu experiență deține informațiile minime necesare pentru a face o analiză în cunoștință de cauză, obținerea de informații suplimentare în general nu îmbunătățește precizia estimărilor sale. Informațiile adiționale, totuși, îl determină pe analist să devină mai încrezător în propria judecată, uneori ajungându-se la un exces de încredere.

Cea de-a doua susține că analiștii experimentați, de fapt, au o înțelegere imperfectă a informațiilor pe care le folosesc, pentru a face judecăți. Ei nu sunt conștienți de măsura în care raționamentele lor sunt determinate de câțiva factori dominanți, mai degrabă decât de integrarea sistematică a tuturor informațiilor disponibile. Analiștii folosesc mai puțină informație, din cea avută la dispoziție, decât consideră ei.

Aceste constatări experimentale nu ar trebui să fie neapărat acceptate *ab initio*, fără o analiză critică. De exemplu, există circumstanțe în care informațiile suplimentare contribuie la o analiză mai precisă. Cu toate acestea, există și circumstanțe în care informațiile suplimentare - în special informațiile contradictorii - scad mai degrabă decât sporesc încrederea analistului.

Pentru a interpreta aceste ipoteze tulburătoare, dar nu surprinzătoare, din cercetările

* Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

experimentale, este util să se facă distincția între analiza în care rezultatele sunt conduse de date și analiza care este diriguată de cadrul conceptual utilizat pentru interpretarea datelor.

Înțelegerea relației complexe dintre cantitatea de informații și acuratețea judecății are implicații atât pentru gestionarea, cât și pentru elaborarea analizei de informații. O astfel de înțelegere sugerează proceduri analitice și inițiative de management, care ar putea contribui într-adevăr la judecăți analitice mai precise.

De fapt, rezultatele celor mai relevante experimente psihologice, care au fost realizate cu experți în domenii diverse, precum cel medical, psihologic, analiza pieței de capital, prognoza meteo *et caetera*, reflectă procesele psihologice umane de bază care afectează analiza oricărui subiect.

Se pot face experimente pentru a demonstra aceste fenomene în orice domeniu în care experții analizează un număr finit de tipuri de informații identificabile și clasificabile pentru a face judecăți sau estimări, care ulterior pot fi verificate cu referire la acuratețe. Prin controlul informațiilor puse la dispoziția unui grup de experți și apoi prin verificarea corectitudinii judecății pe baza acestor informații, este posibil să se investigheze modul în care oamenii folosesc informațiile pentru a ajunge la judecăți analitice.

O altă problemă semnificativă a domeniului se referă la măsura în care analiștii posedă o înțelegere corectă a propriilor procese mentale. Pentru fiecare situație care trebuie analizată, ei au un „model mental” implicit, constând din convingeri și ipoteze cu privire la cele mai importante variabile și cum sunt legate una de cealaltă.

Credințele, în timp, devin mai greu de schimbat, iar dovezile contradictorii nu reușesc să găsească forța necesară schimbării ci, dimpotrivă, într-un mod ironic, acestea pot consolida credințele anterioare (Nyhan, B., Reifler, J. 2010).

Orice persoană, nu numai analistul, tinde să persiste în convingerea că credințele sale sunt împărtășite pe scară largă, indiferent dacă sunt sau nu, de fapt, dovezi în acest sens. Uneori analiștii devin profund atașați de opiniile lor și devin greu dispuși să asculte și opinii alternative.

Această mentalitate se manifestă frecvent în cadrul proceselor de revizuire, unde analiștii primesc feedback cu privire la produsele pe care le-au elaborat, proces împotriva căruia se pregătesc instinctiv pentru defensivă. De aceea, analiștii ar trebui să se gândească nu la produsele rezultate, în sine, ci mai degrabă la modul în care efectuează judecățile pentru a ajunge la concluzii robuste, demers util îmbunătățirii analizei de informații (Heuer, R., 1999).

Dacă analiștii ar avea o bună cunoaștere a propriului model mental, ar trebui să fie capabili să identifice și să descrie variabilele pe care le-au considerat cele mai importante pentru a face judecăți corecte.

Teoriile procesului dual al raționamentului (Thompson, V., Pennycook G., 2011, Pennycook G, 2020) afirmă că judecățile sunt mediate atât de procese rapide, automate, cât și de procese analitice deliberate. Această teorie formalizează o trăsătură caracteristică cunoașterii umane. Și anume, avem capacitatea de a formula rapid răspunsuri la întrebări, iar uneori ne implicăm deliberat în raționamente, înainte de a răspunde. Nu este nevoie de gândire deliberativă pentru a răspunde la unele întrebări, dar pentru a scrie un eseu, o analiză de informații, cu siguranță că este necesar.

Avem, cu alte cuvinte, „două minți” care ar putea influența ceea ce decidem (Evans J., S., B., T., 2003; Evans J., S., B., T., Frankish, K., 2009). Deși această distincție este acceptabilă (și, așa cum este argumentat în diverse studii, în esență, incontrollabilă), ea reprezintă o provocare serioasă pentru înțelegerea arhitecturii noastre cognitive.

O întrebare critică, dar încă fără răspuns, se referă la problema monitorizării și controlului, și anume: când se bazează raționalii, persoanele care manifestă preponderent tendința de a gândi analitic, pe primul rezultat al percepției unei informații, adică pe cel intuitiv, și când se angajează în procesul analitic, care este foarte solicitant.

S-a emis ipoteza (Pennycook G. 2011) că răspunsurile inițiale, intuitive, sunt însoțite de o experiență metacognitivă, denumită sentimentul

de corectitudine, care poate semnaliza când este nevoie de o analiză suplimentară, și apoi, de intervenția celei de-a doua minți.

În unele cazuri, intuiția este foarte bună pentru luarea unor decizii instantanee. În situațiile care nu sunt sub presiunea timpului, (Kahneman, D., 2021) se sugerează că judecățile bazate pe sentimentele generate de intuiție ar trebui disciplinate și întârziate. Analistii pot acționa după intuiție numai după ce au efectuat o analiză atentă și echilibrată a dovezilor existente, dar și după consultarea cu alți analiști, care și-au făcut în mod independent propria cercetare, pe baza acelorași probe. Fără aceste demersuri „zgomotul” specific unei judecăți eronate poate fi ușor amplificat.

Metacognițiile ocupă un loc important în cadrul teoriilor cognitive privind învățarea. În sens general, acestea se referă atât la cunoștințele pe care un individ le are despre funcționarea propriilor procese mentale, cât și la competențele care includ capacitatea persoanei de a-și reprezenta propria activitate cognitivă, capacitatea de monitorizare și evaluare a acesteia, capacitatea de adaptare flexibilă în raport cu cerințele diverselor sarcini, capacitatea de alegere a unor strategii și metode adecvate și înțelegerea relațiilor dintre proceduri și rezultate (Flavell, J. H., 1979). Competențele cognitive sunt necesare pentru a efectua o sarcină oarecare, iar competențele metacognitive sunt necesare pentru a înțelege modul în care aceasta a fost realizată.

Există o bază de cercetare în creștere în domeniul interdisciplinar al metacogniției care demonstrează efectele de amploare ale acesteia asupra diferitelor domenii de activitate. Cunoașterea acestor constructe psihologice poate îndruma procesul decizional, de aceea evaluarea competențelor metacognitive ocupă un rol important în cadrul procedurilor de selecție a analiștilor de informații (DeRue, D. S., Nohlgang, J. D., Hollenbeck, J. R., & Workman, K., 2012).

În plus, competențele metacognitive au fost și sunt motiv al studiilor experimentale și teoretice care folosesc personalul militar și contextul organizațional militar ca subiect (Grome, A., Beth

C., Metcalf, K. A., Lauferweiler, D., and Strouse, R., 2015). Aceste cercetări științifice exploatează utilitatea și aplicabilitatea competențelor metacognitive în domeniul analizei și conducerii, pentru succesul misiunilor în mediile operaționale viitoare, care sunt din ce în ce mai complexe și mai ambigue (Hannah, S. T., Avolio, B., J. 2010). De altfel, în toate organizațiile moderne este cunoscut faptul că soluțiile originale și de calitate superioară ale problemelor complexe și confuze sunt rezultatul utilizării eficiente și adecvate ale competențelor metacognitive. (Hannah, Sean T., Peter L. Jennings, and Orly Ben-Yoav Nobel, 2010).

Abilitatea de „a gândi despre gândire” accelerează dezvoltarea indivizilor (Metcalf & Shimamura, 1994), deoarece permite acestora identificarea atuurilor și a punctelor slabe, înțelegerea a ceea ce știu, dar și ce nu știu, precum și progresul capacității de a-și monitoriza și a-și adapta propriul proces de învățare (Avolio & Hannah, 2008).

Deși abilitățile metacognitive sunt legate de inteligență (Borkowski, 1985), alte cercetări sugerează că acestea acționează independent (Swanson, 1990), întrucât inteligența se raportează la abilități cognitive, iar abilitățile metacognitive se raportează la înțelegerea și reglarea proceselor de gândire, contribuind astfel la învățare și la rezolvarea de probleme. În acest sens, diferite studii au demonstrat că abilitățile metacognitive au legătură cu rezolvarea creativă a problemelor (Marshall - Mies et al., 2000), luarea deciziilor (Batha & Carroll, 2007), gândirea critică (Magno, 2010) și cu performanțele profesionale (Mumford, Zaccaro, Harding, Jacobs, & Fleishman, 2000).

Întrucât abilitățile specifice unui analist performant sunt numeroase, complexe și depind de context, abilitățile metacognitive au un rol deosebit în dezvoltarea profesională (Marshall - Mies et al., 2000).

Spre deosebire de dezvoltarea abilităților tipice diferitelor posturi organizaționale, analiștii se întâlnesc cu provocări ce au un grad ridicat de ambiguitate și risc, care solicită pe lângă buna cunoaștere a oamenilor, resurselor, structurii și

competențe de rezolvare creativă a problemelor (Mumford, Zaccaro, Harding, Jacobs, & Fleishman, 2000).

Fără circumstanțe clare și coerente, orice profesionist trebuie să utilizeze competențele metacognitive pentru a se adapta la cerințele situaționale. Efectul acestora poate include conștientizarea de sine, reglarea învățării utilizând experiențele personale sau ale altora, înțelegerea comportamentului celorlalți, precum și influențarea acestora și chiar facilitarea dezvoltării subordonaților (Gardner, Avolio, Luthans, May, & Walumbwa, 2005).

Abilitățile metacognitive pot îmbunătăți acuratețea convingerilor acestora despre ei înșiși, permițându-le să-și identifice inconsistențele comportamentale și epistemice și, totodată, să-și ajusteze credințele iraționale, astfel încât să fie reprezentative pentru realitate. În plus aceste abilități ajută la încorporarea noilor experiențe în concepția despre sine, indiferent dacă acestea intră în conflict cu convingerile și perspectivele anterioare, permițând astfel dezvoltarea unei înțelegeri mai rafinate a fenomenelor și proceselor specifice.

Lord și Hall (2005) afirmă faptul că abilitățile metacognitive sunt deosebit de importante deoarece procesele subiacente analizei de informații au devenit automate, iar creșterea eficienței profesionale va fi sporită doar prin automonitorizare, evaluare și alegerea unor strategii diferite, adecvate situațional.

O altă direcție, fertilă pentru îmbunătățirea analizei, este cea urmărită de Dr. Richard Paul și Dr. Linda Elder (2001), care au evaluat „umilința intelectuală” ca fiind una dintre cele opt trăsături intelectuale cu influențe semnificative asupra gândirii critice. Aceștia au considerat „umilința intelectuală” (Paul A.R., Elder L., 2001) ca fiind conștiința limitei propriilor cunoștințe și că depinde, de fapt, de recunoașterea a ceea ce nu ar trebui să pretindem că știm.

Desigur, incertitudinea se numără printre puținele certitudini în domeniul analizei de informații. Dar, aceasta nu implică lipsa de certitudini, ci presupune, mai degrabă, lipsa pretențiozității intelectuale, adică acea cultivare

excesivă a exprimării sofisticate care în combinație cu o perspectivă fundamentată pe credințe iraționale generează analize hazardate.

Leah Hager Cohen (2013) a ilustrat cu măiestrie un aspect pe care se pare, că foarte rar îl folosim și mai puțin îl aprofundăm. În cartea sa, *I don't know. In praise of admitting ignorance*, autoarea susține și argumentează că acceptarea limitei propriilor cunoștințe îmbunătățește comunicarea și permite dezbateri oneste, despre problemele pe care le întâlnesc analiștii. Acest comportament profesional, relativ simplu, de a recunoaște neștiința, este greu de implementat, mai ales când analistul are reputația legată de cunoașterea unui anume subiect.

În domeniul analizei de informații, îndoiala, luată cu sensul de rezervă, este văzută ca o slăbiciune, deoarece este de așteptat ca analiștii, considerați experți într-un anumit domeniu sau spațiu, să își mențină credințele lor chiar și într-o „vâltoare” de date contradictorii.

Examinarea, evidențierea și anticiparea prejudecăților, precum și definirea corectă a problemei, pot fi extrem de incomode pentru un analist, mai ales într-o cultură organizațională care cere răspunsuri instantanee și nu tolerează punerea, într-un mod repetat, de întrebări.

A. Richard Paul și Linda Elder (2001) susțin faptul că o conștientizare a propriei ignoranțe poate îmbunătăți gândirea prin iluminarea prejudecăților, a credințelor false sau a obiceiurilor care conduc la învățarea defectuoasă. Cu alte cuvinte, analiștii de informații, și nu numai ei, ar trebui să accepte incertitudinea și să-și deschidă mintea spre dovezi noi.

Tot în acest sens, în cartea lor din 2015, *Superforecasting*, Phillip Tetlock și Dan Gardner au susținut că „umilința” este o trăsătură cheie pentru analiștii despre care se crede că excelează în previziunea precisă a evenimentelor. Acest „spirit al umilinței” recunoaște faptul că realitatea este uimitor de complexă, iar abilitatea noastră de a înțelege este limitată și cu inadvertențe inevitabile.

În realitate, expertiza singură nu poate preveni hybrisul intelectual și, uneori, poate chiar încuraja apariția acestuia (P.Tetlock, 2015).

Acest cercetător, într-unul din principalele sale studii (P. Tetlock, 2015), afirmă că predicțiile specialiștilor dintr-un domeniu nu sunt cu mult mai fiabile decât ale celor care nu cunosc ce se întâmplă în sfera de studiu a acestora.

Lucrarea lui este importantă și pentru că reprezintă o reamintire a valorii autorefecției pentru toți cei care lucrează într-un domeniu precum analiza informațiilor, indiferent de experiența sau expertiza lor. O altă fațetă importantă aflată în conexiune puternică cu „spiritul umilinței” este modul în care răspundem la critici sau reacționăm la situațiile în care se dovedește că noi, în analiza noastră, am greșit.

Până la urmă, se pare că este vorba mai degrabă de recunoașterea *polimorfismului inevitabil al vieții sociale și spirituale*, dar și de o atitudine deliberat reticentă în raport cu pretențiile omnisciente ale arhitecților de sisteme.

Omul este o ființă failibilă, iar eroarea este înscrisă ca posibilitate în chiar natura actului gândirii, iar iluzia societății, organizației sau analizei de informații perfecte este o capcană care trebuie cu grijă ocolită.

Înțelegând aceste realități, în ultimii ani, în domeniul analizei de informații s-a pus accentul pe utilizarea tehnicilor analitice structurate (SAT) pentru a promova o analiză riguroasă și a reduce riscul de eșec, dar și spre a face transparent beneficiarilor raționamentul analiștilor.

Tehnicile analitice structurate sunt metode de organizare și stimulare a gândirii utile în rezolvarea problemelor din sfera analizei de informații. Aceste metode au scopul de a face procesul analitic conștient și transparent, reducând astfel probabilitatea erorilor cauzate de numeroasele prejudecăți cognitive, care apar ineluctabil în analiza nestructurată și intuitivă.

În ciuda utilizării crescute a tehnicilor analitice structurate, nu există o evaluare sistematică a eficacității acestora, a impactului lor asupra calității analizei de informații. Experții afirmă că SAT-urile au câștigat în popularitate, deoarece sunt eficiente în evitarea capcanelor cognitive care au fost asociate cu eșecuri recurente ale analizei de informații (Randolph H. Pherson, 2013).

Prin utilizarea explicită a tehnicilor analitice structurate pentru elaborarea produselor finite, nu numai că diversele capcane cognitive pot fi evitate, dar se creează cadrul ca logica pe care se fundamentează analizele să fie mai transparentă pentru beneficiari și, totodată să dezvolte colaborarea în interiorul grupului de analiști, care provin din medii diverse și, inexorabil, au perspective diferite. Desigur, se pune și problema dacă un grup de analiști este mai eficient și în ce circumstanțe nu.

Alți observatori susțin că există tehnici structurate, care nu sunt practice, elimină intuiția expertului, sunt lipsite de flexibilitate, nu fac față schimbărilor rapide și nu pot *să țină seama de toate variabilele* specifice problemelor complexe și, de aceea, nu sunt recomandate pentru a fi utilizate în analiza de informații (Sundri Khalsa, 2009). Ca orice metodă, tehnicile analitice structurate depind de competențele și expertiza utilizatorilor pentru a fi eficiente. Este puțin probabil ca analiza de informații să fie eficientă dacă utilizarea acestor tehnici devine mai degrabă mecanică decât un ajutor pentru imaginație și gândirea critică (Manosevitz, J., U. 2013).

Expertul în intelligence Sundri Khalsa afirmă, după evaluarea sistematică a numeroase studii dintr-o largă gamă de domenii de cercetare, printre care științele naturale, medicina și psihologia, că rezultatele cele mai bune au fost obținute din combinarea tehnicilor analitice structurate cu intuiția specialiștilor cu multă experiență.

Rigoarea oricărui tip de analiză depinde, în primul rând, de precizia și caracterul complet al datelor disponibile. Dacă se face presupunerea, rezonabilă, că modelul analitic este corect și avem supoziția că analistul aplică în mod corespunzător datelor acest model, atunci exactitatea judecății analitice depinde în întregime de exactitatea și caracterul complet al datelor.

Analiza pregătirii unei structuri militare este un exemplu de analiză bazată pe date. În analiza pregătirii, regulile și procedurile care trebuie urmate sunt relativ bine stabilite. Totalitatea acestor proceduri dezvoltă un model mental care influențează percepția informațiilor colectate asupra acelei structuri militare și ghidează

judicata cu privire la informațiile care sunt considerate importante și cum trebuie analizate acestea, pentru a ajunge la judecăți privind operativitatea.

Cele mai multe elemente ale modelului mental pot fi explicate, astfel încât alți analiști să poată fi învățați, să înțeleagă și să urmeze aceleași proceduri analitice, pentru a ajunge la aceleași rezultate sau la unele apropiate. De asemenea, există standarde, relativ obiective, pentru a evalua calitatea analizei, în măsura în care concluziile rezultă logic din aplicarea modelului convenit asupra datelor disponibile.

În absența oricărei scheme analitice convenite, analiștii sunt lăsați în seama propriilor lor sisteme cognitive. Ei interpretează informațiile cu ajutorul modelelor lor mentale, care sunt mai degrabă implicite decât explicite. Astfel de modele nu sunt reprezentative pentru un consens analitic. Alți analiști, care examinează aceleași date, pot ajunge la concluzii diferite sau pot ajunge la aceleași concluzii, dar din motive diferite.

Motivul pentru care judecățile analiștilor nu sunt identice, deși au primit aceleași informații, în opinia lui D. Kahneman (2021), este „zgomotul”. Bias-ul este un proces psihologic și poate fi detectat analizând raționamentul efectuat de analist, dar nu putem identifica „zgomotul” și care este cauza lui. În schimb, dacă vom evalua un set de judecăți ale aceluiași analist se poate identifica „zgomotul”, deoarece acesta este un concept ce poate fi singularizat doar cu ajutorul analizelor statistice.

Așadar, „zgomotul” este variabilitatea deciziilor determinată statistic, care apare în sistemele menite să producă judecăți identice pe baza acelorași date și metodologii. Provocarea este deci să identificăm variabilitatea nedorită și apoi să luăm măsuri pentru a o atenua. Soluția lui D. Kahneman nu este înlocuirea omului în luarea deciziilor cu inteligența artificială, ci mai degrabă îmbunătățirea judecății umane pentru reducerea erorilor de analiză.

În final, chiar dacă într-o manieră lipsită de substanță ce subiectul o solicită, este necesar să evidențiem și impactul emoțiilor asupra sistemului cognitiv și, implicit, asupra analizei de informații.

Emoția este o extensie evoluționistă a homeostaziei, iar cogniția este o extensie a emoției; în concluzie, cogniția îndeplinește aceeași funcție pentru emoție, care este ca un supervisor asupra homeostaziei (Gross JJ, 2002; R Vrasti, 2015). Emoția furnizează o bază organică și comportamentală pentru adaptare și menținerea homeostaziei, iar cogniția efectuează o reglare fină a comportamentului și a stării subiective ca să fie consonantă cu emoția și situația (Gross JJ, 2002).

Sistemul cognitiv și cel afectiv sunt structuri de procesare a informațiilor, care ne ajută să convertim informațiile din mediul nostru în reprezentări cât mai exacte ale lumii și să facem judecăți de valoare care determină modul în care răspundem și ne comportăm (Gross JJ, Thompson RA, 2007). Se consideră că cele două sisteme funcționează independent, dar se influențează reciproc. Fără emoții, abilitatea de a lua decizii este afectată. Emoția apare întotdeauna înaintea raționamentului, prezentându-i rapid informații despre situația existentă. Când emoția negativă este puternică, percepția, luarea deciziilor și comportamentul își vor schimba parametrii și vor deveni mai puțin eficiente (Mauss IB, Levenson RW, McCarter L et al (2005).

Cercetătorii Lisa Aspinwall și Richar Tedeschi (2010) au descoperit că efectele pozitive pot facilita procesele de coping în situații critice, creativitatea, flexibilitatea cognitivă, răspunsul inovator și deschiderea către informații. De asemenea, a fost demonstrat prin studii experimentale (Lisa Aspinwall și Richar Tedeschi, 2010) că emoțiile pozitive schimbă calitatea procesării cognitive, prin acordarea unei mai mari atenții procesului de elaborare a opțiunilor și de luare în considerare a mai multor opțiuni, ceea ce permite o abordare mai activă și eficientă a rezolvării de probleme.

Automonitorizarea comportamentului propriu în ceea ce privește determinanții și efectele lui, judecarea comportamentului în relațiile cu standardele personale și circumstanțele exterioare, precum și autoreglarea emoțională

sunt trei mecanisme care operează după același principiu, cel al autoeficienței, principiu care are un impact major asupra proceselor emoționale, de gândire, motivație și comportamentale (Bandura A., 1991).

Aceste aspecte, odată înțelese, conduc la recomandarea ca în pregătirea analiștilor să se regăsească situații sugestive emoțional, tocmai pentru a se observa interacțiunea emoțiilor asupra analizei și a luării deciziei.

Concluzii

Informația și expertiza reprezintă resurse necesare, dar nu suficiente, pentru ca din analiza de informații să rezulte produsele speciale, așteptate. Un efort comparabil cu cel depus de analiști trebuie să fie dedicat înțelegerii mecanismelor psihologice asociate analizei de informații. Acest efort trebuie să înceapă cu o înțelegere clară a atuurilor și punctelor slabe inerente mecanismului analitic primar - mintea umană - și modul în care aceasta procesează informațiile.

Datele rezultate din studii arată că expertiza în sine nu reprezintă o protecție împotriva capcanelor analitice, care sunt endemice procesului de gândire umană. Având clar faptul că nu se pot elimina capcanele procesului mental uman, una dintre soluțiile care se prefigurează este să antrenezi indivizii cum să caute și să recunoască aceste obstacole mentale și cum să dezvolte proceduri destinate să le compenseze. Eforturile ar trebui să se concentreze pe îmbunătățirea modelelor mentale folosite de analiști pentru interpretarea informațiilor și a tehnicilor analitice structurate (SAT) pentru a le evalua.

Bibliografie

1. ARTNER, S., GIRVEN R.S., BRUCE J., B., *Assessing the Value of Structured Analytic Techniques in the U.S. Intelligence Community*, RAND Corporation, 2016.
2. AVOLIO, B. J., & Hannah, S. T., "Developmental readiness: Accelerating leader development", *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 60 (4), 331–347, 2008.

3. BANDURA A (1991): Social cognitive theory of self-regulation, in *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50 (2): 248-287.
4. BATHA, K., CARROLL, M. (2007). Metacognitive training aids decision making. *Australian Journal of Psychology*, 59(2), 64–69.
5. BERKING M., Wupperman P., "Emotion regulation and mental health: recent findings, current challenges, and future directions", *Behavioral Medicine*, 25 (2): 128-134, 2012.
6. BORKOWSKI, J. G., *Signs of intelligence: Strategy generalization and metacognition. Growth of Reflection in Children*, 7, 105–144, 1985.
7. COHEN, L., H., *I don't know. In praise of admitting ignorance*, Riverhead, 2013.
8. DIAMOND L., M, Aspinwall L., G (2003): Emotion regulation across the life span: An integrative perspective emphasizing self-regulation, positive affect, and dyadic processes, *Motivation and Emotion*, 27(2): 125-156.
9. DERUE D. S., Nahrgang, J. D., Hollenbeck, J. R., & Workman, K., (2012). A quasi-experiment study of after event reviews and leadership development, *Journal of Applied Psychology*, 97 (5), 997-1015.
10. EVANS J., S., B., T., Frankish, K., (2009). In two minds, Dual processes and beyond, Oxford University Press, 33-54.
11. FLAVELL, J. H., (1979): Metacognition and cognitive monitoring. A New Era of cognitive – developmental inquiry, *American Psychologist*, 34(10), 906-911.
12. GROME, Anna, Beth CRANDALL, Kimberly A. METCALF, Dawn LAUFERSWEILER, and Robert STROUSE, *Best Practices in Military Design Teams*, Technical Report 1349. Alexandria, VA: Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 2015.
13. GROSS J., J., „Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences”, *Psychophysiology*, 39: 281–291, 2002.
14. GROSS J., J. Thompson RA (2007): Emotion Regulation: Conceptual Foundations, in JJ Gross (Ed.): *Handbook of Emotional Regulation*, New York: The Guilford Press.

15. GUMBERT, Jack. "Leadership in the Digitized Force," *Military Review*, 78, no. 1 (Jan/Feb 1998): 13-23.
16. HALPIN, Stanley M. The Human Dimensions of Battle Command: A Behavioral Science Perspective of Battle Command. Research Report 1696. Alexandria, VA: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Science, 1996.
17. Hannah, Sean T., and Bruce J. Avolio. "Ready or not: How do we accelerate the developmental readiness of leaders?," *Journal of Organizational Behavior*, 31, no. 8 (2010): 1181-1187.
18. Hannah, Sean T., and Walter J. Sowden. "Leadership in the Profession of Arms." In *Oxford Handbook of Leadership*, ed. M. Rumsey, 291-310. New York: Oxford University Press, 2012.
19. KAHNEMAN, D., Sibony, O., Sunstein, C., R., (2021): Noise. A Flaw in Human Judgment.
20. LAZARUS, RS (1966): Psychological stress and the coping process, New York: McGraw Hill. Emotion regulation. *Developmental Psychology*, 25: 394-402.
21. GLADWELL, Malcolm, *Exceptionalii*, București, Editura Publica, 2011.
22. MARKESSINI Joan,. Executive Leadership in a Changing World Order: Requisite Cognitive Skills. ARI Contractor Report 96-05. Alexandria, VA: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, June 1996.
23. MARSHALL-MIES, Joanne C., Edwin A. Fleishman, Jennifer A. Martin, Stephen J. Zaccaro, Wayne A. Baughman, and Michael L. McGee. "Development and evaluation of cognitive and metacognitive measures for predicting leadership potential." *The Leadership Quarterly*, 11, no. 1 (2000): 135-153.
24. MAUSS IB, LEVENSON RW, McCarter L et al (2005): The tie that binds? Coherence among emotion experience, behavior, and physiology, *Emotion*, 5(2): 175-190.
25. MORRISON, John E. and J.D. Fletcher, Cognitive Readiness. IDA Paper P-3735. Alexandria, VA: Institute for Defense Analyses, 2002.
26. METCALFE, J. E., & Shimamura, A. P. (1994). *Metacognition: Knowing about knowing*. Cambridge, MA: MIT Press.
27. MARSHALL-MIES, J. C., Fleishman, E. A., Martin, J. A., Zaccaro, S. J., Baughman, W. A., & McGee, M. L. (2000). Development and evaluation of cognitive and metacognitive measures for predicting leadership potential, *The Leadership Quarterly*, 11, 135-153.
28. Mumford, M. D., Zaccaro, S. J., Harding, F. D., Jacobs, T. O., & Fleishman, E. A. (2000). Leadership skills for a changing world: Solving complex social problems. *The Leadership Quarterly*, 11(1), 11-35.
29. MAGNO, C. (2010). „The role of metacognitive skills in developing critical thinking”, *Metacognition and Learning*, 5, 137-156.
30. NYHAN, B., Reifler, J. (2010). When Corrections Fail: The Persistence of Political Misperceptions *Political Behavior*, 32(2), 303-330.
31. Paul A. R., Elder L., (2001): *Critical Thinking*, Prentice Hall.
32. PHERSON, R., H. (2013). The Five Habits of the Master Thinker, *Journal of Strategic Security*, vol. 6, no. 3, 54-60.
33. PENNYCOOK G., Rand, D. G., „Who falls for fake news?,” *Journal of Personality*, 88(2), 185-200, 2019.
34. TETLOCK P., Gardner D. (2015): *Superforecasting; The Art and Science of Prediction*, Crown Publishing Group, 3 and 212-13.
35. VRASTI Radu (2015): *Reglarea emoțională și importanța ei clinică*, București, Editura ALL.
36. Richards Heuer (1999): *Psychology of Intelligence*, Center for the Study of Intelligence.
37. Sundri Khalsa (2009). „The Intelligence Community Debate over Intuition versus Structured Technique: Implication for Improving Intelligence Warning”, *Journal of Conflict Studies*, vol. 29, 75-95.
38. THOMPSON, V., PENNYCOOK G., (2011). Intuition, reason and metacognition, *Cognitive psychology*, 63, 107-140.
39. ZACCARO, Stephen J., *Senior Leadership: An Annotated Bibliography of Research Supported by the Army Research Institute*. ARI Research Note 98-11. Alexandria, VA: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.

INTEGRAREA TEHNOLOGIILOR EMERGENTE ȘI DISRUPTIVE ÎN ARHITECTURA MILITARĂ MODERNĂ

Rareș-Bogdan TĂBLEȚ*

Abstract

Over the last few years, global technology has seen an exponential advance. The TV channels that broadcast the favorite series every day have been gradually replaced by streaming platforms, 3G technology have become history, and the idea of reading a newspaper in the morning is long gone. Innovation cannot be stopped, and modern technologies can make our lives easier, safer, only if humanity manages to keep them under control. The transformation of emerging and disruptive technologies into military capabilities will produce paradigmatic changes in international relations and security studies. The states that will hold the supremacy in this technological field will dominate the modern world, worldwide the traditional models of security and defense being completely modified. The impact of these technologies will be found in the need to redefine classical security strategies, in changing military doctrines, in changing organizational solutions for defense institutions, in adapting the concepts of operations or even in the logic of war.

Keywords: *emerging technologies, disruptive technologies, innovation, artificial intelligence, cyber attack, digitization, deep fake.*

Motto: „Spiritul uman trebuie să se ridice deasupra tehnologiei.”

Albert Einstein

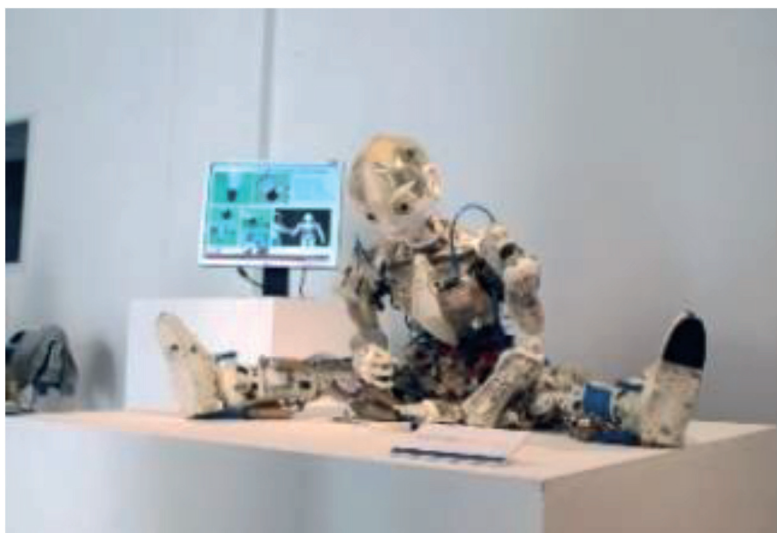
1. Tehnologii emergente vs. tehnologii disruptive

Tehnologiile emergente sunt tehnologii inovatoare care au fost dezvoltate recent, se află în curs de dezvoltare sau vor fi dezvoltate în următorii ani. Wikipedia le definește¹ drept tehnologii a căror dezvoltare, aplicații practice sau ambele sunt în continuare în mare măsură nerealizate, astfel încât acestea devin din punct de vedere figurat proeminente dintr-un fundal de non existență sau

obscuritate. Aceste tehnologii sunt în general noi, dar includ și tehnologii mai vechi care sunt încă controversate și relativ nedezvoltate în potențial, cum ar fi terapia genetică (care datează din jurul anului 1990, dar chiar și astăzi are un mare potențial nedezvoltat). Tehnologiile emergente sunt adesea percepute ca fiind capabile să modifice statu-quo-ul.

* Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

Lucrările de specialitate evidențiază faptul că există o graniță fină între tehnologiile emergente și cele disruptive. Portalul Ironmountain evidențiază² că multe dintre așa-numitele tehnologii emergente implică tehnologii moderne, cum ar fi inteligența artificială (AI), roboți, blockchain, Internetul obiectelor (IoT), imprimarea 3D și biometria. Același material explică și faptul că ***o tehnologie emergentă nu devine întotdeauna o tehnologie disruptivă.***

Exemple de tehnologii emergente:

- Imprimarea 4D³;
- Telecomunicațiile 5G;
- Tehnologia de calcul Edge;
- Dezvoltarea roboților;
- Jurnalismul automatizat⁴.

„Jurnalismul robot”, unul dintre cele mai controversate exemple de tehnologii emergente din industrie, oferă ajutor jurnaliștilor, creatorilor

de conținut și editorilor prin interpretarea și analiza datelor pentru a produce conținut. Jurnalismul automat este de asemenea folosit pentru a testa titluri, informații sursă și pentru a identifica poveștile în tendințe.

Jurnalismul portabil – tehnologia portabilă schimbă modul în care consumatorii accesează conținutul. Apple Watch, spre exemplu, face ca primirea ultimelor știri să fie la fel de ușoară ca citirea orei. Jurnalismul portabil este ideal pentru actualizări rapide până când utilizatorii au timp să obțină povestea completă.

Tehnologiile disruptive sunt⁵ acele inovații care creează o nouă piață de desfacere și o nouă valoare financiară, înlocuind firmele, produsele și alianțele consacrate. Termenul a fost definit și analizat, mai întâi, de către savantul american Clayton M. Christensen și colaboratorii săi, începând cu anul 1995, și a fost considerat în

spațiul public „cea mai influentă idee de afaceri de la începutul secolului XXI”.

Tehnologiile disruptive⁶ sunt inovații care schimbă drastic modul în care funcționează organizațiile și industriile. Ele *forțază* companiile să modifice modul în care gestionează operațiunile, astfel încât să nu piardă cote de piață sau să cadă în irelevanță.

Exemple de tehnologii disruptive:

- Streamingul TV (cum ar fi Netflix) – a perturbat industria distribuitorilor de televiziune prin cablu. Este mai ieftin, nu conține reclame și oferă utilizatorului posibilitatea să aleagă programul vizionat.

- Realitatea Virtuală (VR);
- Inteligența Artificială (AI);
- Internetul obiectelor (IoT);
- Criptomonedele – criptomonede populare, precum Bitcoin, Ethereum și BitGold, au perturbat industria sistemelor bancare și de servicii de plată. Mulți consideră că moneda de tip blockchain va înlocui, în cele din urmă, moneda tradițională și instituțiile bancare.

- Colonizarea spațială – în prezent, doar personalul bine antrenat poate participa la expediții în spațiu. În schimb, pe baza

cunoștințelor actuale, populația umană din spațiu ar putea depăși milioane de oameni în secolul al 22-lea. Acest „proiect” este valorificat prin existența Stației Spațiale Internaționale.

NASA a venit, de asemenea, cu mai multe proiecte de colonizare spațială, cum ar fi National Space Society și International Space Development Conference. Există, de asemenea, numeroase întreprinderi în sectorul privat, precum SpaceX, Virgin Galactic, Blue Origin și Stratolaunch Systems, care lucrează la explorarea spațiului, unele dintre acestea deschizând recent domeniul turismului spațial.

- Inovații medicale – aceste inovații includ vaccinuri care nu existau până acum, studii clinice direcționate genomic, editarea genelor folosind CRISP-R, testarea ADN-ului fetal fără celule. Lista perturbărilor medicale include, de asemenea, screeningul cancerului prin analiza biomarkerului proteinelor, monitorizarea la distanță fără frecare și multe altele.

- Robotica – este o altă inovație interesantă atunci când vine vorba de tehnologie disruptivă. Noii roboți pot îndeplini sarcini pe care oamenii le credeau anterior prea grele sau costisitoare pentru automatizare.

Tehnologiile disruptive - aplicații militare

Mesajele promovate de marile platforme de dezbatere a evoluțiilor politice și de securitate ale lumii, precum conferințele de la Munchen sau Davos, în centrele marilor organizații internaționale ori în diversele locații care găzduiesc întâlnirile G7 sau G20, converg către concluzia că, în anii ce vor urma, tehnologiile militare cu potențial disruptiv asupra securității internaționale sunt *inteligența artificială, sistemele autonome de armament, armele hipersonice, armele cu energie direcționată, tehnologia cuantică și biotehnologiile*.

Pentru a înțelege anvergura acestor transformări ar putea fi imaginat un spațiu al puterii militare aglomerat cu sisteme autonome letale de armament, roboți ucigași, sisteme ultra-inteligente de luptă. Noile arme vor fi capabile de a fi dislocate cu viteze fără precedent, oriunde și oricând pe suprafața globului, ceea ce ar determina ca geografia să devină nesemnificativă. Mai mult, viitoarele capacități militare vor avea un potențial uriaș de analiză și autoînvățare, care le va permite să ia singure deciziile grele, adică acele decizii care pot hotărî soarta conflictelor.

Mergând dincolo de dezbaterile actuale privind etica materializării unui astfel de scenariu - temă care în mod evident nu poate și nu trebuie să fie neglijată - în centrul unor astfel de dezvoltări se plasează **inteligența artificială**. În termeni concisi, inteligența artificială se referă la o mașină capabilă să imite funcțiile cognitive pe care le asociem convențional oamenilor și să creeze cunoaștere de nivel uman. Inteligența artificială este deja utilizată într-o gamă destul de extinsă de aplicații militare, precum sistemele ISR, sistemele C2, combinații ale celor două, vehiculele semi-autonome și autonome, operațiile cibernetice, logistica inteligentă etc. Progresul tehnologic va conduce la creșterea gradului de integrare a unor astfel de sisteme. Acestea vor deveni capabile să îndeplinească sarcini din ce în ce mai complexe, în mod coordonat.

Derularea misiunilor va facilita acumularea automată de bune practici, iar lecțiile învățate vor fi stocate în timp real la nivelul unui **nou tip de conștiință artificială a concepției de operații**, pentru a fi transpuse instantaneu în comenzi, împiedicând inamicul să se adapteze oportun la dinamica câmpului operațional.

Totodată, pe fondul proliferării inteligenței artificiale, va apărea o zonă gri a operațiilor informaționale de tip „*deep fake*”, cu un potențial uriaș de influențare a narațiunilor și discursurilor de securitate. Vor fi urmărite, în special, **erodarea încrederii și susținerii publice pentru efortul de apărare**, dar și **scopuri de șantaj și manipulare**. În egală măsură, inteligența artificială va fi folosită de adversari pentru alterarea percepției sistemelor inteligente proprii asupra configurației câmpului operațional și pentru generarea de rapoarte false de intelligence asupra situației din teren. Este adevărat că în toată istoria războiului au fost utilizate măsuri de inducere a percepțiilor false, de la plantarea pe teren a replicilor din carton a unor sisteme de armament și până la intoxicarea informațională cu privire la intențiile adversarilor, însă inteligența artificială va face ca toate acestea să devină mult mai sofisticate, iar **realitatea virtuală** generată de dispozitivele inteligente va avea capacitatea de a **induce percepții puternice cu potențial de deformare credibilă a obiectivității necesare în momentele majore de decizie**.

Armele letale autonome ar urma să reprezinte o categorie de sisteme de armament capabile să identifice, să angajeze și să distrugă ținte, fără intervenția umană. Deocamdată, armele letale complet autonome nu au ajuns în dotarea armatelor. **Angajarea și distrugerea țintelor în absența filtrului analitic al deciziei umane reprezintă o temă critică a acestei perioade**. Discuțiile se poartă pe tonalități care modelează o gamă întreagă de atitudini, neliniști și emoții. Soluțiile propuse variază de la interdicție totală, similar modelului interzicerii armelor chimice, până la acceptare cu rezerve, în condițiile impunerii de constrângeri legale extinse, capabile să asigure suficiente garanții credibile că armele autonome vor respecta regulile de angajare în luptă și legile războiului valabile oamenilor.

O categorie aparte de arme cu energie direcționată este cea a **armelor cu microunde de mare putere**. Acestea sunt destinate combaterii echipamentelor electronice și sistemelor de comunicații, comandă și control, precum și a dispozitivelor explozive improvizate. În trecut, s-a

încercat utilizarea unor astfel de sisteme bazate pe impulsuri electromagnetice neletale și în misiuni de control al mulțimilor umane, în situația degenerării spre violențe a unor demonstrații sau revolte, însă considerentele etice le-au făcut neutilizabile în spațiul operațional.

Printre direcțiile de dezvoltare ale noilor tehnologii militare se regăsește **tehnologia cuantică**. Deși nici în acest domeniu nu a fost încă depășit stadiul dezvoltării de prototipuri, implicațiile pentru viitorul apărării se conturează deja ca semnificative. De exemplu, calculatoarele cuantice vor putea reduce timpii de decriptare a unui cod extrem de complex de la ani la minute sau chiar secunde. Totodată, radarele cuantice vor avea capacitatea de a localiza mult mai precis diferite obiecte, prin comparație cu sistemele convenționale. Ca urmare, avioanele de luptă cu amprentă radar mică sau invizibile vor deveni vizibile pe astfel de radare. La fel se va întâmpla și cu submarinele sau, în general, cu adâncul oceanelor, ceea ce va permite obținerea de progrese semnificative în cercetarea militară subacvatică.

Un domeniu inedit al viitoarelor dezvoltări tehnologice este cel al **biotehnologiilor**. Astfel de tehnologii ar putea fi utilizate în domeniul militar în aplicații pentru îmbunătățirea sau degradarea performanțelor soldaților. Totodată, biologia sintetică va asigura crearea de coduri genetice inexistente în natură și va face din ce în ce mai accesibile capacitățile de producție de arme chimice și biologice.

Rămânând în limitele realităților unui viitor previzibil, potențialul distructiv al tehnologiilor disruptive nu trebuie totuși neglijat. Schimbările sistemice menționate la început sunt inevitabile și devin iminente. Ne apropiem de punctul critic al unor acumulări succesive de dezvoltări anticipate în urmă cu mai mulți ani. În pregătirea revizuirii Conceptului Strategic al NATO (2010), grupul de experți condus de Madeleine K. Albright, fost secretar de stat al SUA, realiza o diagnoză a viitorului mediului de securitate la orizontul anului 2020, din care reieșea că:

Pain without injury

The 'Active Denial System' deters attackers by sending a non-lethal millimeter-wave of electromagnetic energy, causing a burning sensation.

Wave Penetrates the skin to 1/64 of an inch, causing a feeling similar to being on fire

„Este mai puțin previzibilă modalitatea în care progresele din cercetare vor transforma câmpul tehnologic de luptă. Aliații și partenerii ar trebui să acorde atenție potențialelor dezvoltări disruptive în domenii dinamice, precum tehnologia informației și comunicațiilor, științele cognitive și biologice, robotica și nanotehnologiile. Cele mai distructive perioade din istorie tind să devină acelea în care mijloacele de agresiune devin primordiale în arta ducerii războiului.”⁷

Anii au trecut și iată că limita temporală a acestei predicții a fost atinsă. Se poate spune că, într-adevăr, **tehnologiile disruptive se apropie de momentul în care vor putea captura logica tradițională a războiului.** Pentru a fi preîntâmpinate derapajele majore cu deznodământ tragic, anvergura transformărilor de astăzi solicită soluții pe măsură. Statele nu vor putea gestiona izolat pericolul proliferării noilor tehnologii militare. Evitarea unei noi curse a înarmărilor super-tehnologizate se va putea realiza doar prin cooperare și coordonare la nivel politic și instituțional. Se impune crearea de arhitecturi de lucru în comun, sub egida

organizațiilor existente sau a unor organisme de tip nou, pentru examinarea pe o bază universală a justetei și eticii direcțiilor de dezvoltare a aplicațiilor inteligenței artificiale, mai ales a celor din domeniul militar.

Istoria abundă de exemple ale consecințelor nefaste ale insuccesului cooperării statelor pentru gestionarea unor teme sensibile, cu potențial destabilizator pentru echilibrul sistemului internațional. Din păcate, în ultima perioadă astfel de exemple sunt din ce în ce mai prezente în interiorul arhitecturii globale de securitate. Denunțarea unor tratate, fundamentale pentru securitatea Europei, destinate impunerii de limite pentru dezvoltarea și acumularea de armamente strategice și nucleare, reprezintă doar una dintre cele mai îngrijorătoare evoluții actuale care pun sub semnul întrebării continuitatea ordinii globale instituite la finele celui de-Al Doilea Război Mondial. **Eșecul comunității internaționale în crearea unor mecanisme viabile pentru controlul dezvoltării tehnologiilor disruptive cu aplicații militare ar putea să reprezinte finalul societății umane,** așa cum o cunoaștem astăzi.

2. Preocupări în România

În iunie 2019, portalul mindcraftstories.ro a publicat un interviu⁸ în care dl. Adrian Curaj, fost ministru al Educației, a prezentat concluziile unui program pilot privind finanțarea și accelerarea inovației în Europa – *Pathfinder*, organizat de Consiliul European pentru Inovație (EIC). În România, discuțiile referitoare la acest proiect au avut loc în cadrul Universității din București.

A. Curaj a menționat faptul că **România deține un așa-zis „radar pentru tehnologii disruptive”**. *«În ultimii ani, am dezvoltat chiar aici, în România, un „radar tehnologic”, prin care urmărim în permanență ce se publică în lume, subiecte din zona care ar putea fi asociată tehnologiilor disruptive. Adunăm cam 40.000 de astfel de semnale pe lună. Din acestea, le selectăm pe cele care spun ceva despre o noutate. Și asta este foarte important – ideea de noutate – este un „semnal slab”, care ar putea fi asociat unei noutăți absolute, unei provocări tehnologice sau inovații. E important să colectăm și să analizăm aceste „semnale slabe”, pentru că, pe termen mai lung, un semnal slab poate să crească și să ducă la noutăți foarte interesante în știință, în tehnologie.»*

Acest mecanism, un radar tehnologic care a alimentat cu informații demersul Comisiei Europene, este cel mai sofisticat din Europa și a fost creat printr-un demers nonprofit al **Institutului de Prospectivă**⁹.

Prefiltrarea semnalelor se realizează cu ajutorul unui algoritm bazat pe inteligență artificială, *machine learning*. Ulterior, pentru selecția finală, mecanismul utilizează factorul uman, cu experți independenți. Este un proces ciclic: la finalul acestei selecții operatorul se întoarce la mașina care realizează filtrarea automată, la algoritmul de inteligență artificială, rafinându-l pentru căutările viitoare.

Orizontul temporal pentru a pune în practică acest tip de tehnologii este **anul 2038**, din punctul de vedere al expertului. Provocarea în acest domeniu constă în dificultatea de a „*privi în viitor*” într-un moment în care lumea se mișcă extrem de repede, în secolul digitalizării.

În urmă cu câțiva ani, Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a

Cercetării, Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI) a stabilit prioritățile României pentru specializarea inteligentă. Investițiile în energii verzi, orașele inteligente, zona IT – big data și inteligența artificială se numără printre acestea. *Trecerea de la programele FET (Future of Emerging Technologies) la noul program Pathfinder* reprezintă o adaptare la dinamica actuală a pieței, o accelerare a ideilor disruptive.

3. Preocupări în NATO și SUA

NATO se îndreaptă spre tehnologii disruptive și startup-uri pentru a câștiga competiția cu adversarii, titra¹⁰ Monitorul Apărării și Securității în iulie 2019. Alianța dezvoltă noi tehnologii, cum ar fi abilitatea de a imprima piese 3D pentru armamente și de a le livra prin intermediul dronelor, pentru a-și păstra avantajele competitive în raport cu F.Rusă, R.P.Chineză și alți potențiali adversari, informează și Reuters.

Generalul Andre Lanata (*Supreme Allied Commander Transformation*) a declarat într-o conferință, la Berlin, că structura sa a prezentat peste 21 de proiecte disruptive în timpul exercițiilor militare din Norvegia din anul 2019. El a solicitat atât startup-urilor, cât și fabricanților tradiționali de arme să colaboreze cu Alianța Nord-Atlantică pentru a stimula inovarea, în măsura în care **accesul facil la tehnologiile emergente a ajutat adversarii să reducă din decalajele dintre armate**.

Ulterior, gl. Lanata a găzduit o manifestare dedicată inovației, în care 10 startup-uri și companii mai mici și-au prezentat ideile pentru a învinge roiuri de drone pe teren și în aer. Compania belgiană ALX Systems, care construiește drone pentru supraveghere, a câștigat competiția.

NATO, a precizat gl. Lanata, se concentrează pe inteligența artificială, conectivitate, computere cuantice, big data și viteze sporite, dar dorește, de asemenea, să învețe de la companii precum DHL și alții **cum să îmbunătățească logistica mutării armamentelor și a trupelor**. Participanții la conferință au avut întâlniri, în spatele ușilor închise, cu cei mai mari 15 producători de arme din Europa.

Consiliul de inovare în domeniul apărării al Statelor Unite a publicat¹¹, în noiembrie 2019, un set de principii de etică ce ar trebui urmate de agențiile apărării interesate în dezvoltarea de capacități militare bazate pe inteligența artificială și de structurile de forță responsabile pentru utilizarea acestora în luptă. Consiliul de inovare în domeniul apărării este un comitet consultativ federal independent, constituit din personalități din domeniul inteligenței artificiale și din domeniile complementare, care lucrează în industrie, mediul academic și organizații non-guvernamentale, cu misiunea de a susține deciziile liderilor militari, cu studii și analize în domeniile amintite.

Principiile publicate nu au caracter obligatoriu pentru Pentagon, însă oferă un numitor comun tuturor agențiilor americane din domeniul apărării în abordarea unui subiect atât de sensibil cum este cel al producerii și utilizării în luptă a „roboților ucigași”. Recomandările tratează doar aspectele de etică în utilizarea inteligenței artificiale în domeniul apărării, neacoperite de cadrul legal și instituțional existent pentru gestionarea problematicei de referință.

Demersul pentru elaborarea setului de principii de etică care ar trebui urmate de

Departamentul Apărării în dezvoltarea și operarea armelor superinteligente bazate pe inteligența artificială a fost inițiat la mijlocul anului 2018, în contextul preocupărilor Pentagonului cu privire la menținerea ascendentului global al SUA în domeniul tehnologiilor avansate cu utilizare duală și, în mod special, al **inteligenței artificiale, care se conturează drept noul teren al „competiției globale dintre marile puteri”**. Totodată, la începutul anului 2019, fostul președinte Donald Trump semna Ordinul executiv pentru menținerea supremației americane în domeniul inteligenței artificiale. Cu acel prilej, ofițerul de presă al Departamentului Apărării declara în cadrul evenimentului de prezentare publică a noii strategii, susținut alături de gl.lt. Jack Shanahan, prim-director al Centrului Întrunit pentru Inteligența Artificială al Departamentului Apărării, că „Ordinul executiv este fundamental nu numai pentru creșterea prosperității națiunii americane, dar și pentru întărirea securității naționale”.

În perioada 2018-2019, Consiliul de inovare în domeniul apărării a derulat un amplu proces de analiză cu privire la etica aplicațiilor militare ale

inteligenței artificiale, cu participarea industriei, mediului academic și sectorului privat. Conform Departamentului Apărării, *„Consiliul a organizat o multitudine de consultări publice, a intervievat mai mult de 100 de reprezentanți ai părților direct interesate și a găzduit întâlniri lunare cu un grup informal de lucru al Departamentului din care au făcut parte și reprezentanți ai statelor partenere. De asemenea, consiliul a derulat două exerciții practice cu lideri și experți din cadrul Departamentului Apărării, ai comunității de intelligence și mediului academic”*. Întreg acest proces a fost derulat sub egida Strategiei Naționale de Apărare adoptată de fostul președinte Donald Trump în anul 2018, în care inteligența artificială este inclusă printre tehnologiile cu potențialul de „a schimba caracterul războiului” și asumată ca prioritate a investițiilor în cercetarea și dezvoltarea de noi capacități.

La finalul demersului au rezultat următoarele **cinci principii**:

1. Responsabilitatea. Factorul uman ar trebui să exercite nivelurile potrivite de judecată și să rămână responsabil pentru dezvoltarea, dislocarea, utilizarea și valorificarea sistemelor de inteligență artificială ale Departamentului Apărării.

2. Justețea. Departamentul Apărării ar trebui să întreprindă măsuri concrete pentru evitarea modelelor ce pot conduce la discriminare în dezvoltarea și dislocarea de sisteme de inteligență artificială de tip combat și non-combat, cu potențialul de a cauza prejudicii oamenilor din neatenție.

3. Trasabilitatea. Disciplina inginerescă a inteligenței artificiale din Departamentul Apărării ar trebui să fie suficient de avansată pentru ca experții tehnici să înțeleagă în mod adecvat tehnologia, procesele de dezvoltare și metodele de operare ale sistemelor de inteligență artificială.

4. Încrederea. Sistemele de inteligență artificială ale Departamentului Apărării ar trebui să beneficieze de un domeniu de utilizare explicit, bine definit. Siguranța, securitatea și robustețea unor asemenea sisteme ar trebui testate și certificate pe întreg ciclul de viață al acestora, în cadrul strict al domeniului lor de utilizare.

5. Controlul. Sistemele de inteligență artificială ale Departamentului Apărării ar trebui să fie proiectate și fabricate pentru a îndeplini cu precizie scopul stabilit, având în același timp capacitatea de a detecta și evita apariția erorilor cu potențial de a pune în pericol viața, precum și de a fi dezactivate prin intervenție umană sau în mod automat atunci când sunt evidente escaladarea nedorită în utilizarea disproporționată a forței sau un alt comportament neintenționat, în faza de operare.

4. Preocupări în F.Rusă și R.P.Chineză

Probabil că din pleiada aplicațiilor militare ale noilor tehnologii, **arma hipersonică** a devenit deja cea mai cunoscută. Informațiile publice indică interesul special al Moscovei pentru dezvoltarea acestor sisteme, iar testarea unor prototipuri ar confirma existența unui avans temporal, de cel puțin doi ani, al F.Ruse în fața Statelor Unite în competiția pentru dobândirea supremației în acest domeniu. Totodată, programe de dezvoltare a unor sisteme hipersonice de armament ar fi derulate și în R.P.Chineză, Franța, Germania, Australia și India.

Armele hipersonice vor zbura cu viteze de cel puțin cinci ori mai mari decât viteza sunetului. Spre comparație, avioanele comerciale zboară sub viteza sunetului, în timp ce unele avioane de vânătoare pot accelera până la viteze de trei ori mai mari decât viteza sunetului.

Noile arme se încadrează în două mari categorii: vehicule hipersonice aerodinamice transportate de rachete balistice și rachete de croazieră hipersonice. Primele sunt lansate de pe o rachetă purtătoare de la limita spațiului cosmic și au proprietăți aerodinamice avansate care le permit să „alunece” înapoi către sol după traiectorii sinuoase, greu de interceptat, uneori cu viteze chiar mai mari de 20 Mach. Cele din urmă sunt rachete lansate de regulă de pe aeronave, dotate cu motoare rachetă capabile să le imprime viteze hipersonice pe toată lungimea traiectoriei.

F.Rusă declară că racheta sa Kh-47M2 Kinzhal este o rachetă hipersonică cu rază de acțiune de 3.000 km, ținând cont și de autonomia de zbor a aeronavei purtătoare, dacă este lansată

de pe bombardierul supersonic Tu-22M3 și de 2.000 km dacă este lansată de pe avionul de vânătoare MiG-31K, configurație în care au avut loc primele testări. Printre țintele potențiale ale unei astfel de rachete s-ar regăsi obiective fixe sau mobile, terestre și navale, în special portavioanele, crucișătoarele, distrugătoarele sau fregatele.

Totodată, Moscova a anunțat că deține deja și arme hipersonice aerodinamice, cunoscute sub denumirea Avangard HGV¹². Un astfel de vehicul ar fi zburat pe timpul testelor aproximativ 6.000 km, cu o viteză de 27 Mach - în jur de 33.000 km/h - și ar urma să fie integrat în diverse sisteme balistice aflate în dotarea Forțelor ruse de rachete strategice.

În contextul avansului tehnologic al F.Ruse, la care s-ar situa și R.P.Chineză conform unor surse media, Statele Unite au stabilit că dezvoltarea armelor hipersonice reprezintă o prioritate absolută a Pentagonului. Principalul contractor al Departamentului Apărării este compania Lockheed Martin, care derulează mai multe programe, în paralel, cu bugete de câteva miliarde de dolari, între care *Tactical Boost Glide Vehicle*, *Hypersonic Conventional Strike Weapon*

și *Arrow*, destinate Forțelor aeriene, respectiv *Intermediate-Range Conventional Strike Weapon System* pentru Forțele navale. Programele de dezvoltare a unor arme hipersonice sunt derulate și de alte mari companii, precum Boeing și Raytheon, sau de un consorțiu format din Aerojet Rocketdyne, Sierra Nevada Corporation și Exquadrum, constituit sub egida programului special *OpFire*.

5. Concluzii

Transformarea tehnologiilor emergente și disruptive în capacități militare va produce modificări paradigmatică la nivelul relațiilor internaționale și studiilor de securitate. Statele care vor deține supremația în acest domeniu tehnologic vor domina lumea modernă, fără a mai fi dependente, în mod esențial, de geografia și demografia lor.

Tehnologiile militare astfel obținute vor produce schimbări de fond în ceea ce privește modelele tradiționale ale securității și apărării. Impactul acestor tehnologii se va regăsi în necesitatea de redefinire a strategiilor clasice de securitate, în modificarea doctrinelor militare, în schimbarea soluțiilor organizatorice pentru

instituțiile de apărare, în adaptarea concepțiilor de operații sau chiar în logica războiului.

În noua **Strategie militară a României**¹³, potențialul pericol al utilizării necontrolate a acestor tipuri de tehnologii este menționat chiar în Capitolul 1 - *Riscuri și amenințări de natură militară la adresa României, unde sunt evidențiate „atacurile cibernetice asupra infrastructurilor critice, facilitate de integrarea tehnologiilor emergente disruptive”*.

Liderii politico-militari ai Alianței Nord-Atlantice, implicit autoritățile statului român, au conștientizat beneficiile ce pot fi aduse prin integrarea tehnologiilor emergente și disruptive în noua arhitectură modernă a secolului XXI, aspect esențial prezentat și în Strategia militară a României ed. 2021 ce vizează dezvoltarea Armatei României. În contextul transformării digitale a capacităților militare, accelerată inclusiv de digitalizarea societății, **achiziția unor echipamente cu destinație militară care**

să utilizeze tehnologii emergente și disruptive devine indispensabilă pentru diversificarea capacităților avansate tehnologice și contracararea riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale.

Bibliografie

1. *Strategia Militară a României ed. 2021 - Capacitate defensivă credibilă, pentru o Românie sigură, într-o lume marcată de noi provocări*, www.mapn.ro
2. *The 2010 Strategic Concept: „Active Engagement, Modern Defence”*, www.nato.int
3. Wikipedia – *The free encyclopedia*, www.wikipedia.org
4. www.ironmountain.com
5. www.janes.com
6. www.mindcraftstories.ro
7. www.monitorulapararii.ro
8. www.richtopia.com
9. www.wibbitz.com

¹ www.ro.wikipedia.org/wiki/Tehnologii_emergente, accesat la 09.08.2021.

² „Emerging technologies vs disruptive technologies”, online la www.ironmountain.com/blogs /2019/emerging-technologies-vs-disruptive-technologies, accesat la 10.08.2021.

³ Imprimarea 4D, denumită și auto-asamblare, include o nouă dimensiune, aceea a transformării în timp. De exemplu, un produs poate reacționa cu elemente dintr-un anumit mediu - cum ar fi apa, temperatura sau umiditatea - și își poate modifica forma ulterior.

⁴ www.wibbitz.com/blog/examples-of-emerging-technologies-revolutionizing-media-industry, accesat la 10.08.2021.

⁵ www.en.wikipedia.org/wiki/Disruptive_innovation, accesat la 10.08.2021.

⁶ www.richtopia.com/emerging-technologies/11-disruptive-technology-examples, accesat la 11.08.2021.

⁷ *The 2010 Strategic Concept: „Active Engagement, Modern Defence”*, online la www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, accesat la 09.08.2021.

⁸ www.mindcraftstories.ro/tehnologie/radar-in-romania-depistare-tehnologii-inovatoare-interviu-adrian-curaj, accesat la 10.08.2021.

⁹ Site oficial www.prospectiva.ro.

¹⁰ www.monitorulapararii.ro/noul-dictionar-al-apararii-tehnologiile-disruptive-1-21024, accesat la 09.08.2021.

¹¹ www.monitorulapararii.ro/etica-robotilor-ucigasi-sub-lupa-comunitatii-americane-de-interese-in-domeniul-inteligentei-artificiale-1-25200, accesat la 09.08.2021.

¹² Potrivit unei analize disponibile la adresa www.janes.com/article/85511/russia-announces-successful-flight-test-of-avangard-hypersonic-glide-vehicle, accesat la 11.08.2021.

¹³ Avizată de CSAȚ prin Hotărârea nr. 101 din 22.07.2021, adoptată în ședința din 11.08.2021 a Guvernului României, online la www.mapn.ro/legislatie/documente/STRATEGIA-MILITARA-A-ROMANIEI.pdf, accesat la 17.08.2021.

SUVERANITATEA ÎN SPAȚIUL CIBERNETIC – O NOUĂ PARADIGMĂ ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Drd. George-Daniel BOBRIC
Lector univ. dr. ing. Cornel ARGINT*

Abstract

Digital transformation, a phenomenon that reshaped the modern society, presents, among others, a medieval peculiarity - a various number of states have established an ideal from obtaining the sovereignty over the fifth operational domain. Now, this ideal is equivalent with the attainment of a certain level of power or control. In this vein, state actors with advanced cyber-related capabilities, with a thorough, solid knowledge of the phenomena, principles and rules that govern this field, respectively with possibilities for significant development of the related technological aspects, performed important demarches in order to ensure a level of sovereignty as higher as possible over their own cyberspace, in the same time with the support of continuous efforts, sometimes conjugated, of undermining the occidental hegemony over this domain.

In this context, in the present paper a laconic incursion (with possibilities of subsequent development) will be realized, in the area of the activities that have been performed, until now, by states like the People's Republic of China, the Russian Federation, the Democratic People's Republic of Korea and the Islamic Republic of Iran.

Keywords: Cyberspace, Sovereignty, Internet, International Relations.

Introducere

Paradigma geopolitică se află la confluența a numeroase interese, obiective și idealuri care, în multe cazuri, se intersectează și generează o serie de conflicte, cu potențial de escaladare imediată, în domenii critice ale societății, precum cel militar, economic, digital ș.a. Ca și în mediul operațional real, acțiunile din spațiul cibernetic generează o multitudine de divergențe, parte dintre acestea fiind circumscrise idealului de suveranitate.

Din punct de vedere istoric, originea acestei idei se regăsește în mod pregnant în perioada Evului Mediu, când reprezenta o particularitate conexă atributului de putere totală, ce nu admite o altă putere superioară față de nivelul

de referință al celei dintâi¹. Același sens transcende o perioadă de câteva sute de ani și se perindă în colectivul mental specific unor state puternic dezvoltate sau în curs de dezvoltare și care au ca obiectiv major recunoașterea acestora ca puteri mondiale sau regionale într-o nouă (posibilă) configurație geopolitică de tip multipolar. De asemenea, acestea urmăresc limitarea hegemoniei statelor occidentale, în special a Statelor Unite ale Americii, în diverse domenii de activitate/de interes. În acest context, se poate observa faptul că spațiul cibernetic constituie un domeniu în care aceste interese divergente sunt proiectate și generează diverse efecte în alte domenii conexe, precum cel legislativ sau tehnologic. Astfel, state precum Republica Populară Chineză, Federația

* *Autorii sunt experți în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Rusă, Republica Populară Democrată Coreeană și Republica Islamică Iran au realizat, în ultima decadă, progrese semnificative în tehnologii specifice, dar și în partea legislativă. Acest fapt le permite autoasigurarea unui nivel de suveranitate cât mai ridicat, respectiv limitarea dependenței față de tehnologiile occidentale și de reglementările aferente, diferite de viziunea curentă a acestor state.

Demersuri realizate de Republica Populară Chineză

Unul dintre cei mai mari susținători ai ideii de suveranitate asupra spațiului cibernetic este, fără echivoc, R.P. Chineză. Această idee își are rădăcinile într-un proiect vechi de mai bine de două decenii, denumit Scutul de Aur (Marele firewall chinezesc), a cărui menire a fost și este prevenirea accesului propriilor cetățeni la conținutul informațional considerat a fi special creat împotriva unor linii directoare trasate de conducerea politică de la Beijing, în mod pregnant a celui găzduit de site-uri web aparținând altor state. Pe palierul tehnologic, acesta reprezintă principala unealtă folosită de statul chinez pentru a-și asigura un nivel ridicat de control asupra Internetului propriu și, mai ales, asupra informației care este vehiculată prin intermediul rețelelor interne. Acest proiect a cunoscut, până în prezent, patru faze, astfel:

- faza I: blocarea numelor de domeniu și a adreselor IP - a funcționat ca filtru de identificare și blocare a anumitor nume de domeniu sau adrese IP considerate a fi ilegale în raport cu un anumit set de reguli prestabilit;
- faza a II-a: în această fază sistemul a fost îmbunătățit pentru a fi capabil să identifice diverse cuvinte cheie care se regăseau pe site-urile vizitate de cetățenii chinezi; de regulă, conținutul considerat a fi sensibil avea legătură cu aspecte politice etichetate ca fiind împotriva regimului și a factorilor decidenți;
- faza a III-a: această etapă a reprezentat un punct important de dezvoltare tehnologică, prin prisma faptului că arhitecții sistemului au fost axați pe eliminarea/blocarea anumitor tehnologii care facilitau/permiteau accesul cetățenilor chinezi la conținutul informațional interzis, în special a rețelelor virtuale private (VPN);
- faza a IV-a: în această ultimă etapă, componenta tehnologică a sistemului a fost corelată cu o importantă latură legislativă menită să reglementeze (și, în mare parte, să interzică) modalitățile de navigare anonimă pe Internet și de funcționare a VPN-urilor.

Întrebuințarea acestei tehnologii a permis conducerii chineze să efectueze o blocadă informațională asupra propriei populații, prin limitarea în proporții covârșitoare a accesului la conținutul informațional furnizat de alte state, în special cele occidentale. Acest aspect a furnizat liderilor chinezi posibilitatea de a-și asigura, pe termen lung, un nivel ridicat de control asupra populației proprii, respectiv de a limita influența externă ce ar fi putut fi exercitată de diverși actori statali sau non-statali împotriva ideologiei proprii. Prin această metodă, Beijingul și-a consolidat atât puterea internă - în raport cu propria populație, cât și cea externă - în raport cu alte state.

Din punct de vedere tehnologic, autoritățile chineze au dus ideea de suveranitate la un nou nivel, prin prezentarea oficială, în anul 2019, a obiectivului de creare a unei alternative a Internetului, diferită de cea existentă de aproape jumătate de secol. Ideea este de a crea o nouă infrastructură care să poată pune puterea înapoi în mâinile statelor, obiectiv intens dezbătut de autoritățile chineze în cadrul forurilor internaționale în ultimele două decenii. În cadrul unei conferințe organizate la sediul Uniunii Internaționale a Telecomunicațiilor, în fața unor delegații din 40 de țări, specialiști chinezi din cadrul companiei Huawei au prezentat ideea că Internetul

curent este o relicvă și că trebuie adusă o îmbunătățire semnificativă, construirea noii rețele fiind o sarcină asumată de autoritățile și companiile chineze³. Astfel, în prezent, se configurează o nouă luptă pentru stabilirea regulilor în spațiul cibernetic, caracterizată de acțiuni complexe efectuate pentru schimbarea balanței de putere între Occident (reprezentat de SUA, UE și Marea Britanie) și Orient (reprezentat, în principal, de China și Rusia). În context, sfera digitală este împărțită între două ideologii distincte, având ca punct comun o paradigmă ce conturează un viitor gri și consolidează divergențele deja existente între principalii poli de putere - noțiunea de suveranitate. Statele occidentale susțin menținerea sistemului actual și îmbunătățirea acestuia prin adaptarea aspectelor componente din punct de vedere legislativ, concomitent cu oferirea unui acces mai larg pentru agențiile de informații la datele personale ale utilizatorilor în scop de monitorizare a activității acestora. Viziunea chineză este îndreptată spre o direcție mult mai autoritară, prin implementarea unui sistem de control în componenta tehnică a noii rețele, care să asigure un nivel de suveranitate cât mai ridicat fiecărui stat în parte.

În plan extern, eforturile Chinei au fost canalizate, cu sprijinul activ al Federației Ruse, către ideea de recunoaștere, la scară largă, a idealului de suveranitate a statului asupra propriului spațiu cibernetic, de un număr cât mai mare de state, concomitent cu legisferarea unanim acceptată a acestui ideal în cadrul forurilor de specialitate internaționale.

Primul efort semnificativ, în acest sens, a fost realizat de R.P. Chineză în anul 2011, prin transmiterea unei scrisori (în colaborare cu Federația Rusă, Tadjikistan și Uzbekistan) către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, reprezentând o propunere pentru un „cod de conduită pentru securitatea informațională”, în cadrul căruia era stipulată necesitatea asigurării suveranității statelor asupra spațiului cibernetic propriu.

În anul 2014, China a găzduit (în premieră) Conferința Internațională privind Internetul, la finalul căreia a fost prezentată Declarația de la Wuzhen, potrivit căreia “Ar trebui să respectăm drepturile fiecărui stat privind dezvoltarea, utilizarea și guvernarea Internetului, să ne abținem de la a face abuz de resursele și avantajele tehnologice în scopul violării suveranității altor țări asupra Internetului”⁴.

Nu în ultimul rând, anul 2017 a reprezentat momentul în care conducerea chineză a prezentat o definiție oficială a conceptului de suveranitate cibernetică, prin intermediul “Strategiei Internaționale pentru Cooperarea în Spațiul Cibernetic”, potrivit căreia “Principiul suveranității consacrat în Carta ONU acoperă toate aspectele relațiilor interstatale, care includ și spațiul cibernetic. Țările ar trebui să respecte dreptul fiecăreia de a-și alege propria cale spre dezvoltare cibernetică și modelare a reglementărilor privind spațiul cibernetic și politicilor publice specifice Internetului și de a participa la guvernarea internațională a mediului cibernetic de pe poziții egale. Nicio țară nu ar trebui să urmărească hegemonia cibernetică, să interfereze în afacerile interne ale altei țări, să sprijine sau să se angajeze în efectuarea de activități cibernetic care să submineze securitatea națională a altor țări”⁵.

Se poate observa, potrivit celor prezentate anterior, că autoritățile chineze sunt implicate activ într-un proces coordonat pe mai multe direcții (tehnologică, legislativă și politică), cu sprijinul companiilor interne de profil, pentru îndeplinirea obiectivului strategic de obținere a suveranității asupra spațiului cibernetic propriu.

Demersuri efectuate de Federația Rusă

Autoritățile ruse, atent direcționate de conducerea de la Kremlin, au efectuat demersuri importante de mai bine de un deceniu pentru a asigura un nivel cât mai ridicat de control asupra spațiului cibernetic propriu, respectiv asupra activităților desfășurate de propria populație în mediul on-line.

Pe plan extern, Federația Rusă a susținut eforturile Chinei în dosarul privind suveranitatea în spațiul cibernetic, între cele două entități statale existând chiar schimburi de cunoștințe tehnice la nivel de experți. Complementar, autoritățile ruse au realizat acțiuni importante în această direcție prin susținerea propriului punct de vedere în cadrul unor formate internaționale din cadrul cărora statul rus face parte, precum Organizația de Cooperare de la Shanghai sau BRICS (Brazilia, Rusia, India, China și Coreea de Sud), acțiuni care au dat roade și au condus la susținerea acestui punct de vedere și de către alte națiuni.

Eforturile pe plan intern s-au concretizat prin adoptarea, de-a lungul timpului, a unor pachete legislative care să reflecte diverse aspecte de interes ale conducerii. Aceste acte normative pot fi grupate în două categorii principale: cele care înglobează aspectele tehnologice și cele ce reflectă componenta psihologică derivată din întrebuintarea spațiului cibernetic⁶.

Conducerea de la Moscova a adoptat și implementat un pachet legislativ, denumit „legea Yarovaya”, prin intermediul căruia metadatele referitoare la acțiunile desfășurate în spațiul cibernetic de populația rusă trebuie să fie stocate doar pe teritoriul rus, iar serviciile de informații trebuie să poată avea acces la acestea. În acest context, companii precum Facebook sau Google au fost forțate să accepte condițiile impuse, stocând datele referitoare la cetățenii ruși și activitățile acestora pe servere dislocate exclusiv în Federația Rusă și permițând accesul operatorilor din cadrul serviciilor de informații ruse la acestea⁷.

În completare, pentru a limita și mai mult dependența de tehnologia străină, autoritățile ruse au adoptat o lege, la finalul anului 2019, pe baza căreia toate calculatoarele, telefoanele și dispozitivele inteligente care sunt comercializate în Federația Rusă trebuie să aibă pre-instalată o serie de programe de producție autohtonă⁸.

Tot în acest registru se încadrează și legea adoptată în 2019 pentru crearea rețelei Internet

proprii, cunoscută sub denumirea de *RuNet*, care permite autorităților ruse să deconecteze total rețeaua internă de la cea globală sau să restricționeze accesul la anumite părți din Internetul rusec. Concomitent, autoritățile ruse au anunțat efectuarea de teste în vederea verificării nivelului de pregătire pentru izolarea completă a rețelei interne față de rețeaua globală⁹. Noțiunea de suveranitate în spațiul cibernetic rusec este adânc statuată, specialiștii depunând eforturi semnificative pentru a îndeplini obiectivele stabilite, în ultimii ani, de conducerea de la Kremlin.

Deși direcțiile de acțiune viitoare conduc către o narativă așteptată cu interes de comunitatea internațională, finalul acestui program poate reprezenta un punct de cotitură în ceea ce privește relațiile internaționale ulterioare. Această reorientare va fi puternic influențată prin alinierea viziunilor F.Ruse și R.P. Chineze în scopul răsturnării balanței de putere din spațiul cibernetic, concomitent cu îndeplinirea unui obiectiv strategic îndelung reiterat atât pe plan intern, dar mai ales internațional. În acest sens, este de așteptat ca, pe viitor, efortul conjugat al celor două entități statale să conducă la concesii din partea comunității internaționale pentru asigurarea unui echilibru în mediul digital.

Acțiuni întreprinse de Republica Islamică Iran

Ideea de suveranitate a statului asupra Internetului, delimitat din punct de vedere al infrastructurii adiacente de granițele fizice ale respectivei entități statale, a luat naștere la începutul decadei anterioare și în mentalul colectiv specific comunității de specialitate iraniene, sub forma Proiectului Internetului Național. Ca și în cazul R.P.D. Coreene, această buclă cibernetică autohtonă era menită să ofere un control ridicat al autorităților asupra conținutului informațional tranzitat prin rețelele informatice în funcție de diverse particularități (criterii) politice, culturale, religioase sau sociale, respectiv pentru a

limita/bloca în totalitate accesul la site-urile găzduite de Internetul clasic, concomitent cu monitorizarea atentă a activității utilizatorilor din mediul on-line.

În acest sens, obiectivele stabilite de conducerea iraniană pentru acest proiect au fost¹⁰:

- stocarea informațiilor interne în infrastructura autohtonă, fără diseminarea acestora către servere din alte țări, pentru a limita posibilitățile entităților străine de a supraveghea populația iraniană;
- crearea de motoare de căutare, servicii de poștă electronică și rețele sociale proprii, controlate (doar) de autoritățile iraniene;
- contracararea acțiunilor desfășurate de entități străine pentru limitarea conectivității la Internet pentru statul iranian, ca urmare a impunerii de sancțiuni de către state (în special SUA) sau organisme internaționale;
- impulsivarea dezvoltării tehnologice și economice, concomitent cu crearea de noi locuri de muncă pentru propria populație;
- monitorizarea cetățenilor și a activității acestora în mediul on-line, a comentariilor postate, a informațiilor furnizate, a părerilor împărtășite cu alți utilizatori etc.

În ceea ce privește acțiunile semnificative care au influențat procesul de realizare a unui Internet autohton, se remarcă următoarele:

- în anul 2011, sancțiunilor economice aplicate de Statele Unite li s-a adăugat un embargo asupra unor domenii stocate pe servere americane, aspect ce a condus la imposibilitatea accesării unor resurse proprii¹¹;
- în același an, ministrul iranian al Tehnologiei Informației și Comunicațiilor menționa, pentru prima dată, intenția clară de a da startul acestui proiect: "TIC avea ca scop promovarea păcii, amiabilității, eticii și perfecționării

ființelor umane; dar aceste rețele sunt astăzi întrebuințate de Occident ca un mijloc de a îndeplini obiective nerușinate [...], iar un Internet curat ar trebui să corecteze aceste nelegiuiri"¹²;

- în luna mai a anului 2019, Consiliul Suprem al Revoluției Culturale a anunțat că rețeaua informațională națională a Iranului este, în procent de 80%, completă. Acest anunț a venit la doar câteva luni după anunțul că Iranul planificase un exercițiu de deconectare a Internetului care, însă, a fost amânat¹³;
- în luna noiembrie 2019, pe fondul unor proteste generate de scumpiri ale combustibilului, autoritățile iraniene au executat o operațiune complexă în spațiul cibernetic, efectuată la scară largă, prin care au deconectat complet populația de la Internet pentru o perioadă de șase zile și, acolo unde protestele au continuat, până la nouă zile¹⁴.

Astfel, se poate observa faptul că autoritățile iraniene se află la un nivel destul de avansat în ceea ce privește proiectul Internetului autohton, investind resurse semnificative în această direcție. Acest aspect a fost întărit atât prin declarațiile oficialilor iranieni, cât și prin activitățile executate pentru deconectarea de la rețeaua globală, ca parte a unui efort constant de asigurare a suveranității în spațiul cibernetic.

Acțiuni întreprinse de R.P.D. Coreeană

Toate serviciile de telecomunicații și Internet din Coreea de Nord sunt deținute de conducerea de la Phenian. Ca urmare a dorinței excesive de menținere a unui control cât mai strict asupra propriei populații, au fost întreprinse demersuri în vederea blocării accesului populației la conținutul on-line furnizat de site-uri web altele decât cele autohtone. Astfel, autoritățile nord-coreene, împreună cu specialiști în domeniul IT, au implementat, în decurs de un deceniu, o rețea internă complet închisă față de rețeaua Internet.

Aceasta permite populației să aibă acces la un conținut informațional atent monitorizat și la servicii de poștă electronică autohtone, concomitent cu blocarea accesului la rețeaua de Internet globală. Pe de altă parte, cetățenii străini care trăiesc, vizitează sau tranzitează Coreea de Nord au posibilitatea de a se conecta la rețeaua de Internet clasică, prin intermediul unor telefoane cu cartelă SIM preplătită, de pe care nu pot fi efectuate apeluri către numere de telefon interne¹⁵.

Conceptul de suveranitate, ale cărui origini se regăsesc la începutul anilor 2000, se încadrează pe aceeași linie directoare a conducerii nord-coreene de a avea controlul total asupra propriei populații și de a avea un stat recunoscut ca putere, cel puțin la nivel regional.

Guvernul nord-coreean a pus bazele unei vaste rețele de fibră optică prin care urma ca, în anul 2002, toate orașele și comunele principale să fie interconectate prin intermediul acestei rețele,

toate provinciile să dispună de echipamente de transmisie digitală și de comunicații mobile digitale, furnizând astfel întregul ansamblu de bază necesar pentru o dezvoltare semnificativă a domeniului IT&C. Ulterior, în anul 2005, guvernul a blocat toate conexiunile la Internetul clasic, internațional, precum și la rețeaua internă, ca parte a unui efort de îmbunătățire a domeniului digital ce a culminat cu apariția, în 2010, a unei rețele de Internet autohtone (Figura 1)¹⁶.

După cum se poate observa din figura de mai jos, rețeaua autohtonă este special construită astfel încât, prin intermediul unui firewall, să poată bloca traficul nedorit în funcție de preferințele conducerii politice. În același timp, firewall-ul permite accesul la rețeaua globală pentru îndeplinirea unor obiective punctuale, atent monitorizate, dar și pentru desfășurarea de atacuri cibernetice împotriva unor ținte statale sau non-statale. Acest aspect reprezintă un

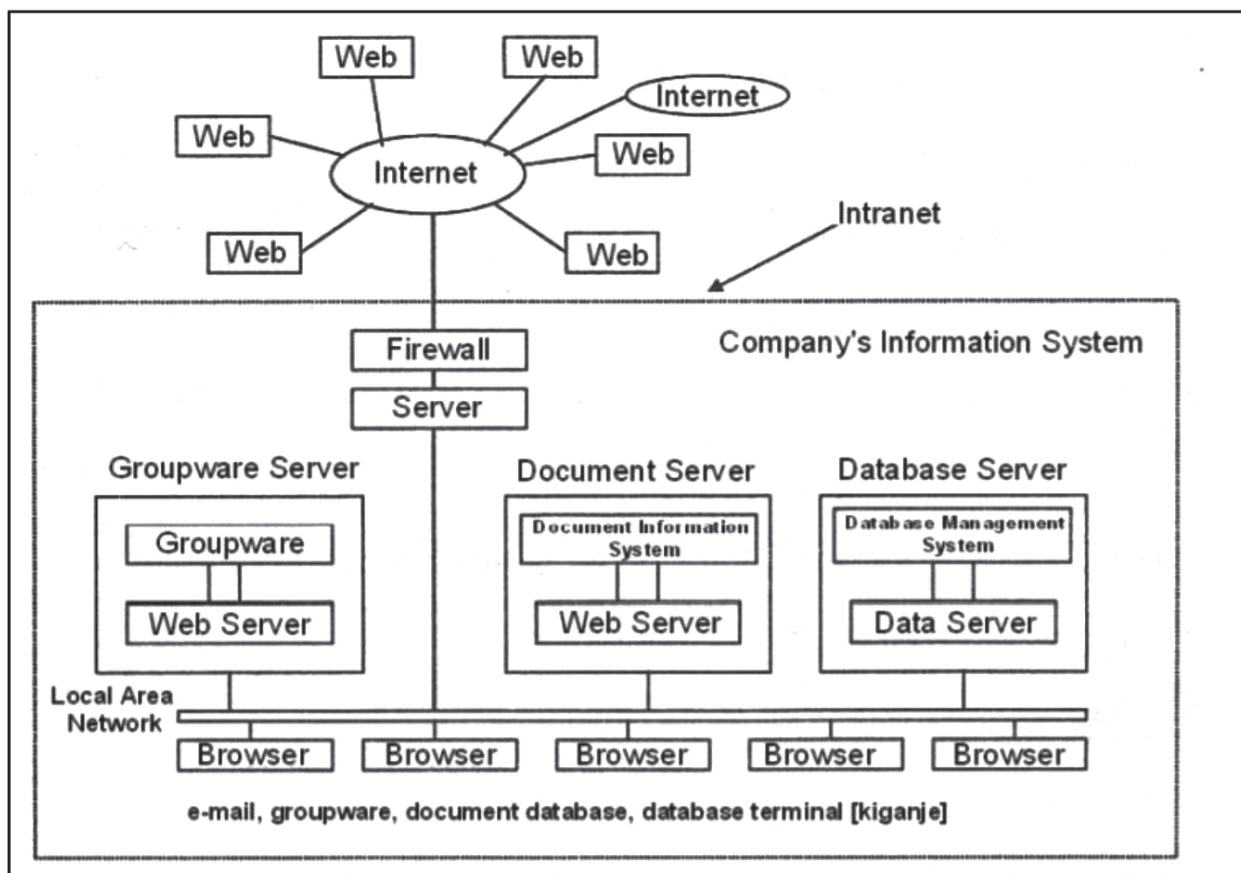

Fig. 1. Reprezentarea conceptuală a Internetului nord-coreean¹⁷

punct forte pentru statul nord-coreean întrucât acesta se poate oricând deconecta de la rețeaua globală Internet, astfel încât să evite eventualele contraacțiuni generate de atacurile cibernetice proprii.

Concluzii

În prezent, arhitectura geopolitică este una în curs de fragmentare, această caracteristică răsfrângându-se inclusiv asupra spațiului cibernetic. În subsidiar, în ceea ce privește anumite problematici specifice celui de-al cincilea mediu operațional, statele au viziuni diferite, de multe ori diametral opuse, un exemplu în acest sens fiind idealul de a obține suveranitatea asupra spațiului cibernetic delimitat de infrastructura existentă în limitele oferite de granițele geografice. Acest ideal poate fi observat, cu precădere, în statele cu o conducere autoritară sau care exercită un control semnificativ asupra propriei populații.

În context, elementele avute în comun de aceste state sunt:

- dorința de a obține putere și de a fi recunoscute ca puteri mondiale (cazul Chinei și al Rusiei) sau cel puțin regionale (cazul Coreei de Nord și al Iranului);
- idealul de a obține suveranitatea cibernetică, obiectivul de a guverna spațiul cibernetic propriu după reguli proprii, conform ideologiei politice și/sau religioase;
- intenția vizibilă de a limita influența tehnologică externă și dependența față de tehnologia, *know-how*-ul și resursele țărilor occidentale, în special ale SUA.

Principală problemă ce derivă din aceste aspecte este faptul că și alte state, care se regăsesc în aceste idealuri, pot stabili astfel de obiective, divizând și mai mult societatea informațională și spațiul cibernetic internațional.

În ceea ce privește rețelele autohtone ale celor patru state care le-ar putea garanta suveranitatea asupra spațiului cibernetic propriu, se pare că acestea nu funcționează, cel puțin în

prezent, într-o manieră de sine stătătoare, ci sunt conectate la rețeaua globală, cu posibilități de limitare/blocare a accesului. Progresele cele mai mari sunt făcute de China, care încearcă să creeze o rețea proprie care să înlocuiască actuala arhitectură cibernetică, statul chinez fiind singurul care dispune de resursele hardware și software necesare. În acest mod, va fi limitată influența companiilor americane în operarea Internetului, concomitent cu impulsivitatea progresivă a rolului companiilor chineze, cu impact semnificativ în domeniile economic, geopolitic și de securitate.

În toate cele patru cazuri analizate, izolarea rețelelor interne oferă un avantaj strategic structurilor statale cu responsabilități în domeniul cibernetic. Aceste entități pot desfășura operații cibernetice ofensive împotriva altor state și, după finalizarea acestora, pot să izoleze rețeaua proprie de cea globală, împiedicând astfel aplicarea unor eventuale măsuri punitive imediate.

În concluzie, paradigma relațiilor internaționale din prezent este marcată de idealul unor state de a îndeplini obiectivul strategic de asigurare a suveranității asupra spațiului cibernetic propriu. Acest ideal are potențialul de a influența semnificativ liniile viitoare ale relațiilor dintre state, putând avea repercusiuni inclusiv în alte domenii de activitate.

Bibliografie

1. ***, "Dot IR domain boycotted by some US servers", 2013, online: <http://www.598.ir/fa/news/14647>, accesat în data de 04.08.2021.
2. Amnesty International, "Connection denied. Restrictions on mobile phones and outside information in North Korea", online: https://www.amnesty.org.uk/files/final_en_connection_denied_full_report1.pdf, accesat în data de 04.08.2021.
3. Article 19, "Tightening the Net: Internet Security and Censorship in Iran. Part 1: The National Internet Project", Londra, 2016.

4. BARATA, Joan, DAIRBEKOV, Ruslan, "Federal Law No. 425-FZ, On Amending the Article 4 of the Federal Law "On Consumer Rights Protection" aka "Law on pre-installation with Russian software" or "Law against Google"", 2019, online: wilmap.stanford.edu/entries/federal-law-no-425-fz-amending-article-4-federal-law-consumer-rights-protection-december-2, accesat în data de 05.08.2021.
5. CHANDEL, Sonali, "The Golden Shield Project of China: A Decade Later - An in-Depth Study of the Great Firewall", în *Proceedings of the 2019 International Conference on Cyber-Enabled Distributed Computing and Knowledge Discovery*, 2019.
6. Chinese Ministry of Foreign Affairs, "International Strategy of Cooperation on Cyberspace", Beijing, 2017, online: fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/jks_665232/kjlc_665236/qtwt_665250/t1442390, accesat în data de 05.08.2021.
7. CIONGARU, Emilian, NIEMESCH, Mihail, "Suveranitatea - Evoluție conceptuală în contextul aderării la Uniunea Europeană", în *Universul Juridic*, nr. 6, 2018.
8. Farsnews, "Clean Internet Should Correct Online Relations", 2010, online: <http://www.farsnews.com/printable.php?nn=8907240408>, accesat în data de 04.08.2021.
9. FILINA, Olga, "Mission Unacceptable: How the Yarovaya Law is Taking Effect in Russia", online: missioneurasia.org/articles/mission-unacceptable-how-the-yarovaya-law-is-taking-effect/, accesat în data de 05.08.2021.
10. MANSOUROV, Alexandre, "North Korea on the Cusp of Digital Transformation", 2011.
11. MURGIA, Madhumita, GROSS, Anna, "Inside China's controversial mission to reinvent the internet", în *Revista Financial Times*, 2020, online: ft.com/content/ba94c2bc-6e27-11ea-9bca-bf503995cd6f, accesat în data de 05.08.2021.
12. Radio Farda, "Iran Says Its Intranet Almost Ready To Shield Country From 'Harmful' Internet", 2019, online: <https://en.radiofarda.com/a/iran-says-its-intranet-almost-ready-to-shield-country-from-harmful-internet/29952836.html>, accesat în data de 04.08.2021.
13. SEGAL, Adam, "China's Vision for Cyber Sovereignty and the Global Governance of Cyberspace", în volumul "An emerging China-centric order. China's Vision for a New World Order in Practice", The National Bureau of Asian Research, Washington, 2020.
14. SHERMAN, Justin, "Reassessing RuNet: Russian internet isolation and implications for Russian cyber behavior", 2021, online: atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/reassessing-runet-russian-internet-isolation-and-implications-for-russian-cyber-behavior/, accesat în data de 05.08.2021.
15. TABACHNIK, Alexander, TOPOR, Lev, "Russian Cyber Sovereignty: One Step Ahead", Russian International Affairs Council, 2020, online: russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/russian-cyber-sovereignty-one-step-ahead/, accesat în data de 05.08.2021.

¹Emilian Ciongaru, Mihail, Niemesch, "Suveranitatea - Evoluție conceptuală în contextul aderării la Uniunea Europeană", în *Universul Juridic*, nr. 6, 2018, pp. 234-238.

²Sonali Chandel, "The Golden Shield Project of China: A Decade Later - An in-Depth Study of the Great Firewall", în *Proceedings of the 2019 International Conference on Cyber-Enabled Distributed Computing and Knowledge Discovery*, 2019, pp. 112-113.

³Madhumita Murgia, Anna Gross, "Inside China's controversial mission to reinvent the internet", în *Financial Times*, 2020, online: ft.com/content/ba94c2bc-6e27-11ea-9bca-bf503995cd6f, accesat în data de 05.08.2021.

⁴Adam Segal, "China's Vision for Cyber Sovereignty and the Global Governance of Cyberspace", în volumul "An emerging China-centric order. China's Vision for a New World Order in Practice", The National Bureau of Asian Research, Washington, 2020, p. 92.

⁵Chinese Ministry of Foreign Affairs, "International Strategy of Cooperation on Cyberspace", Beijing, 2017, online: fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/jks_665232/kjlc_665236/qtwt_665250/t1442390, accesat în data de 05.08.2021.

- ⁶Alexander Tabachnik, Lev, Topor, “Russian Cyber Sovereignty: One Step Ahead”, Russian International Affairs Council, 2020, online: russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/russian-cyber-sovereignty-one-step-ahead/, accesat în data de 05.08.2021.
- ⁷Olga Filina, “Mission Unacceptable: How the Yarovaya Law is Taking Effect in Russia”, online: missioneurasia.org/articles/mission-unacceptable-how-the-yarovaya-law-is-taking-effect/, accesat în data de 05.08.2021.
- ⁸Joan Barata, Ruslan Dairbekov, “Federal Law No. 425-FZ, On Amending the Article 4 of the Federal Law “On Consumer Rights Protection” aka “Law on pre-installation with Russian software” or “Law against Google””, 2019, online: wilmap.stanford.edu/entries/federal-law-no-425-fz-amending-article-4-federal-law-consumer-rights-protection-december-2, accesat în data de 05.08.2021.
- ⁹Justin Sherman, “Reassessing RuNet: Russian internet isolation and implications for Russian cyber behavior”, 2021, online: atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/reassessing-runet-russian-internet-isolation-and-implications-for-russian-cyber-behavior/, accesat în data de 05.08.2021.
- ¹⁰Article 19, “Tightening the Net: Internet Security and Censorship in Iran. Part 1: The National Internet Project”, Londra, 2016, p. 1.
- ¹¹***, “Dot IR domain boycotted by some US servers”, 2013, online: <http://www.598.ir/fa/news/14647>, accesat în data de 04.08.2021.
- ¹²Farsnews, “Clean Internet Should Correct Online Relations”, 2010, online: <http://www.farsnews.com/printable.php?nn=8907240408>, accesat în data de 04.08.2021.
- ¹³Radio Farda, “Iran Says Its Intranet Almost Ready To Shield Country From ‘Harmful’ Internet”, 2019, online: <https://en.radiofarda.com/a/iran-says-its-intranet-almost-ready-to-shield-country-from-harmful-internet/29952836.html>, accesat în data de 04.08.2021.
- ¹⁴Emilian Ciongaru, Mihail, Niemesch, “Suveranitatea - Evoluție conceptuală în contextul aderării la Uniunea Europeană”, în *Universul Juridic*, nr. 6, 2018, pp. 234-238.
- ¹⁵Amnesty International, “Connection denied. Restrictions on mobile phones and outside information in North Korea”, online: https://www.amnesty.org.uk/files/final_en_connection_denied_full_report1.pdf, accesat în data de 04.08.2021.
- ¹⁶Alexandre Mansourov, “North Korea on the Cusp of Digital Transformation”, 2011, pp. 8-21.

APORTUL INFORMAȚIILOR MILITARE LA SUCCESUL ARMATEI ROMÂNE ÎN OPERAȚIUNEA PLEVNA (AUGUST – NOIEMBRIE 1877)

Ioan Codruț LUCINESCU*

Abstract

Imperial Russia's intentions to secure an easy victory in the war with the Ottoman Empire were shattered in July 1877, following the unexpected resistance and the strategic manoeuvre of General Osman Pasha. The Turkish general transformed an area of no importance until then, Plevna, into a modern fortress that blocked the action of Russian troops on the Bulgarian front. The heavy losses, both human and material, recorded by the Russian units in the first sieges of Plevna lead to the need for the intervention of the Romanian army to stabilize the front.

Although a rather new institution, the Romanian army foresaw the vital need to obtain first-rate military information about the enemy's capabilities, information without which a modern war cannot be won. Therefore, after the painful failure registered in the common assault of August 30-31, 1877, the Romanian command takes the appropriate measures to have a continuous flow of information about the Ottoman military device, the reinforcements received, the enemy's reserves, the mood, etc.

The military information obtained ensures, at the end of November, proper training and total success in the Plevna operation for the Romanian-Russian allied troops.

Keywords: *Romanian Army, Russian Army, siege of Plevna, ottoman forces, defence system, informative activity.*

Introducere

Succesele obținute relativ ușor pe frontul din Bulgaria, în primele trei luni de război, nu au asigurat armatelor țariste un avantaj decisiv în fața trupelor Înaltei Porți; din contră, manevra ingenioasă și executată cu măiestrie de trupele otomane, comandate de generalul Osman Pașa, a complicat situația corpului expediționar rus, lipsit de posibilitatea reîmprospătării masive a forțelor. Osman Pașa a intuit valoarea strategică a zonei Plevna, transformând-o rapid într-o puternică fortăreață, cu numeroase redute, artilerie de ultimă generație (de proveniență germană) și

militari dotați cu armament mai modern decât cel al unităților rusești.

Astfel, campania militară lua o turnură neașteptată, negativă pentru Rusia țaristă, deoarece se vedea obligată să o prelungească mult mai mult decât preconizaseră strategii comandamentului imperial rus, cu efecte imposibil de cuantificat la momentul respectiv. Semnalăm faptul că atenționările unităților de recunoaștere române efectuate pe teritoriul bulgar și care colectaseră informații prețioase despre mișcările lui Osman Pașa nu au fost acceptate de comandamentul imperial rus. În acest sens,

* *Autorul este expert în studii de securitate și istoria serviciilor de informații.*

la 20 iunie/2 iulie 1877, domnitorul Carol I îi transmitea marelui duce Nicolae, comandantul suprem al forței expediționare ruse în Balcani, următoarele: „...mi fac o agreabilă datorie de a aduce la cunoștința Voastră o noutate care ne vine de la fruntaria sârbă, noutate pe care v-o dau cum am primit-o, căci nimic nu ne autoriză până acum ca să o luăm sau nu de bună și după care Osman Pașa ar fi ieșit din Vidin cu 15 batalioane și două baterii și s-ar fi îndreptat asupra Rahovei”¹.

Mișcarea realizată de generalul otoman schimba radical situația strategică a frontului bulgar, existând amenințarea reală ca trupele rusești să fie atacate din flanc și ocupat Șiştovul, unde se afla cel mai important pod care asigura legătura peste Dunăre a armatei țariste cu teritoriul României; coroborată cu oprirea ofensivei ruse conduse de generalul Gurko în Munții Balcani, exista pericolul potențial ca forțele țariste să fie obligate la retragere peste fluviu, în România, cu consecințe dramatice pentru țara noastră. În fața acestei potențiale situații critice, comandamentul imperial rus hotărăște ocuparea sistemului defensiv al Plevnei.

Informațiile militare își aduc aportul la victoria româno-rusă de la Plevna

Garnizoana otomană de la Plevna (Pleven) ocupa o poziție strategică deosebită, deoarece aici se încrucișau căi de comunicație importante care făceau legătura între localitățile Nicopol, Rusciuk, Sofia, Tîrnovo sau Filipopol. Relieful era favorabil apărătorilor, terenul din jurul Plevnei fiind în cea mai mare parte accidentat, cu dealuri succesive de diverse înălțimi, care îngreunau considerabil atacarea pozițiilor turcești, cu văi și vâlcele străbătute în toate direcțiile de pâraie, cu sau fără apă în acel moment. Beneficiind de greșelile strategice ale conducerii ruse, Osman Pașa, un comandant competent, a intuit imediat faptul că zona Plevnei poate schimba cursul războiului – în consecință, a ordonat amenajarea și fortificarea acestui sistem defensiv după toate principiile artei genistice moderne, sprijinindu-se pe 14 redute, multe dintre ele interconectate și cu posibilitatea de a se proteja reciproc prin foc de artilerie.

După primul eșec al trupelor ruse în fața Plevnei (8/20 iulie 1877), deși nu se încheiase niciun acord de colaborare militară, guvernul român, la cererea expresă a comandamentului imperial a consimțit trecerea, la 17/29 iulie, a majorității unităților Diviziei 4 infanterie la sud de Dunăre pentru a prelua cetatea Nicopole (deja ocupată)²; astfel deveneau disponibile noi trupe rusești care urmau să participe la cel de-al doilea atac asupra Plevnei.

În urma celei de-a doua înfrângeri în fața Plevnei (18/30 iulie 1877), mult mai gravă decât prima prin pierderi și posibilele consecințe directe, s-a produs panică în rândul trupelor ruse, începând chiar și retragerea în dezordine spre podul de la Șiştov. Situația critică a armatei imperiale pe frontul balcanic a determinat guvernul de la Sankt-Petersburg să mobilizeze și să trimită în luptă ultimele forțe de care dispunea - garda imperială - și să solicite concursul urgent al armatei române, singura care, prin dispunere și forță, putea opri în acel moment o eventuală tentativă a turcilor de încercuire a unităților ruse.

Dramatică este Telegrama trimisă de marele duce Nicolae, la 19/31 iulie 1877, domnitorului Carol I: „*Turcii, adunând cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești. Între Jiu și Corabia demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele*”³.

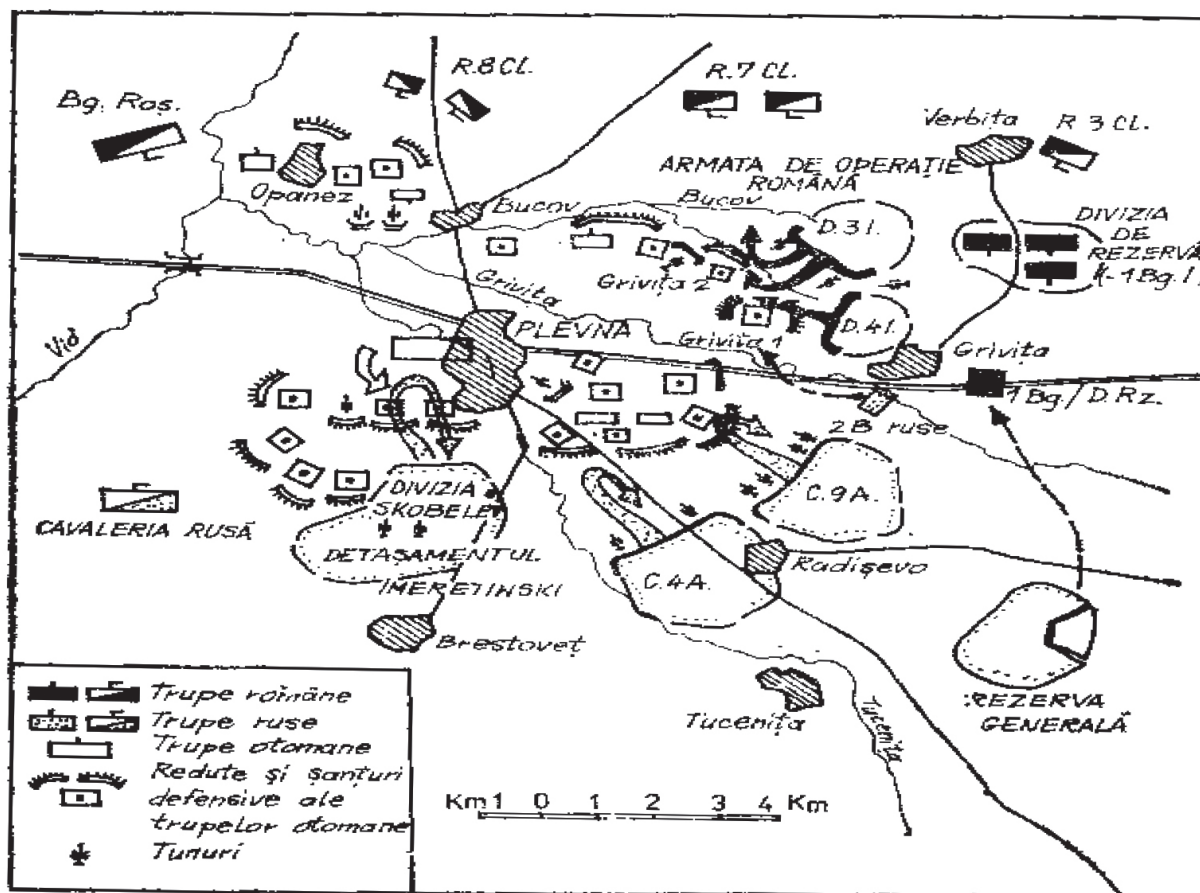
Deoarece o eventuală înfrângere a Rusiei putea avea consecințe dramatice pentru statul român, au fost trimise imediat peste Dunăre restul trupelor Diviziei 4 române; luna următoare, după alte telegrame insistente ale marelui duce Nicolae – din 9/21 și 19/31 august – și după tratativele purtate între cele două guverne și între împăratul Alexandru al II-lea și domnitorul Carol I (16/28 și 17/29 august 1877), grosul armatei române trece fluviul la 20 august/1 septembrie pe podul improvizat la Siliștoara, lângă Corabia, și ia poziții de luptă în fața fortificațiilor de la Plevna⁴; astfel, armata română prezentă pe frontul de operațiuni balcanic număra aproximativ 38.000 de militari din infanterie, cavalerie și artilerie.

La tratative s-a convenit ca trupele ruse și române dislocate în zona Plevnei, constituind Armata de Vest, să fie puse sub comanda domnitorului Carol I, secondat de generalul rus Zotov ca șef de stat major; comanda efectivă a armatei române a fost atribuită generalului Alexandru Cernat, ministrul de Război. Eșecurile suferite anterior l-au determinat pe țar să adopte o poziție mai responsabilă în relațiile cu țara noastră, acceptându-se „parteneritatea oștirii române în condițiile unei armate aliate”, iar factorii politici români s-au mulțumit cu asigurările verbale ale interlocutorilor, fără a pretinde, așa cum ar fi fost normal, ținând cont de experiența negativă în raporturile cu Rusia țaristă, o alianță „scrisă”⁵.

Graba manifestată de comandamentul rus în organizarea celei de-a treia bătălii de la Plevna pentru ziua de 30 august 1877, zi care coincidea cu onomastica țarului Alexandru al II-lea, nu a permis unităților militare ruse și române să realizeze pe deplin recunoașterea asupra dispozitivului defensiv otoman. Insuficienta informare asupra

inamicului a avut ca urmare întocmirea de către secțiile operații și topografică a documentelor de luptă pentru ziua de 30 august/11 septembrie 1877 cu unele date inexacte (de exemplu, nu se știa faptul că existau două redute Grivița).

Dar eșecul și pierderile imense ar fi putut fi evitate deoarece comandamentul român primise informații de ultimă oră despre ceea ce se petrecea în complexul fortificat asediat. În memoriile sale, generalul Alexandru Cernat relatează faptul că, în ajunul atacului general, un grec fugit din fortăreața Plevna a informat comandamentul român despre faptul că generalul Osman Pașa era conștient că rușii vor ataca pe 30 august și că luase măsurile adecvate pentru respingerea acțiunii. Generalul român a prezentat personal această informație critică marelui duce Nicolae, comandantul armatelor ruse de pe frontul balcanic, propunând, firesc, amânarea asaltului pentru o zi ulterioară. Însă acesta a refuzat categoric, afirmând că la 30 august „Ori toată armata imperială va pieri, ori va lua Grivița”⁶.

*Cea de-a treia bătălie de la Plevna (30-31 august 1877)*⁷

Neîntrunind adeziunea ofițerilor superiori ruși, domnitorul Carol I a fost nevoit, în condiții total potrivnice (lipsa surprizei strategice și dispozitiv militar inamic foarte puternic) să accepte atacul general imediat, sub rezerva că nu poate garanta succesul.

Asaltul asupra Plevnei a reprezentat un clar eșec, evidențiind lipsa de experiență a comandamentului imperial rus și modul defectuos în care s-a desfășurat acțiunea trupelor româno-ruse, în ciuda unui evident eroism din partea unităților angajate. Cucerirea și menținerea redutei Grivița 1 a fost singurul succes al acțiunii, mult prea puțin față de cei aproape 16.000 de militari aliați morți și răniți; unitățile românești înregistrează, conform documentelor vremii⁸, pierderi de 1975 de soldați și ofițeri, morți și răniți, în zilele de 30 și 31 august 1877.

Miile de militari pierduți într-o perioadă scurtă de timp (27–31 august/8–12 septembrie)⁹ au convins comandamentul suprem că sistemul de apărare al Plevnei era deosebit de puternic, ingenios organizat, folosind cu succes avantajele terenului și beneficiind de un armament de artilerie care asigura executarea unui foc de artilerie dens. Prin urmare, nu putea fi ocupat printr-un nou asalt general, ci numai prin blocare și obligarea lui Osman Pașa să capituleze din cauza foamei și a bolilor; începea un asediu prelungit până în decembrie 1877, care a reprezentat o extrem de valoroasă experiență de luptă căpătată de tânăra armată română.

Pe lângă insuficienta forță umană și materială a armatelor ruso-române în această a treia bătălie a Plevnei, un alt factor important al înfrângerii l-a reprezentat și *lipsa informațiilor elementare despre inamic*: număr, armament (dovedit superior celui deținut de unitățile ruse¹⁰), voință combativă, experiență, dispunere a redutelor și forturilor otomane etc.

Incapacitatea culegerii informațiilor corecte pe teren a dus, în ceea ce privește trupele române, la o situație care a pus în pericol mare parte din unitățile participante la asaltul general. Astfel, în urma evaluării efectuate după luptă, colonelul Gheorghe Anghelescu, comandantul Diviziei 3 Infanterie, a fost acuzat de „lipsă

totală de inițiativă în organizarea recunoașterilor speciale”, iar maiorul Iacob Lahovary, însărcinat cu recunoașterea terenului din fața Plevnei a fost aspru criticat, inclusiv în presa națională, pentru eroarea sa. Maiorul Lahovary s-a apărat insistând asupra greutăților obiective ce nu i-au permis identificarea celor două redute (Grivița 1 și Grivița 2) și nici a râpei abrupte din fața acestora¹¹.

Pentru ca asediul Plevnei să fie încununat de succes, trebuiau neapărat tăiate legăturile asediaților cu exteriorul. Acest lucru a fost realizat prin acțiunile efectuate sub comanda generalului rus Gurko, care a cucerit la 12/24 octombrie Gorni Dubnic, în sud-vestul Plevnei, luând cu acest prilej 5000 de prizonieri și desăvârșind încercuirea Plevnei. Tot atunci o brigadă românească de călărași a ocupat Gorni și Dolni Etropol; cucerirea localităților Teliș, Dolni Dubnic, Crișin, Osicova, Vrața etc. a desăvârșit încercuirea și izolarea Plevnei, căreia i s-a tăiat orice cale de comunicație cu exteriorul. În lipsa unui ajutor extern, soarta armatei încercuite era pecetluită; marele duce Nicolae adresează un ultimatum la 31 octombrie/12 noiembrie lui Osman Pașa și îi cere să capituleze, propunere respinsă însă de comandantul cetății asediate.

În consecință, s-a trecut la pregătirea armatei aliate ruso-române (circa 100.000 militari cu 500 tunuri) pentru bătălia finală și pentru cucerirea Plevnei. Întregul perimetru al împresurării de 50 de km a fost împărțit în șase sectoare, cel mai lung revenind unităților române comandate de generalul Alexandru Cernat¹².

Pentru a asigura secretul propriilor acțiuni de luptă au fost inițiate măsuri contrainformative riguroase în vederea prevenirii scurgerii de informații către inamic. Prin Ordinul Circular din 19 septembrie 1877 adresat unităților diviziilor 2, 3, și 4, comandantul trupelor române, generalul Alexandru Cernat a interzis accesul pe linia frontului și în sistemul românesc de fortificații a oricărei persoane străine, civil sau militar, indiferent de statutul acesteia (cu referire specială la corespondenții de război ai presei occidentale). „Numai persoanele însoțite de un ofițer al Marelui Cuartier General cu

ordin special va putea vizita lucrările”.¹³ De asemenea, jandarmeria militară și funcționarii Ministerului de Interne detașați în zona de operațiuni au îndepărtat persoanele suspecte de spionaj din localitățile din jurul Plevnei, unde staționau unități militare românești, și au vegheat ca, prin depeșele telegrafice, corespondenții de presă acreditați să nu transmită informații secrete¹⁴.

O atenție deosebită a fost acordată interceptării agenților lui Osman Pașa trimiși în recunoaștere, multe dintre încercările acestuia de a lua legătura cu comandanții turci de pe alte fronturi soldându-se cu eșecuri.

De un real folos în procesul de evaluare a capacităților armatei otomane asediate la Plevna a fost cel al interogatoriilor diverselor categorii de persoane care ajungeau în liniile unităților române. Astfel, în documentele elaborate pe frontul bulgăresc întâlnim interogatoriile luate unor dezertori turci de religie mahomedană, țărani bulgari și mici comercianți creștini fugiți din fortificațiile otomane, ca să nu mai vorbim de cei luați prizonieri în urma acțiunilor de luptă. În continuare, derulăm firul acestui procedeu de culegere de informații, extrem de util deoarece prezenta, bineînțeles și cu o anumită doză de subiectivism, tabloul „la zi” al situației armatei otomane conduse de generalul Osman Pașa.

În interogatoriul luat bulgarilor Iordache Ghețov, Petrache Țacov și Christu Nicolof la începutul lunii noiembrie 1877, aceștia afirmă că au fugit din Plevna din cauza condițiilor foarte grele de viață existente în acel moment în oraș. Fusese stabilit de către Marele Cartier General, așa cum am prezentat deja, un set de întrebări standard care se aplicau celor supuși procedeele de colectare a informațiilor militare.

Interogatoriile începeau cu întrebarea – *De ce religiune sunteți, din ce localitate și de ce ați fugit din Plevna?* Bulgarii anchetați afirmă: „Suntem de religiune creștină locuitori din Plevna...am fugit din Plevna fiindcă dacă ne prind turcii ne pun la lucru și nu țin contu că de trei săptămâni suntemu flămânzi.

Ce cunoștințe aveți despre armata turcească? – Știm că turcii fugu de tunuri și din redute în oraș și se ascundu prin casele bulgarilor și ofițerii vin și îi iau cu bătaie și cu amenințare că îi împușcă și îi duc la poziții, se lăudau înainte că au 100,000 de oștire, dar acuma iam auzitu pe dâșii spunîndu că nu au decat 20,000 buni de luptă, toți ceilalți sunt bolnavi și răniți, tote casele sunt pline de răniți și bolnavi și noi stăm prin pivnițe și afară.

Au multă muniție de răsbel? – Pentru puști este destul de multă muniție dar pentru tunuri nu au multă, totă muniția au scoso de prin giamii și biserici și au pus o afară din oraș în grope de pământu.

Au multe provisiuni de hrană? - Am auzitu vorbindu că au pe două săptămâni, dar magazii cu alimente nu au decât puțin prin colțuri de dughene....*Pentru vite au hrană și suntu multe vite?* – Suntu multe vite dar mor de foame, nu au nimicu cu ce le hrăni...

Ce ați auzitu despre intențiunile turcilor? – Am auzitu că oficerii încurajau trupele că vor veni forțe denspre Sofia....Cinci Pașe din conducere suntu pentru a se preda, însă Osman Pașa cu alți doi pașe nu vroru a se preda și acești trei pașe nici o dată nu se culcă la un locu fiindu frică a nu fii omorîți”¹⁵.

Pe aceeași linie se înscriu și informațiile furnizate de alți bulgari fugiți de sub autoritatea lui Osman Pașa. Astfel, la întrebarea „Ce cunoașteți despre armata turcească, din ce număr se compune și în ce stare se află”, bulgarii interogați la 7 noiembrie 1877 declară: „...după spuse, auzite și văzute pot să fie de la 40-50 mii, suntu într-o stare foarte proastă, slăbiți de foame și desbrăcați, înainte de a se închide Plevna le-au adus puține straie care le au luat cei mai mari”¹⁶. Această cifră este prezentată și în interogatoriul luat bulgarului Petru Nincu în ziua de 20 octombrie 1877, care afirma că a fugit din Plevna datorită condițiilor foarte grele de viață din acel moment. La întrebarea câtă armată au turcii în Plevna, acesta răspunde – „am auzit din svon că sunt ca la 50.000 soldați”.

Deosebit de utile informații căpătau militarii români din interogarea dezertorilor turci fugiți. În Nota adresată generalului Alexandru Cernat, comandantul Armatei de Operații, se atașează interogatoriul luat militarului turc Osman Edifnizani, dezertor, la 5 noiembrie 1877. Astfel, se specifică faptul că soldatul dezertase din cauza foametei existente în rândurile armatei lui Osman Pașa; sunt colectate și informații prețioase despre forța trupelor dușmane – „...trupele din Plevna care ave 4 la 500 oameni de batalion în luna august, nu mai are decât 150-180 oameni de batalion din cauza perderilor suferite și a bolilor epidemice....Trupele de rezervă pentru susținerea forturilor sunt așezate în bivuac lângă Plevna. Numai artileria de munte mai au câte 3 cai sau catîri de piesă, pentru transport, restul artileriei nu are cai”¹⁷.

Pe parcursul lunilor octombrie-noiembrie 1877 ofițerii români interoghează sute de soldați turci, dezertori sau prinși în timpul acțiunilor de luptă. Coroborarea informațiilor provenite de la aceștia, aparținând unor unități diverse și cu dislocare în părți diferite ale sistemului de apărare otoman, creează un tablou foarte apropiat de realitatea ce va fi cunoscută după capitularea adversarului, la sfârșitul lunii noiembrie.

Astfel, Marele Cartier General al armatei române știa că sistemul defensiv al Plevnei se afla pe punctul de a ceda, bombardamentul continuu al sutelor de tunuri rusești și românești provocând pagube imense și faptul că era apărat de 40 – 50.000 de militari, cea mai mare parte infanteriști, având doar aproximativ 1.500 trupe de cavalerie. În ceea ce privește armamentul, era vehiculată cifra de 80-100 de tunuri cu foarte puțină muniție, circa 10-50 lovituri pentru fiecare piesă de artilerie, în schimb muniția de infanterie era considerată suficientă.

Același tablou dezolant al situației în noiembrie 1877 îl prezintă și doi ofițeri turci din armata împresurată, ale căror memorii vor fi tipărite mai târziu: „Un cerc de foc și de fier strângea Plevna..., proviziile erau aproape epuizate; reducând chiar rațiile, nu aveau hrană decât pentru maxim 15 zile... Mortalitatea creștea

îngrozitor... Plevna devenise un vast mormânt, unde pierrea, în mizerie și îngrijorare, o armată... complet separată de restul lumii”¹⁸.

Era evident că situația nu mai putea continua așa și că generalul otoman, în lipsa unui ajutor extern, va încerca să rupă încercuirea și să-și croiască drum spre Sofia, dezertările din cauza foametei, bolilor și a frigului devenind fenomen de masă¹⁹. Din documentele de arhivă reliefăm informațiile furnizate de soldatul turc Ahmet Mustafa, din Batalionul 1 Gardă, în ziua de 20 noiembrie 1877, în urma interogării sale de ofițeri români; după ce face o imagine de ansamblu asupra situației armatei asediate, acesta spune: „*Intențiunea armatei este că de când se va isprăvi provisiunile să se facă o ieșire spre Sofia*”²⁰.

Așadar, comandamentul ruso-român a putut să se pregătească din timp pentru momentul în care, în disperare de cauză, Osman Pașa va ordona spargerea încercuirii cu orice preț. La 19 noiembrie/1 decembrie 1877, generalul turc, ajungând la capătul resurselor, a cerut comandamentului armatei aliate să i se permită ieșirea spre Sofia sau Vidin, lăsând în Plevna toate armele și munițiile; răspunsul a fost că nu există decât posibilitatea capitulării necondiționate. O săptămână mai târziu, armata turcă încerca să-și croiască drum prin luptă spre Sofia, dar era obligată să capituleze, la 28 noiembrie/10 decembrie 1877, în frunte cu comandantul ei suprem, Osman Pașa.

Concluzii

Prin cucerirea Plevnei lua sfârșit cea mai grea etapă a războiului, victoria finală devenind iminentă. În continuare, misiunea armatei române era aceea de a anihila trupele otomane concentrate în nord-vestul Bulgariei, pentru a asigura astfel spatele și flancul drept al forțelor rusești ce înaintau spre Sofia.

Armistițiul semnat la 19/31 ianuarie 1878 prevedea și ocuparea unor cetăți și orașe, unitățile române preluând Vidinul și Belogradcikul; predarea către armata română a acestor cetăți a marcat sfârșitul campaniei efectuate la sud de Dunăre pentru recunoașterea

independenței naționale, campanie care a necesitat efortul întregii societăți și jertfa a aproximativ zece mii de militari (morți, răniți și dispăruți).

Dincolo de marile greutăți întâmpinate, în această perioadă s-a creat, prin eforturi organizatorice și materiale considerabile, un sistem militar cu o structură adecvată situației României, instruit și dotat în conformitate cu posibilitățile limitate ale țării, dar, foarte important, cu un moral ridicat determinat de perspectiva împlinirii idealului independenței.

„Numai grație sistemului original – avea să declare generalul Grigore Crăiniceanu într-o ședință solemnă a Academiei Române – armata română a putut, în 1877, să pretindă cooperarea și alianța cu armata rusă, în loc de supunere și apoi să intre în război și să câștige acele nepieritoare victorii care ne-au dat independența țării”²¹.

Dacă din punct de vedere teoretic se poate afirma că exista o racordare la evoluțiile înregistrate pe plan european, practic, însă, organizarea unui serviciu secret militar de informații, care să corespundă nevoilor armatei române, întâmpina în continuare mari greutăți, atât din cauze obiective (resursele limitate), cât și din cauze legate de mentalitatea existentă în rândurile elitei militare. Va fi nevoie de Primul Război Mondial și consecințele sale, România întregită, pentru ca sistemul național de informații să poată fi modernizat la standarde care să corespundă amenințărilor de securitate cu care se va confrunta, după 1918, statul român.

Bibliografie

1. Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, coord. Dan Berindei, Editura Enciclopedică, București, 2003.
2. Arhivele Naționale ale României, Fonduri: *Ministerul de Război. Parte structurală Marele Stat Major, Marele Cartier General*.
3. Brestoiu, Horia; Bobocescu, Vasile, *Aspecte ale activității de informații și contrainformații puse în slujba luptei seculare a poporului român pentru apărarea libertății, formarea statului național și cucerirea independenței de stat depline*, Ministerul de Interne, București, 1977.
4. Comisia Română de Istorie Militară, *Istoria militară a poporului român*, vol. IV, Editura Militară, București, 1987.
5. Densușianu, Nicolae, *Istoria militară a poporului român*, Editura Vestala, București, 2002.
6. Georgescu, Maria, *Armata României în timpul domniei lui Carol I*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 1-2/2008.
7. *Memoriile regelui Carol I*, volum III (1876 - 1877), Editor Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994.
8. Spânu, Alin, *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională*, Editura Militară, București, 2012.
9. Stroe, Adrian (coord.), *165 ani de existență a artileriei române moderne*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2008.
10. Ștefănescu, Paul, *Istoria serviciilor secrete române*, Editura ANTET, București, 2007.
11. Trenk, T. Richard, *The Plevna Delay. Winchesters and Peabody-Martins in the Russo-Turkish War*, disponibil la: <http://www.militaryrifles.com/Turkey/Plevna/ThePlevnaDelay.html>.
12. Troncotă, Cristian, *România și Frontul Secret, 1859-1945*, Editura ELION, București, 2008.

¹ Nicolae Densușianu, *Istoria militară a poporului român*, Editura Vestala, București, 2002, p. 403-404.

² Adrian Stroe (coord.), *165 ani de existență a artileriei române moderne*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2008, p. 41.

³ *Memoriile regelui Carol I*, volum III (1876 - 1877), Editor Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 191.

⁴ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, coord. Dan Berindei, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 673.

⁵ Ibidem.

⁶ Cristian Troncotă, *România și Frontul Secret, 1859-1945*, Editura ELION, București, 2008, p. 27.

⁷ Sursa: http://www.armyacademy.ro/e-learning/working/capitol_5.html

⁸ Arhivele Naționale ale României, Fond *Ministerul de Război, Parte structurală Marele Cartier General*, Dosar nr. 6/1877, vol. II, fila 102.

⁹ Comisia Română de Istorie Militară, *Istoria militară a poporului român*, vol. IV, Editura Militară, București, 1987, p. 717.

¹⁰ Richard T. Trenk, *The Plevna Delay. Winchesters and Peabody-Martinis in the Russo-Turkish War*, <http://www.militaryrifles.com/Turkey/Plevna/ThePlevnaDelay.html>.

¹¹ Alin Spânu, *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională*, Editura Militară, București, 2012, p. 22.

¹² Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, p. 684.

¹³ Arhivele Naționale ale României, Fond *Ministerul de Război, Parte structurală Marele Cartier General*, Dosar nr. 6/1877, vol. II, fila 154.

¹⁴ Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Aspecte ale activității de informații și contrainformații puse în slujba luptei seculare a poporului român pentru apărarea libertății, formarea statului național și cucerirea independenței de stat depline*, Ministerul de Interne, București, 1977.

¹⁵ Arhivele Naționale ale României, Fond *Ministerul de Război, Parte structurală Marele Stat Major. Marele Cartier General*, Dosar nr.38/1877, file 92-93.

¹⁶ Ibidem, fila 94.

¹⁷ Ibidem, file 98-99.

¹⁸ Academia Română, *Istoria Românilor*, op. cit., p. 683.

¹⁹ Sunt elocvente cuvintele altui soldat turc, care dezertase în octombrie 1877: „...însă dacă împresoarea va mai dura mult mai toți soldații are să deserteze căci hrana are să lipsească cu totul, iar soldele de aproape doi ani nam primit”.

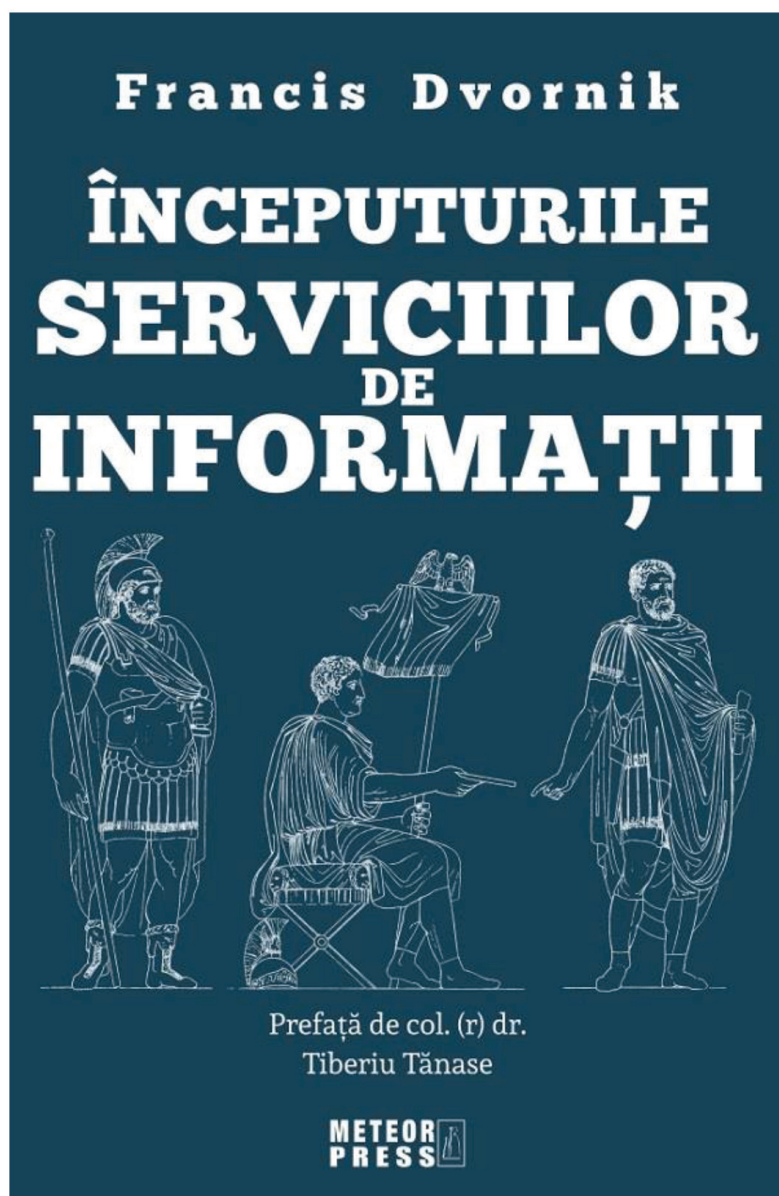
²⁰ Arhivele Naționale ale României, Fond *Ministerul de Război, Parte structurală Marele Stat Major. Marele Cartier General*, Dosar nr.38/1877, fila 151.

²¹ Maria Georgescu, *Armata României în timpul domniei lui Carol I*, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 1-2/2008, p. 59.

FRANCIS DVORNIK: ÎNCEPUTURILE SERVICIILOR DE INFORMAȚII

– ORIENTUL APROPIAT ANTIC, PERSIA, GRECIA, ROMA, BIZANȚ,
IMPERIILE MUSULMANE ARABE, IMPERIUL MONGOL, CHINA,
CNEZATUL MOSCOVEI –

Tiberiu TĂNASE*

O lucrare fundamentală pentru cercetarea domeniului *intelligence*, volumul constituie rezultatul unui concept aparținând generalului William J. Donovan, fost director al Biroului de Servicii Strategice (OSS) al SUA în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, considerat de unii istorici adevăratul întemeietor al CIA. El dorea ca, prin această lucrare, să prezinte imensa importanță pe care o au serviciile de informații pentru apărarea unei națiuni. Odată încolțită ideea, generalul Donovan a început s-o pună în practică, identificând oameni de știință care să fie dispuși să realizeze acest proiect. Printre cei contactați s-a aflat și Francis Dvornik, profesor de filosofie la Universitatea Harvard, care, printre alte studii, s-a preocupat și de filosofia politică în vechile state din Orientul Mijlociu, Roma Antică și Imperiul Bizantin.

Proiectul oficial a fost abandonat ca urmare a decesului generalului Donovan, în 1959, însă F. Dvornik, ale cărui cercetări au dus la convingerea sa că multe regimuri și imperii au putut să supraviețuiască

* Cercetător dr., membru titular al Diviziei de Istoria Științei a Academiei Române.

numai datorită unei bune organizări a serviciilor de informații, a publicat în 1974 materialele care se refereau la modul cum se culegeau și transmiteau informațiile, abordând un subiect care, în concepția sa, ar ajuta la o înțelegere mai bună a numeroase evenimente istorice.

Cartea prezintă, în primul capitol, serviciile de informații în Orientul Apropiat antic, cuprinzând Egiptul, Mesopotamia, Persia, precum și statele grecești. Procesul de expansiune politică în vederea realizării unui „imperiu universal” a scos la iveală necesitatea unei foarte rapide informări asupra situației din țările vecine, asupra reacției națiunilor supuse și asupra stării de spirit a populației împovărată de biruri și de hărțuiele războaielor. Încă de pe atunci s-a constatat că de informațiile obținute depindea, în mare măsură, securitatea imperiilor și a regimurilor politice, iar statele antice din zona Nilului și Orientului Apropiat au lăsat moștenire generațiilor care au urmat primele forme ale serviciilor de informații de stat.

În ce privește epoca romană, autorul relevă lipsa de interes a Republicii Romane față de înființarea unui serviciu de informații. Subestimarea importanței unui serviciu de informații a fost compensată de superioritatea diplomatică și militară a Romei, numai în măsura în care au avut de-a face cu triburile dezbinat din Italia. Dar atunci când s-au confruntat cu un inamic care cunoștea avantajele unei bune informări, romanii s-au aflat în situații defavorabile. De acest lucru și-au dat seama în timpul marilor bătălii împotriva Cartaginei, așa-numitele războaie punice.

Împăratul Octavian Augustus, care a avut posibilitatea să studieze personal caracteristicile serviciului de informații și ale poștei regale egiptene, a înțeles necesitatea existenței unei instituții care să asigure securitatea și stabilitatea imperiului. El a înființat rețele de mesageri pe drumurile militare romane, care preluau mesajele unul de la altul, și a dotat stațiile de poștă cu animale pentru transportarea cât mai rapidă la Roma a curierului din provincie. Aceasta a constituit începutul poștei de stat, cunoscută *cursus publicus* romană, care a dăinuit până la sfârșitul

Imperiului Roman, reprezentând precursorul metodelor moderne și rapide de transmitere a informațiilor folosite astăzi în Europa și America. Împăratul Traian (53-117 d.Hr.) a întărit structura întregii instituții prin înființarea funcției de „prefect de poștă”, subordonat direct împăratului sau reprezentatului său.

Continuatorul Imperiului Roman, Imperiul Bizantin, a avut nevoie de vechea organizare romană pentru a asigura viața pașnică a cetățenilor săi și pentru a se apăra împotriva intrigilor și invaziilor dușmane din exterior, iar împărații creștini din Bizanț au găsit de cuviință să mențină și să dezvolte un serviciu de informații eficient. O astfel de instituție a fost creată, probabil, de către Dioclețian însuși sau de Constantin.

Persoanele cărora li s-au încredințat aceste servicii au fost numite *agentes in rebus* – agenți pentru probleme specifice. Sarcinile agenților erau multiple, principala funcție fiind distribuirea decretelor și ordinelor imperiale magistraților din provincii. Interesul special al agenților îl constituiau provinciile din apropierea frontierelor imperiului, de asemenea, supravegheau modul de administrare a averii personale a împăraților.

După apariția arabilor și întemeierea la începutul secolului al VI-lea a unui nou imperiu ce își avea originile în deșerturile Arabiei, primii conducători arabi au apelat la mașina administrativă bizantină sau persană, ale cărei structuri nu numai că le-au păstrat, dar le-au și dezvoltat în propriul folos. În timpul califatului Abbasid, poșta de stat a cunoscut o mare dezvoltare, constituind o trăsătură de bază a guvernării. Istoricii arabi îl numesc pe califul Harun al-Rashid (766-809) ca fiind cel care a reorganizat pe noi baze serviciul poștal (*barid*). Pe lângă datoria de a se îngriji de corespondență și de supravegherea funcționării stațiilor de poștă, șeful poștei și funcționarii săi aveau și alte sarcini. Întreaga instituție poștală era subordonată unui sistem de spionaj, șeful poștei fiind în același timp și șeful serviciului de informații arab.

O atenție sporită este acordată de autor serviciilor de informații din Imperiul Mongol, fiind prezentate serviciile de informații mongole în timpul lui Genghis-Han și al succesorilor

săi. Cei mai buni informatori ai mongolilor au fost comercianții musulmani, care controlau toate schimburile dintre China și Asia Centrală. Deoarece erau buni observatori, cunoșteau toate rutele și erau la curent cu situația economică și politică a fiecărui district în care făceau negoț. Sub masca comerțului, au avut numeroase contacte în toate ținuturile din Persia până în China prin care treceau cu caravanele lor.

Ultimul capitol este dedicat serviciilor de informații din Statul Moscovit (Rus), care acoperă o perioadă de circa 300 de ani, de la cucerirea Rusiei de către mongoli (sec. XIII) până la vremea țarului Ivan al IV-lea (sec. XVI). Ivan al III-lea a înțeles importanța unui bun serviciu de informații pentru o conducere centralizată, fiind primul conducător rus care a dovedit o astfel de înțelepciune și abilitate în conducerea statului.

Apariția structurilor informative secrete și a activității lor specifice – spionajul și contraspionajul – a fost legată de identificarea unor valori și interese specifice fiecărui stat și, în primul rând, de starea de securitate, exprimată prin apărarea teritoriilor și prevenirea revoltelor împotriva puterii, respectiv preservarea puterii. Căpeteniile politico-militare ale Antichității (împărații chinezi și romani, regii indieni, persani, geto-daci, pontici sau cartaginezi, faraonii egipteni, conducătorii polis-urilor grecești) au creat o adevărată lume a „oamenilor de informații”. Această lume s-a individualizat ca o lume ocultă, complexă și adesea imprevizibilă, enigmatică, fascinantă și contradictorie.

